

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta

Odsun německého obyvatelstva ze soudního okresu Hostinné a
jeho následné dosídlení

Bc. Ondřej Bašek

Diplomová práce
2010

©

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Ondřej BAŠEK**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Odsun německého obyvatelstva ze soudního okresu
Hostinné a jeho následné dosídlení**
Zadávací katedra: **Katedra historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Ondřej Bašek prostuduje příslušnou literaturu a archivní prameny (zejména ze SOkA Trutnov, SOA Zámrsk a NA Praha) a provede rozhovory s pamětníky, a na tomto základě zpracuje otázku demografických změn v oblasti soudního okresu Hostinné po skončení druhé světové války. Hlavní pozornost soustředí na nastínění podoby daného okresu před odsunem německého obyvatelstva, dále na vlastní odsun, jeho časové vymezení, průběh a zbylé obyvatelstvo, dále se zaměří na proces dosídlování oblasti a konečně zhodnocení situace v okrese po výše uvedených dějích.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.**
Katedra historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2009**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

ARBURG, Adrian von. Tak či onak. Nucené přesídlení v kompletním pojetí poválečné sídelní politiky v českých zemích. In: Soudobé dějiny X, č. 3, 2003. BENEŠ, Edvard. Odsun Němců: výbor z pamětí a projevů doplněný edičními přílohami. Praha 1995. ČAPKA, František - SLEZÁK, Lubomír - VACULÍK, Jaroslav. Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno 2005. GLASSHEIM, Eagle. Etnické čistky, komunismus a devastace životního prostředí. Vytváření nové identity severočeského pohraničí (1945 - 1989). In: Soudobé dějiny XII, 2005, č. 3-4, s. 432 - 464. HOUŽVIČKA, Václav. Návraty sudetské otázky. Praha 2005. JECH, Karel - KAPLAN, Karel. Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Brno 2002. KALINOVÁ, Lenka. Východiska, očekávání a realita poválečné doby. K dějinám české společnosti v letech 1945 - 1948. Praha 2004. KAPLAN, Karel. Československo v poválečné době. Praha 2004. KASTNER, Quido. Národnostní aspekt osídlovacích procesů v pohraničí českých zemí od května 1945. In: Slezský sborník 95, č. 1-2, 1997. KASTNER, Quido. Osídlování českého pohraničí od května 1945. Praha 1999. SLÁDEK, Milan. Němci v Čechách : německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946. Hodkovičky 2002. STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha 1991. STANĚK, Tomáš - ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění "evakuace" německého obyvatelstva (květen - září 1945). 1. část: Předpoklady a vývoj do konce května. In: Soudobé dějiny XII, 2005, č. 3-4, s. 465 - 534. STANĚK, Tomáš - ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění "evakuace" německého obyvatelstva (květen - září 1945). 2. část: Armáda vytváří "hotové skutečnosti", vláda je před cizinou legitimizuje. In: Soudobé dějiny XIII, 2006, č. 1- 2, s. 13 - 49. STANĚK, Tomáš - ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění "evakuace" německého obyvatelstva (květen - září 1945). 3. část: Snaha vlády a civilních úřadů o řízení divokého odsunu. In: Soudobé dějiny XIII, 2006, č. 3- 4, s. 321 - 376.

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 27. června 2010

Bc. Ondřej Bašek

Anotace

Práce se zaměřuje především na zdokumentování demografického pohybu obyvatelstva v soudním okrese Hostinné od skončení druhé světové války do konce 40. let 20. století. První část práce je zaměřena na odsun německého obyvatelstva za hranice Československa. Druhá část sleduje průběh osidlování regionu. Práce zachycuje i vytváření obecní samosprávy.

Klíčová slova:

odsun, dosídlení, česko-německé vztahy, Němci, 1945 – 1950, demografie

Annotation

This thesis is aimed to document demographic movement of inhabitants in the legal district of Hostinné from the end of the Second World War until the end of 1940s. The first part of the thesis deals with the transfer of the German inhabitants outside of Czechoslovakian borders. The second part monitors the process of regional settlement. This thesis also follows the creation of municipal self-government.

Keywords:

Transfer, settlement, Czech-German relationship, Germans, 1945-1950, demography

Obsah

1. Úvod	1
2. Česko-německé vztahy do počátku 2. světové války	4
3. Vývoj myšlenky odsunu	10
4. Odsuny německého obyvatelstva od května do srpna 1945	16
5. Odsuny německého obyvatelstva od srpna do konce roku 1945	28
5.1. Specialisté a odborníci v roce 1945	30
5.2. Antifašisté v roce 1945.....	32
5.3. Sběrné tábory.....	34
6. Odsuny německého obyvatelstva v roce 1946	38
6.1. Specialisté a odborníci v roce 1946	48
6.2. Antifašisté v roce 1946.....	49
7. Odsuny německého obyvatelstva v roce 1947	54
7.1. Antifašisté v roce 1947.....	57
8. Odsuny německého obyvatelstva po roce 1947	60
9. Vývoj myšlenky osidlování českého pohraničí a vznik jeho právního a institucionálního rámec	66
10. Osidlování do podzimu 1945	70
10.1. Samospráva.....	77
10.2. Národní správa.....	81
11. Osidlování od podzimu 1945 do podzimu 1946.....	86
12. Osidlování od podzimu 1946	96
13. Závěr	102
Použité zdroje.....	106
Resume	109

1. Úvod

Události po druhé světové válce patří i dnes stále k často probíraným tématům. Jedním z nich je i odsun německého obyvatelstva z Československé republiky a s ním úzce provázaný proces následného dosídlení pohraničí. Společně tvoří jedno ze základních témat současných česko-německých vztahů. Motivací pro výběr této problematiky byl osobní zájem autorův o tehdejší dobu, vztah k Podkrkonoší a snaha přinést nové informace o době, která výrazně změnila podobu nejenom českého pohraničí. Cílem práce však není zachytit celý tento komplex událostí v jeho úplném spektru, neboť se jedná o téma neuvěřitelně širokého rozsahu. Práce se především zaměřuje na co nejpodrobnější zachycení demografického pohybu obyvatelstva v rámci soudního okresu Hostinné, jaké dostupné archivní prameny dovolují. Zůstává zde tak stále dostatek prostoru k dalšímu historickému bádání. Především až budou zpracovány a zpřístupněny archivní fondy místních národních výborů jednotlivých obcí, přibude velké množství zajímavých a dozajista i unikátních pramenů ke studiu.

Zkoumaným regionem je dřívější soudní okres Hostinné, jenž spadal pod politický (správní) okres Vrchlabí. V současnosti je součástí okresu Trutnov. Dohromady se práce zabývá 17 obcemi a jedná se konkrétně o Hostinné, Arnultovice, Prosečné, Klášterskou Lhotu, Horní Olešnici, Dolní Olešnici, Chotěvice, Čermnou, Debrné, Mostek, Horní Brusnici, Dolní Brusnici, Borovičku, Souvraty, Heřmanovy Sejfy, Javorník a Bolkov. Toto řazení není nijak nahodilé, je převzato ze soudobých soupisů a je použito i v samotné práci. Celý region byl tehdy rozdělen mezi čtyři četnické stanice, které se nalézaly v Hostinném (spádová oblast Hostinné, Arnultovice, Prosečné, Klášterská Lhota, Horní a Dolní Olešnice), v Chotěvicích (spádová oblast Chotěvice, Čermná, Débrné), v Mostku (spádová oblast Mostek, Horní Brusnice, Dolní Brusnice, Borovička, Souvraty) a v Heřmanových Sejfech (spádová oblast Heřmanovy Sejfy, Javorník a Bolkov). Aby bylo předejito možným nedorozuměním, je nutné zmínit podrobnosti k současné obci Rudník. Takto byly přejmenovány dřívější Heřmanovy Sejfy, neboť tento název se zdál příliš německý v odněmčené republice. Proto v práci není uváděna kronika Heřmanových Sejfů, ale Rudníka. V práci je používán původní název, protože je uváděn i v pramenech. Navíc dnešní podoba obce Rudník vznikla sloučením celkem tří obcí – Heřmanových Sejfů, Javorníka a Bolkova. V práci jsou vedeny samostatně, protože v poválečných letech byly stále samostatnými obcemi.

Časové vymezení práce má spodní hranici, kterou je pochopitelně rok 1945, respektive květen tohoto roku, kdy došlo k ukončení 2. světové války. Horní hranicí pro téma odsunu je rok 1948. Z tohoto roku pocházejí poslední zmínky o transpotech ve zkoumaném regionu. Podobně je tomu i u osidlování, které bylo podle okresního národního výboru ve Vrchlabí v podstatě dokončeno v létě 1947¹. V práci jsou ale použita i data z mladšího období a to z roků 1948 a 1950 pro dokreslení demografického vývoje v několika následujících letech.

Primárním zdrojem informací pro diplomovou práci jsou archivní prameny uložené ve Státním okresním archivu Trutnov. Jedná se především o archivní fond ONV Vrchlabí obsahující rozsáhlý spisový materiál k oběma tématům. Pro doplnění jsou dále použity archiválie z fondu MěNV Hostinné společně s kronikami obcí Prosečné, Klášterská Lhota, Horní Olešnice, Dolní Olešnice, Borovička, Rudník a Javorník, jež jsou jako jediné přístupné z nezpracovaných fondů místních národních výborů. K nim lze zařadit i kroniku obce Chotěvice, jež je v současnosti uložena v obecním archivu. Také archivní fond Osidlovací úřad a fond národní obnovy oblastní úřadovna Trutnov, uložený v oblastním archivu v Zámrsku poskytl několik důležitých dokumentů. Na druhou stranu velkým zklamáním se ukázaly materiály nacházející se v Národním archivu v Praze. Informace v nich obsažené se ukázaly jako dosti obecné a pro zkoumanou oblast nepřinášely žádná konkrétní a podstatná data. Z tohoto důvodu nejsou ani v práci použity.

K tématu odsunu existuje v současnosti veliké množství literatury. Pro práci stěžejní byla kniha Tomáše Staňka *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*.² Tato publikace představuje asi nejkomplexnější a relativně podrobné shrnutí veškeré problematiky týkající se daného tématu. Další knihou, z níž bylo vycházeno, je od Stanislava Bimana a Romana Cílka *Poslední mrtví, první živí*.³ Její přínos je především v tom, že dokumentuje události během roku 1945 v severozápadním, severním a severovýchodním pohraničí, tedy i ve zkoumaném regionu. Navíc se neomezuje jen na postižení odsunu německého obyvatelstva, ale také na příchod novoosídlenců. Dalšími publikacemi použitými při zpracování odsunů byla *Pravda o Československu 1945 –*

¹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 16, inv.č. 16, Zápisy ze zasedání rady 1947, 15.8.1947, Zápis z 15.8.1947.

² STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

³ BIMAN, Stanislav – CÍLEK, Roman. *Poslední mrtví, první živí*. Ústí nad Labem, 1989. ISBN 80-7047-002-X.

1948⁴ od Karla Kaplana, *Návraty sudetské otázky*⁵ od Václava Houžvička a *Rozumět dějinám*⁶ od širšího kolektivu autorů. Pro část o osidlování byla nejdůležitější knihou *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*⁷ od autorského kolektivu složeného z Františka Čapky, Lubomíra Slezáka a Jaroslava Vaculíka. Jedná se o knihu zachycující všechny aspekty celého složitého procesu znovuosídlení českého pohraničí do značných podrobností a detailů. Podstatné informace zprostředkovala i kniha Quida Kastnera *Osídlování českého pohraničí od května 1945 na příkladu vybraných obcí Litoměřicka*.⁸ Při bádání byly použity i některé odborné články v historických časopisech. Pro vypracování diplomové práce však nepředstavovala existující literatura natolik důležitý zdroj informací jako studované archivní prameny.

Při vypracovávání nebylo opomenuto využití pamětníků. Jejich vzpomínky pomohly přiblížit některé aspekty odsunů i osidlování.

⁴ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Praha, 1990. ISBN 80-7038-193-0.

⁵ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1007-8.

⁶ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4.

⁷ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2.

⁸ KASTNER, Quido. *Osídlování českého pohraničí od května 1945 na příkladu vybraných obcí Litoměřicka*. I. a II. díl. Praha, 1999. ISBN 80-85950-59-6.

2. Česko-německé vztahy do počátku 2. světové války

Soužití Čechů a Němců v teritoriu historických českých zemí má své počátky v 13. století, kdy do Čech začali přicházet němečtí kolonizátoři. Nejednalo se však o první bližší kontakty obou těchto etnik. Již v dobách Velké Moravy přicházeli franští kněží, aby zde šířili křesťanství. Dalším proudem německví zasahující na české území byly příchody německých princezen a šlechticů, jenž se stávaly nevěstami českých velmožů a úředních knížat. Především jejich doprovod, i když se často jednalo pouze o jednotlivce, výrazně ovlivňoval kulturu vládnoucích vrstev. Ale teprve tzv. vnější, velká či německá kolonizace zasáhla kulturně i ekonomicky celou tehdejší „českou“ společnost. Kolonizaci umožnila agrární revoluce probíhající v západní Evropě od 12. století. Následné přelidnění umožnilo odchod lidem do jiných zemí, v našem případě do české kotliny. Němečtí osadníci sebou přinesli nejenom vyspělejší technologii, ale též i kulturu a právní zvyklosti. Mezi nimi především emfiteutické neboli zákupní právo aplikované při kolonizaci. Německé právo se nakonec projevilo jako celkově výhodnější a rychle se prosadilo na úkor starého práva českého. Z německých zemí k nám přicházely i významné kulturní a civilizační vlivy pocházející z Itálie a Francie, jako románský a gotický sloh společně s odpovídajícím životním stylem. Názorným příkladem je rozkvět rytířské kultury na dvorech posledních Přemyslovců, především Václava II.⁹

Česko-německý vztah měl i státoprávní rozměr. Knížecí a později i královské Čechy společně s dalšími zeměmi byly součástí Svaté říše římské. Postavení českých zemí bylo ale zcela výjimečné. Český panovník byl sice povinen císaři platit poplatek či mu vojensky pomáhat, na druhou stranu však nebyl císařem dosazován po lenním způsobu, ale volen. Navíc postupem času získal i vysokou funkci nejvyššího číšníka a s tím funkci kurfiřta – volitele císaře. Zlatá bula Karla IV. z roku 1356 toto výsadní postavení českých panovníků ještě posílila. Na druhou stranu nelze tvrdit, že vztahy s Říší byly vždy idylické. Často docházelo ke sporům přerůstající někdy i ve válečné konflikty.¹⁰ V těchto konfliktech nelze ale hledat nacionální soupeření dvou národů, jako tomu bylo v novějších dějinách.

⁹ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 12 – 15.

¹⁰ KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křížovka*. Praha, 2002. ISBN 80-246-0360-8. s. 9 – 10.

Nový prvek v česko-německých vztazích představovala habsburská dynastie. Od roku 1526 se český stát stal součástí habsburské říše. Zpočátku se jednalo o pouze volenou personální unii, ale postupem času habsburští vladaři upevňovali centralizaci v soustátí. Tím se vyostřoval konflikt mezi českými stavy (šlechtou a městy) a panovníkem, který poprvé v menší míře vygradoval ve stavovském povstání roku 1547. K tomuto státotvornému hledisku se přidávalo i hledisko náboženské, protože členové habsburského domu, až na výjimky, byli stoupcí katolicismu. Naopak čeští stavové představovali ve své většině protestanty, včetně svých poddaných. Oba tyto proudy se spojily v českém stavovském odboji (1618 - 1620) a jeho neslavném konci na Bílé hoře. Potrestání stavů (exekuce, konfiskace,...) a následné Obnovené zřízení zemské nepostihlo jenom Čechy, ale i Němce žijící v českých zemích. Proto nelze pobělohorskou dobu „temna“ považovat jen za zcela českou národní katastrofu. Přesto se postavení Čechů i českého státu zhoršilo. Největším problémem byla ztráta domácích elit z řad šlechty a měšťanstva., které v české společnosti citelně chyběly v počátcích národního obrození. Tyto elity byly uměle nahrazeny zahraničními, převážně německými, loajálními vůči Habsburkům. Z národního hlediska byla negativní další, ničím nerušená centralizace monarchie, která vyvrcholila tereziánskými a josefskými reformami. Ty na jednu stranu upevnily nadvládu německého elementu, především němčiny jako úředního jazyka, na stranu druhou připravovaly podmínky pro národní obrození (zrušení nevolnictví, rozvoj průmyslové výroby, povinná školní docházka,...). Ale ani osvícenské reformy nelze chápat jako protičesky zaměřené, protože jejich jediným cílem byla modernizace zaostávajícího rakouského soustátí.¹¹

Zakladatelskou dobou střední Evropy, podle Jana Křena, byl přelom 18. a 19. století.¹² Tehdy se pomalu začaly prosazovat národní myšlenky šířené francouzskou revolucí. V německém prostředí se uchytily o něco dříve než v českém a proto české národní obrození mělo za tím německým časový posun. Čeština byla na počátku 19. století na úrovni primitivního selského jazyka, který ztratil svou spisovnou funkci. V podobném stavu se nacházela i společnost, zatím však nijak národně diferencovaná. Je zásluhou národních obroditelů, že v průběhu padesáti let obnovili funkci češtiny jako

¹¹ KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křížovatka*. Praha, 2002. ISBN 80-246-0360-8. s. 12 – 15. BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 23 – 24.

¹² KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780 – 1918*. Praha 1990. ISBN 80-200-0337-1. s. 25.

jazyka, v němž bylo možné psát literární díla. Jazyk se tak stal prostředkem, jímž se později čeští lidé vymezili proti Němcům.¹³

Revoluce roku 1848 byla prvním přelomovým okamžikem, kdy se české etnikum rozešlo s německým. Počáteční euforická fáze revoluce, kdy Češi společně s Němci vypracovali svatováclavskou petici, byla vystřídána prudkým ochlazením v podobě frankfurtského sněmu, kam byli pozváni, aby se účastnili vytváření nového německého státu. Palackého odpověď byla jasná. Češi jsou svébytným národem, který do velkoněmecké koncepce nepatří. Naopak se postavil za habsburskou monarchii, kterou chápal jako místo, kde jsou malé národy chráněny před rozpínavostí těch velkých. Úplná samostatnost tak nebyla pro Palackého ideálním řešením v rámci tehdejší Evropy. Tento postoj vydržel u českých předáků a politiků až do počátku první světové války. Sám Palacký předložil návrh na uspořádání monarchie jejím rozčleněním do rovnoprávných národnostních jednotek. Politické události však tento vývoj ukončily v podstatě dříve než začal. I tak byli Němci nečekaným vzepětím českého národa zaskočeni.¹⁴

Dalším zlomovým bodem česko-německých vztahů se stala prusko-rakouská válka a následný dualismus. Za války zůstali Češi věrni habsburskému domu a očekávali, že za tuto oddanost budou po právu odměněni. Bohužel se tak nestalo a české země se staly součástí Předlitavska. Češi se pokusily prosadit tzv. subdualismus, ale ani s ním neuspěly. Prvním pokusem o česko-německé vyrovnání byly tzv. fundamentální články, upravující státoprávní uspořádání v Předlitavsku, týkající se především českého zemského sněmu a vlády. Vypracovali je čeští předáci F. L. Rieger a hrabě J. J. Claim-Martinic. Odpor rakouských Němců v říjnu 1871 však nakonec jednání ukončil. Češi reagovali na nezdar protiněmeckými a protirakouskými demonstracemi.¹⁵ Došlo tak k prvnímu většímu vyhrocení vzájemných vztahů.

Česká společnost se navzdory politickým nezdarům nepřestala dále vyvíjet. Především český průmysl prožíval na přelomu 60. a 70. let 19. století svou zakladatelskou horečku. Také zemědělství prosperovalo. V důsledku demografického růstu se začala počesťovat i dříve převážně německá města. Následná hospodářská krize

¹³ KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780 – 1918*. Praha 1990. ISBN 80-200-0337-1. s. 48 - 57.

¹⁴ KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křížovatka*. Praha, 2002. ISBN 80-246-0360-8. s. 17 – 19. KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780 – 1918*. Praha 1990. ISBN 80-200-0337-1. s. 95 - 114.

¹⁵ KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780 – 1918*. Praha 1990. ISBN 80-200-0337-1. s. 179 - 193.

sice tento růst zpomalila, ale na konci století lze mluvit o průmyslové vyspělosti českých zemí. Vždyť zde bylo soustředěno na 70% předlitavského průmyslu.¹⁶ Češi se tak pomalu vyrovnávali a následně i předháněli rakouské a české Němce v jejich dřívějším kulturním a hospodářském vedoucím postavení. To sebou muselo nutně přinést jejich reakci.

Z politického hlediska Němci velice těžce nesli úspěchy české politiky v podobě Stremayrových a pozdějších Badeniho jazykových nařízeních, která v podstatě zrovnoprávnila češtinu s němčinou v úředním styku. Především čeští Němci si na vlastní kůži vyzkoušeli menšinové postavení a okamžitě začali negativně reagovat. Jak v parlamentu tak i mimo něj. Například pronásledováním české menšiny v pohraničí či odvetným opatřením v Dolním Rakousku, kde byla zakázána výuka v neněmeckém jazyce.¹⁷ Postupně se tento konflikt vyhrocoval a přibývalo agresivity. České snahy o rovnoprávné postavení znepokojovaly i německé společenské špičky. Vyvrcholení konfliktu mezi Čechy a Němci v Předlitavsku před válkou představovaly tzv. Anenské články z 26. července 1913, jimiž vídeňská vláda rozpustila český zemský sněm a jeho výbor a nahradila je správní komisí s německou převahou. I přesto se jen malá část českých radikálů i v této pohnuté době vyslovovala proti rozbití Rakouska-Uherska.¹⁸

Ve válečných letech 1914 – 1918 vykryštovaly konečné představy o dalším osudu českých a i slovenských zemí. Vliv německo-rakouských sil ovládajících armádu a v podstatě i „korunu“ vytvářel tuhý vojensko-policejní režim, který se tvrdě vypořádával se svými odpůrci – především s představiteli české domácí politiky Karlem Kramářem či Aloisem Rabínem. Tato politika vyvolala v Čechách odpor a přání mít vlastní nezávislý stát. Hlavním představitelem samostatného státu Čechů a později i Slováků se stal T. G. Masaryk, k němuž se postupně přidal E. Beneš a M. R. Štefánek. Jejich politická činnost společně s prosazením československých legií na bitevním poli pomáhala propagovat ideu osamostatnění. Nejvýznamnějším programovým dokumentem se stala Washingtonská deklarace z 18. října 1918, jež proklamovala samostatný československý stát. Rakouský císař Karel se sice pokusil monarchii udržet

¹⁶ KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780 – 1918*. Praha 1990. ISBN 80-200-0337-1. s. 198 – 199, 239.

¹⁷ Tamtéž. s. 258 – 259.

¹⁸ KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*. Praha, 2002. ISBN 80-246-0360-8. s. 27.

při životě slibem federalizace, ale tato nabídka již nemohla zastavit její rozpad.¹⁹ Samostatná republika byla vyhlášena 28. října 1918. Postavení obou národů se obrátilo.

Vztahy Čechů a Němců v novém státě byly zpočátku dosti disharmonické. Krátce po vyhlášení samostatnosti čtyři pohraniční provincie s převahou sudetoněmeckého obyvatelstva odmítly uznat nový stát a přihlásily se k Německému Rakousku. To však ohrožovalo životaschopnost Československa a proto došlo k vojenskému obsazení těchto oblastí. Po tomto neúspěchu přišli sudetoněmečtí politici s návrhem na federalizaci státu v níž by měli výraznou autonomii právě Němci. Tento model byl též zamítnut. Tyto politické nezmary vedly k německému negativismu, odmítajícímu začlenění do československého státu. Projevem tohoto postoje byly demonstrace a stávky na jaře 1919, jenž na několika místech přerostly v ozbrojené střety. Sám Masaryk nabízel sudetským představitelům účast na vládě. Ti to ale odmítli. Postupně, s nástupem hospodářské konjunktury, se ale začal prosazovat aktivní politický přístup Němců. V druhé polovině 20. let se nakonec dostali do vlády.²⁰ Období tzv. aktivismu začalo v říjnu 1926 vstupem Spiny za německé křesťanské demokraty a Mayr-Hartinga za německé agrárníky do Švehlovy vlády. Toto období bylo ve znamení relativního uvolnění a optimismu mezi Němci v republice.²¹

Československé zákonodárství zaručovalo všem svým občanům základní občanské svobody, rovné právo na přístup do různých zaměstnání včetně státních úřadů. Do kategorie rovnosti patřilo i právo na užívání rodného jazyka. Naopak zcela opomíjelo menšinová práva kolektivní, což dávalo první republice ráz národního státu, kterým ale ve skutečnosti nebyla. Postupně byla vydána i jazyková nařízení, která znevýhodňovala užívání menšinových jazyků. Navíc i správní reforma republiky (vytvoření země Moravskoslezské) zbavila Němce dřívější převahy ve Slezsku.²² To pochopitelně nebylo ve prospěch společného soužití.

Hospodářská krize a s ní silící pozice nacismu v sousedním Německu výrazně podkopala slibně se rozvíjející spolupráci mezi sudetskými Němci a Čechoslováky. Krize postihla především pohraniční oblasti s exportním průmyslem. Zhoršení sociální situace zdejšího obyvatelstva bylo živnou půdou pro nacistické myšlenky. Přímou

¹⁹ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 36 – 39, 45.

²⁰ KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*. Praha, 2002. ISBN 80-246-0360-8. s. 53 – 54, 64 – 66.

²¹ SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách. Německá menšina v českých zemích a Československu 1948 – 1946*. Praha, 2002. ISBN 80-7205-901-7. s. 49.

²² KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*. Praha, 2002. ISBN 80-246-0360-8. s. 62 – 63, 67 – 68.

nacismu předcházela koncepce inspirovaná rakouským sociologem O. Spannerem. Podle něj měla vzniknout německá říše ovládající na vazalském principu ostatní střeoevropské státy. Jedním z představitelů spannismu byl i K. Henlein, který teprve později konvertoval k nacismu. Představitelé spannismu i nacismu se spojili do budoucí Sudetoněmecké strany. Po úspěšných parlamentních volbách 1935 a následném nepřijetí do vládní koalice došlo ve straně k radikalizaci a vyhnání skalních spannistů. Příčiny tohoto vývoje tkvěly i v radikalizaci politiky péče o německé menšiny v nacistickém Německu. Bližší vztahy SdP s Hitlerovou NSDAP byly navázány na jaře 1936 při sjednání Hitlera s Henleinem. Zde byl předložen plán na přičlenění sudetských území do Říše. Údajné nesnesitelné životní podmínky sudetských Němců, kterým Češi znemožňovali žít v republice, se staly hlavním pilířem známého karlovarského programu z dubna 1938, jímž začal útok nacismu proti svobodnému Československu. Do vyhrocené situace se zapojil oficiálně i Hitler, ochotný postavit se za věc henleinovců. Československá vláda se pokoušela vyjednávat a nabízet Němcům různá řešení. Jediným výsledkem bylo další stupňování požadavků. Vláda byla pomalu tlačena ke zdi a celé situaci nepomohla ani britská politika appeasementu. Vyvrcholení představovala dohoda z Mnichova, kde se představitelé Německa, Itálie, Velké Británie a Francie dohodli na postoupení pohraničních území Německu.²³ Zde byly položeny základy definitivnímu rozchodu Čechů a Němců na našem území.

²³ KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křížovka*. Praha, 2002. ISBN 80-246-0360-8. s. 79 – 82, 95 – 145.

3. Vývoj myšlenky odsunu

Myšlenka odsunu německého obyvatelstva prošla v průběhu 2. světové války dlouhým vývojem. Určitým precedentem, který silně ovlivnil vnímání hromadného transferu lidí ve 20. století a ukázal se být vhodným řešením problémů mezi národnostmi, byla výměna řeckých a tureckých obyvatel, která proběhla po řecko-turecké válce (1920 - 1922) na základě smlouvy z Lausanne podepsané 24. července 1923.

Ještě před Mnichovskou dohodou, v době vrcholící sudetské krize, vypracoval Edvard Beneš tajný plán (tzv. pátý plán). Snahou prezidenta bylo vyhovět stále vyšším nárokům Henleinovi Sudetoněmecké strany a zároveň výrazně neohrozit bezpečnost Československa. Plán, který byl 17. září 1945 předložen francouzskému premiérovi Léonu Blumovi, počítal s odstoupením pohraničních oblastí v západních a severozápadních Čechách a v českém Slezsku s 800 000 – 900 000 Němci. Podmínkou však bylo, aby Německo přijalo navíc asi milion sudetských Němců.²⁴ Jak je všeobecně známo tento návrh nebyl vůbec reflektován.

Už koncem ledna 1939 prezentoval Beneš představu o uspořádání obnoveného Československa. Tak jako v „pátém plánu“ počítal s odstoupením části území. Jednalo se de-facto o Krušnohoří, Šluknovsko, Frýdlantsko a Broumovsko. Navíc plánoval vyklizení území u Kaplice, Nové Bystřice a Mikulova. Tak by Německu odstoupil území s přibližně 1,4 milionem Němců.²⁵

Prvním významným mezníkem v pojetí odsunu byla okupace a vytvoření protektorátu Čechy a Morava. Nastupující nacistický teror se projevil v postupné radikalizaci postoje Čechů žijících v protektorátu k otázce odsunu. Zpočátku se obecné plány na vysídlení sudetských Němců týkaly především členů SdP (Sudetendeutsche Partei) a počítaly i s odstoupením některých oblastí Německu. Sám Edvard Beneš připouštěl, jak je uvedeno výše, tuto realizaci proto, aby se v poválečném Československu snížil počet Němců a tak klesl jejich tlak na republiku.²⁶ Další nacistická politika však tento relativně mírný postoj velice rychle změnila.

²⁴ BRANDES, Detlev. *Cesta k vyhnání 1938 – 1945: Plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a Polska*. Praha, 2002. ISBN 80-7260-070-2. s. 21.

²⁵ Tamtéž s. 21 - 22.

²⁶ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 156 – 158.

Beneš si byl vědom, že o dalším osudu sudetských Němců musí jednat s některým z jejich exilových uskupení. Největší a nejvýznamnější skupinou mezi sudetoněmeckými uprchlíky byly představitelé německé sociální demokracie, kteří v zahraničí vytvořili organizaci s názvem Treugemeinschaft der sudetendeutschen Sozialdemokraten (Věrné společenství sudetoněmeckých sociálních demokratů). Kromě této skupiny se v exilu vytvořila i jedna komunistická a jedna demokratická skupina. Vůdčí osobností Treugemeinschaftu se stal bývalý předseda DSAP (Deutsche Sozialdemokratische Arbeitpartei in der Tschechoslowakei) Wenzel Jaksch. Jaksch své představy o novém evropském uspořádání sepsal v krátkém spisu *Co přijde po Hitlerovi?*, který spatřil světlo světa v červnu 1939. Autor především předpokládal, že nové evropské uspořádání nebude podobné tomu, které se vytvořilo po Versailleském míru, protože toto uspořádání přineslo řadu chyb, z nichž později nacismus čerpal, ale nově se má vytvořit vnitroeurospáská federace. Německo bude nutné zachránit jako jednotku hospodářsko-kulturní, jestliže bude začleněno v širším celoevropském bezpečnostním systému. Co se týče sudetských Němců, sami se mají svobodně rozhodnout prostřednictvím plebiscitu, zda budou chtít patřit do federace jako autonomní sektor v rámci historických českých zemí nebo jako německá říšská provincie. Aby zároveň vyvrátil podezření, že oživuje velkoněmeckou koncepci Evropy, podmínil vznik této federace vnitřní federalizací Německa a odstranění ideologických kořenů prusko-německých násilnických metod.²⁷

Beneš se poprvé sešel s Jakschem 3. srpna 1939. Beneš předložil svůj návrh počítající s předáním některých teritorií Německu a též s částečným transferem obyvatel. Tedy v podstatě tzv. pátý plán. Jaksch naopak předložil návrh na federalizaci obnoveného Československa. Požadoval pro sudetské Němce širší autonomii rámci republiky s vlastní zemskou vládou.²⁸ Vědomě Beneše neupozorňoval na plán uvedený výše. Snad věděl, že by byl pro něj nepřijatelný. Jednání jako takové nemělo žádné konkrétnější výsledky.

Konkrétnější představa sudetoněmeckých sociálních demokratů o poválečném uspořádání se objevila až na tzv. holmhurtské konferenci konané 10. března 1940. Deklarace z ní vzešlá odmítla chyby versailleského systému a požadovala nové federální řešení ve střední Evropě, jehož součástí mělo být i řešení sudetoněmecké

²⁷ BRANDES, Detlev. *Cesta k vyhnání 1938 – 1945: Plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a Polska*. Praha, 2002. ISBN 80-7260-070-2. s. 24 - 29.

²⁸ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 158 - 159.

otázky. Jednou z předložených možných variant byla sudetská autonomie v rámci Československa s vlastní vládou a parlamentem.²⁹ Federalistické uspořádání nebylo podrobněji specifikováno. Jaksch jej ale chápal jako nástroj k uplatnění práva sudetských Němců na sebeurčení a vytvoření jejich autonomní oblasti.³⁰ Tato představa narazila na odpor ze strany exilové odborářské organizace sudetských Němců v čele s J. Lenkem a J. Zinnerem orientovaných pročeskoslovensky. Ti později založili vlastní nezávislou organizaci, což znemožnilo vytvoření jednotného exilového sudetoněmecké odbojového hnutí a další úspěšný postup v řešení sudetské otázky.³¹

Porážka Francie v červnu 1940 a následné uzavření německo-francouzského příměří 22. června donutilo vládu Velké Británie uznat československou exilovou vládu v Londýně 18. července 1940. To umožnilo Edvardu Benešovi přesněji formulovat své představy o poválečném Československu.³² Na podzim 1940 byly obnoveny rozhovory mezi Benešem a Jakschem. Beneš chtěl získat zástupce sudetoněmeckého exilu do připravovaného poradního orgánu – Státní rady. Současně se jednalo o vytvoření tří kantonů pro sudetské Němce a také o dílčích přesunech v rámci republiky. Proti tomu se však striktně postavil již nacionálně radikalizovaný domácí odboj, pro nějž byla tato koncepce nepřijatelná. O dva roky později se Beneš pokusil o opětovné obnovení rozhovorů. Jako řešení navrhl vyhnání viníků, tedy asi jednoho milionu Němců. Na základě tohoto principu viny měli být vyhnáni ti, kteří aktivně podporovali Henleinovu stranu a režim, udržovali kontakty s nacistickými organizacemi apod. Proti uplatnění principu viny se postavil britský Foreign Office, který předtím souhlasil s principem transferu německých menšin ve střední Evropě (viz níže), a jednání byla opět přerušena.³³

Beneš v letech 1939 – 1941 hledal pro řešení sudetoněmecké otázky umírněná řešení, za což byl ostře kritizován domácím odbojem, zejména skupinou ÚVOD (Ústřední vedení odboje domácího). Svou další koncepci budoucích československých hranic představil Beneš v memorandu Mírové cíle Československa z února 1941. V historických hranicích měly vzniknout dva prostory – český a německý, který se bude dělit na tři župy s, do jisté míry, vlastní samosprávou. Každý z prostorů měl být

²⁹ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 159

³⁰ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1007-8. s. 271 - 272

³¹ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 156 – 160.

³² Tamtéž. 160.

³³ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1007-8. s.282 – 283.

národnostně jednotný. Kvůli tomuto cíli mělo dojít i k vnitřním přesunům obyvatelstva. Současně se ale počítalo i s odstoupením některých pohraničních teritorií a s vysídlením aktivně pronacistické části německé populace mimo ČSR.³⁴ Celý návrh však narazil na nesmlouvavý odpor jak domácího odboje, tak i některých členů exilové vlády (Jaroslav Stránský, Ladislav Feierabend, Hubert Ripka). Představitelé nekomunistického Ústředního vedení odboje domácího především kategoricky odmítali zřízení čistě německých žup, které by podle nich v budoucnu znamenaly opětovné ohrožení celistvosti Československa, a také možné odstoupení některých pohraničních oblastí (podle Beneše např. Šluknovska a Chebska)³⁵. Tento odpor ze strany odboje a členů londýnského exilu přesvědčil Beneše, že s projektem neuspěje a proto od něj v průběhu května 1941 ustoupil.³⁶

Současně a přitom nezávisle s tímto vývojem se na britské politické scéně prosadil názor, že pro budoucí klid ve střední Evropě, je nutné odstranit etnické Němce, aby zdejší znovu konstituované státy neměly národnostní menšiny. Řešení bylo spatřováno v transferech do Německa. Jedním z důvodů tohoto vývoje bylo i letecké bombardování Londýna. Na popud Foreign Office byla sestaven speciální skupina Foreign Research and Press Service (Zahraniční a tisková služba), která mimo jiné ustavila expertní týmy řešící i otázku národnostního uspořádání Evropy po válce. V květnu 1940 předložila expertní skupina memorandum s názvem *The Transfer of Minorities* navrhuující transfer německých národnostních menšin do Německa. Podle závěru expertů se jednalo o nejvhodnější řešení problému. Britský válečný kabinet souhlasil s principem transferu německých menšin ve střední a východní Evropě 6. července 1942. V podstatě to znamenalo konec systému ochrany národnostních menšin stanoveného versailleským smluvním systémem.³⁷

Největší strach na straně sudetoněmeckých exilových organizací v prvních válečných letech panoval z možné transformace antifašistického odboje na odboj protiněmecký. Společně s nim podobné obavy sdílel i Edvard Beneš. Vlivem nacistického teroru se ale český domácí odboj radikalizoval velice rychle. Jmenování Reinharda Heydricha zastupujícím říšským protektorem a jeho následná represivní opatření (vyhlášení výjimečného stavu, stanného práva, zastrasování protektorátní

³⁴ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 160 – 163.

³⁵ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1007-8. s. 276-277.

³⁶ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 164.

³⁷ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1007-8. s. 277 – 280.

vlády,...) vycházející ze strachu, že by Češi po útoku na Sovětský svaz mohli proti okupantům povstat, tuto antiněmeckou radikalizaci jenom urychlily. Atentát na R. Heyndricha (27. května 1942) a následující nová vlna teroru známá jako heydrichiáda, které padlo za oběť několik tisíc lidí, posunula otázku řešení sudetského problému blíže k nevyhnutelnému řešení. Po těchto událostech se k zostřenému postoji vůči Němcům připojil i Edvard Beneš a přistoupil na tzv. kolektivní vinu Němců za nacistické zločiny.³⁸

Na základě nového postoje sestavil Beneš v roce 1943 desetibodový plán, s kterým odletěl koncem téhož roku do Moskvy na jednání o československo-sovětské smlouvě s J. V. Stalinem. Podle daného plánu vláda Československé republiky určí Němce, jenž si podrží československé státní občanství, a kteří ne. Ti co musí opustit republiku, ji musí opustit nejdéle do pěti let. Mělo být stanoveno jaký majetek si budou moci odnést. Majetek zde zanechaný poslouží k zaplacení válečných reparací. Obce měly mít alespoň 67 % populace tvořené Čechy, Slováky nebo Ukrajinci. Národnostní menšiny neměly mít žádná zvláštní práva. V plánu byla přijata i zásada podrobného vypracování a financování transferu, repatriace Čechů a Slováků atd. Právě v tomto bodě je vidět velký posun Benešových představ k radikálnějšímu poválečnému uspořádání československého státu. Dále bylo naplánováno, které skupiny občanů se odsunou jako první. Jednalo se především o aktivní členy nacistických organizací. Stejný postup praktikovaný proti Němcům se měl použít i proti Maďarům. Plán počítal i s repatriací Čechů žijících mimo hranice republiky. Sověti se k plánu nijak konkrétně nevyjádřili, ale neodmítli ho.³⁹ Následné memorandum vypracované pro Spojence z 23. listopadu 1944 poté znamenalo definitivní formulaci integrálního pojetí transferu a vítězství tvrdé nacionální linie v sudetoněmecké otázce, kterou téměř od samého počátku prosazoval domácí odboj. Podle něho lze předpokládat odsun asi 1 600 000 Němců (zhruba 2/3 německé populace), zbylí Němci nebudou mít žádná zvláštní práva. Na závěr vláda ujišťovala, že: „Československo bude ochotno přijmout všechny závazky, které mohou být všeobecně přijaty a použity ve všech evropských státech, tykající se jazykových, náboženských nebo rasových menšin“.⁴⁰ V té době však spojenci nebyli ochotni plně podpořit toto memorandum a poukazovali na fakt, že řešení transferu

³⁸ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 164 - 173.

³⁹ Tamtéž. s. 173 - 174

⁴⁰ Tamtéž. s. 176.

(nejenom českých Němců) bude vyžadovat mezinárodní dohodu.⁴¹ Významnou změnou oproti předcházejícím plánům bylo kategorické odmítnutí řešit menšinové problémy úpravami státních hranic.⁴²

Výše uvedené představy byly na konci války zahrnuty do oficiálního vládního programu, který vešel ve známost jako Košický vládní program přijatý 5. dubna 1945. Přesná podoba vládního programu byla dohodnuta na jednání mezi prezidentem Edvardem Benešem a moskevským vedením KSČ v čele s Klementem Gottwaldem v Moskvě už ve dnech 22. až 29. března 1945. Německou otázku řešily články VIII až XI. Ustanovení v nich nebyly nijak konkrétní, ale spíše rámcová.⁴³ Body o nichž vládní program mluví se především týkají zrušení státního občanství, potrestání válečných zločinců, zabavení německého majetku a zřízení národní správy nad danými majetky.⁴⁴

⁴¹ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4. s. 174.

⁴² STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 44.

⁴³ Tamtéž. s. 48 - 51.

⁴⁴ Znění celého Košického vládního programu viz. *Košický vládní program*. [cit. 23.5.2010] URL: <http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm>.

4. Odsuny německého obyvatelstva od května do srpna 1945

Proces osvobození Podkrkonoší začal v Jilemnici, kde byla 3. května 1945 odzbrojena jednotka SS místním českým obyvatelstvem. Následně byly sestaveny jednotky dobrovolníků, složené z partyzánů a rolníků, ozbrojené zbraněmi ukořistěnými ustupujícím německým jednotkám. 5. května byl vyzván vrchlabský Landrat, aby složil zbraně a přenechal správu celého politického okresu Vrchlabí nově vznikajícím národním výborům. Německé okupační orgány vyhověly těmto podmínkám o dva dny později. 10. května dorazila do okresu sovětská 285. divize.⁴⁵ Zajištění pohraničí prováděla armáda, která nahrazovala zcela doposud chybějící samosprávu. O úloze armády v pohraničí rozhodovala vláda již 15. května. Mezi hlavní úkoly vojska patřilo zabezpečení tohoto teritoria, spolupráce s místními orgány a realizace odsunu německého obyvatelstva. Pražské vojenské velitelství „Alex“ koordinovalo obsazování Sudet jednotkami, rozdělenými mezi oblastní velitelství v Hradci Králové (prostor od Králík po Hrádek nad Nisou, do nějž spadal i zkoumaný region) a na Kladně (prostor od Hrádku nad Nisou po území obsazené americkým vojskem).⁴⁶ Následně 28. května 1945 byla zřízena 1. vojenská oblast se sídlem v Praze, čímž zaniklo předchozí pražské velitelství „Alex“. V rámci 1. vojenské oblasti vzniklo velitelství II. armádního sboru v Hradci Králové. Velitelství úseku pro Krkonoše a Podkrkonoší bylo v Jičíně, kde sídlil 22. polní pluk. Jeho II. prapor byl umístěn od 15. května 1945 v Hostinném a o něco později přesunut do Vrchlabí.⁴⁷

První poválečné měsíce byly ve znamení zmatků v celém Československu a nejenom tomu bylo i v Podkrkonoší. Písemnosti nově zakládané samosprávy přinášejí první kusé informace o tomto období. Jedním z prvních místních správních orgánů byla Okresní správní komise ve Vrchlabí, do jejíž kompetence spadal i zkoumaný region. Komise se poprvé sešla 31. května 1945 a do její působnosti spadal i soudní okres Hostinné. Ze zápisů prvních schůzí lze částečně zrekonstruovat situaci v celém politickém okrese na přelomu května a června 1945. Mezi největší problémy patřil černý trh, který se patrně velice rychle rozmohl. Důkazem o tom je nařízení z 31. května, podle něhož musel každý Němec s bytem odevzdat soupis veškerého movitého

⁴⁵ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 2, inv.č.2- Zápisy ze schůzí pléna 24.8. - 13.12.1945, Proslov k ustavení okresního národního výboru ve Vrchlabí 28.8.1945.

⁴⁶ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 61-62.

⁴⁷ STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha, 2005. ISBN 80-7285-062-8. s. 21, 174 – 175.

majetku, především dobytka, mouky a obilí, aby tyto zmíněné komodity nemohly být prodávány na černém trhu. Ale ani vysoké pokuty, řádově ve stovkách někdy i v tisících korunách, ani několikaměsíční vězení neodradilo lidi dále obchodovat na černém trhu, jak dokazují další zápisy správní komise. Dalším problémem bylo kořistnictví a rabování. Správní komise se jím sice zabývala, ale musela konstatovat, že na řešení tohoto problému je již pozdě, protože „nejcennější věci a největší kořistníci už jsou pryč“.⁴⁸ Posledním velkým problémem, který komise řešila a narážela na něj prakticky po celý rok 1945, byly nálezy nelegálně držených zbraní a munice. Většinou se jednalo o jednotlivé kusy s náboji v držení jednotlivců, ale občas se narazilo i na větší případy. Tím největším byl nález zbraní a munice z 20. července 1945 v Heřmanových Sejfech, kde několik mladistvých, bývalých členů Hitlerjugend, přechovávalo 2 pušky, automatické pistole, rozbušky a asi 1000 nábojů.⁴⁹ O nálezu zbraní v Heřmanových Sejfech se zmiňuje i kronika dané obce. Podle ní došlo k zadržení většího počtu Němců v záchytném táboře v Terezíně. Nakonec bylo obviněno celkem šest osob, které byly vojenským soudem odsouzeny k trestu smrti zastřelením. K popravě došlo přímo v obci za sokolovnou. O tom, že správní orgány pojaly exekuci jako exemplární případ, svědčí fakt, že všechny osoby německé národnosti z obce ve věku 18 – 60 let jí musely přihlížet. Zbraně se dostaly do rukou německému obyvatelstvu poté, co je zde zanechala ustupující německá armáda.⁵⁰

Bohužel minimum úředních dokumentů nedovoluje přesněji zrekonstruovat události ani přímo ve zkoumaném regionu v prvních poválečných měsících. Pro rekonstrukci tehdejších událostí je proto nutné využít především obecních kronik a také několika vyhlášek vydaných posádkovým velitelstvím v Hostinném. Nejpodrobněji situaci na počátku května 1945 popsal autor hostinské kroniky pomocí vzpomínek aktivního člena české odboje Vojtěcha Panského. Ten společně s několika dalšími muži z odboje dopoledne 9. května obsadil jménem Československé republiky a vlády v Košicích bez nejmenšího problému hostinskou radnici. Výkonnou moc si zajistili osvobozením 800 ruských zajatců, kterým následně velel poručík Krasov. Jejich vyzbrojení nebylo těžké, neboť zbraní tu zůstalo po okupační armádě velké množství. Jen na vlakovém nádraží a v městském lese zůstalo celkem 150 vagonů munice, kterou museli němečtí vojáci podminovat, protože ji nestihli odvézt. Jedním z prvních příkazů

⁴⁸ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č. 1, Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945, Zápis z 31.5.1945.

⁴⁹ Tamtéž, Zápis z 24.7.1945.

⁵⁰ SOKA Trutnov, MNV Rudník, Kronika obce 1946–1957, neinventarizováno, s. 60.

prozatímní samosprávy byl příkaz dodržovat pořádek, především se nemá krást a ničit. Teprve až 12. května dorazila do města Rudá armáda.⁵¹ Podobné podrobné informace z prvních poválečných dnů z ostatních obcí bohužel chybí. Kroniky informují především o postoji a chování Němců. Všeobecně lze říct, že již před koncem války se vše radikálně měnilo. Podle hostinského kronikáře si začínali uvědomovat blízký konec hitlerovského Německa a postupně se snažili skamarádit s Čechy. Na druhou stranu kroniky zachycují i opačný postoj německého obyvatelstva. Nejvíce takových informací pochází z Heřmanových Sejfů. V souvislosti s výše uvedeným nálezem většího množství zbraní, píše autor o nepřátelství Němců vůči Čechům, které dlouho přetrvávalo i po skončení války. Jako důkaz uvádí již zmíněné schované zbraně. Ale tentýž pramen zmiňuje i antipatie a ráznější přístup některých českých obyvatel proti svým německým spoluobčanům. Vzápětí je však omlouvá se slovy: „*mezi nimi byli mnozí, kteří zakusili život v německém „ráji“ sami na své kůži*“.⁵²

Představu o tom, jaké byly životní podmínky lidí, ať Němců či Čechů v poválečném pohraničí, si lze udělat na základě jedné z několika vyhlášek vydané vojenským velitelstvím v Hostinném. Jedná se o vyhlášku z 24. května 1945, která výrazně změnila život zdejšího obyvatelstva. Armáda jejím prostřednictvím prakticky vyhlásila stanné právo. Občanské osoby se měly mezi devátou hodinou večerní a pátou hodinou ranní zdržovat ve svých bytech, shromažďování na veřejnosti i v soukromí bylo zakázáno. Všechny osoby bez řádné legitimace měly být zatčeny. Všichni bývalí příslušníci německé policie, Gestapa, armády a jejích složek se museli ihned hlásit na posádkovém velitelství v Hostinném. Kdo tak neučil, byl považován za zběha a měl být zastřelen. Skrývání či poskytnutí pomoci těmto osobám bylo striktně zakázáno. Všichni říšští Němci, jenž se na území republiky přistěhovali po 30. září 1938, měli neprodleně s nejn nutnějšími věcmi odejít za hranice. Dále zakazovala vyhláška nošení německých krojů, veškeré německé nápisy (názvy ulic, označení úřadů, firem atd.) měly nahradit české ekvivalenty. Němečtí obyvatelé navíc museli bez prodlení odevzdat v budově gymnázia v Hostinném veškeré druhy zbraní společně se střelivem, vojenskou výstroj, fotoaparáty, radiopřijímače a dalekohledy. Neuposlechnutí nebo porušení vyhlášky

⁵¹ SOkA Trutnov, MěNV Hostinné, kniha 334, inv.č. 334, Pamětní kniha města Hostinné 1945 – 1964, s. 17.

⁵² SOkA Trutnov, MNV Rudník, Kronika obce Rudník, Neinventarizováno. s 61 – 62.

mělo být souzeno podle vojenského práva a hrozil i trest smrti.⁵³ Do kdy tento stav trval však prameny nic neříkají.

Mimo všeobecné záležitosti začínala okresní správní komise ve Vrchlabí pracovat i na opatřeních týkajících se přímo německé populace. Mezi první (z 31. května 1945) patří rozdělení obyvatelstva do čtyř kategorií: A) usedlí Němci, B) Němci, kteří přišli do Československa po září 1938, C) cizinci a D) českoslovenští občané. Němečtí obyvatelé nad 15 let, kromě válečných zločinců, měli být evidováni pomocí tzv. přihlášek, jenž sloužily jako osvědčení, že konkrétní osoba je zapsána v evidenci konkrétní obce. Na základě takovýchto průkazů mohly být obdrženy potravinové lístky. V opačném případě na ně neměli Němci nárok. Počátkem června (6. června 1945) byla odsouhlasena vyhláška o povinné pracovní povinnosti Němců od 14 do 60 let, u žen do 55 let. Krátce na to vešla v platnost vyhláška týkající se nošení bílých pásek pro osoby starší 16ti let. Přitom ještě o několik dní dříve toto okresní správní komise ve Vrchlabí zamítla s odůvodněním, že Němců je mnohem více než Čechů a mohly by vzniknout potíže.⁵⁴ Obdobné opatření přijalo vojenské velitelství v Hostinném už 29. května. Jen s tím drobným rozdílem, že páska neměla být bílá, ale žlutá a s vyšitým písmenem „N“.⁵⁵ V rámci „očist'ování“ od nacismu musela být odevzdána veškerá nacistická literatura, uniformy a pokračovalo se soupisem německého majetku.⁵⁶

Zásady postupu vůči Němcům byly upřesňovány teprve až v první polovině června 1945. 8. června 1945 vstoupily v platnost směrnice týkající se zřízení osidlovacích referátů u okresních národních výborů, popřípadě u okresních správních komisí, jako tomu bylo i v případě Vrchlabí. Ty měly organizovat odsun a zároveň osidlování.⁵⁷ Pražský Zemský národní výbor 12. června vydal pokyny pro jednotlivé okresní národní výbory a správní komise, které vyzýval, aby odsun byl realizován co nejrychleji a nejdůsledněji.⁵⁸ K 14. červnu 1945 se měly zastavit veškeré neorganizované odsuny a vystěhování Němců se mohlo realizovat až po konzultaci s nadřízenými místy. Bylo určeno, že vzniknou sběrné tábory pro Němce. Veškerý

⁵³ SOkA Trutnov, MěNV Hostinné, karton 3, inv.č.376, Spolupráce s armádou (vyhlášky) 1945.

⁵⁴ Okresní správní komise ve Vrchlabí se obávala, že by si německé obyvatelstvo tímto krokem mohlo uvědomit svou výraznou početní převahu oproti Čechům a mohlo by dojít k nepokojům a možná i povstáním.

⁵⁵ SOkA Trutnov, MěNV Hostinné, karton 3, inv.č.376, Spolupráce s armádou (vyhlášky) 1945.

⁵⁶ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č.1, Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945, Zápis z 17.6.1945.

⁵⁷ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 64.

⁵⁸ STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha, 2005. ISBN 80-7285-062-8. s. 20.

budoucí odsun měl probíhat z těchto středisek za vzájemné spolupráce armády, četnictva a národních výborů, respektive správních komisí.⁵⁹

Co se týče těchto prvotních neorganizovaných odsunů do počátku června 1945 je jejich sledování velice obtížné v důsledku všeobecného poválečného chaosu, v kterém probíhaly. Rámcově lze jejich rozsah sledovat prostřednictvím seznamů, které byly vyhotovovány pro potřeby okresní správní komise (později okresního národního výboru) ve Vrchlabí konkrétními místními národními výbory nebo místními správními komisemi ve sledované oblasti od června do srpna. Bohužel nejucelenější údaje k počtu obyvatel před koncem války se vztahují až k 1. lednu 1945. Jedinou nevýhodou těchto seznamů je skutečnost, že byly vypracovány správními orgány teprve až v červenci 1945 a dělí lidi pouze na Němce a Čechy. Je tedy otázkou, zda tyto konkrétní seznamy zahrnují cizince mezi německé obyvatelstvo nebo s nimi nepočítají vůbec a také do jaké míry jsou přesné. Proto je nutné si uvědomit, že může dojít k určitým odchylkám v přesnějších počtech. Podle seznamů žilo v soudním okrese Hostinné k 1. lednu 1945 celkem 17 293 Němců a 499 Čechů. Obcí s největší populací bylo pochopitelně město Hostinné, jako správní centrum okresu, s 4 599 obyvateli (4 482 Němců a 117 Čechů). K třem největším obcím ještě patřily Heřmanovy Sejfy (2 320 Němců a 56 Čechů) a Chotěvice (1 633 Němců a 22 Čechů). Naopak třemi nejmenšími obce, co se počtu obyvatelstva týče, bylo Débrné (87 Němců a 18 Čechů), Bolkov (209 Němců a 1 Čech) a Klášterská Lhota (348 Němců a 13 Čechů).⁶⁰ Jak je vidět, Češi tvořili počátkem roku 1945 pouhých 2,8% celkové populace ve zkoumaném regionu a s největší pravděpodobností tomu tak bylo do konce války. Tabulky vytvořené okresním národním výborem ve Vrchlabí sice informují o počtu lidí v obcích na počátku května 1945, ale při bližším zkoumání je patrné, že některé údaje pocházejí z období na počátku června a jsou vztaženy zpětně. Ukázkovým příkladem je početní stav Němců a Čechů v obci Chotěvice. Podle tabulek okresního národního výboru byl jejich počet na počátku května přibližně 1500 Němců a 20 Čechů. Přitom podobný, dá se říct stejný, počet je uveden i o měsíc později a to hned v několika dokumentech. Proto jsou tyto prameny prakticky nepoužitelné a v práci nejsou ani dále používány. Jak je uvedeno výše, od začátku června měla být vedena evidence obyvatel jednotlivých obcí. Díky jednomu z těchto seznamů se zachovaly údaje o stavu obyvatel na počátku června

⁵⁹ BIMAN, Stanislav – CÍLEK, Roman. *Poslední mrtví, první živí*. Ústí nad Labem, 1989. ISBN 80-7047-002-X.s. 116.

⁶⁰ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603. Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

ve všech zkoumaných obcích. Podle něj žilo v první polovině června ve zkoumaném regionu 16 145 obyvatel včetně cizinců.⁶¹ Konkrétně to bylo 15 484 osob německé a 502 osob české národnosti.⁶² V absolutních číslech je patrný úbytek celkového počtu Němců o 1 809 lidí. Nelze ale tvrdit, že tento počet se rovná počtu Němců vystěhovaných zhruba měsíc po konci války. Absence jakýchkoliv seznamů odsunutých ve zmiňované době to neumožňuje. Je nutné brát v úvahu, že po ukončení bojů se přímo do svých domovů vrátilo nemalé množství vojáků německé armády. Rozdíl by byl pravděpodobně také jiný, kdyby byly k dispozici přesnější podklady o počtech lidí z konce války. Celkový výsledek též zkreslují nejasnosti okolo množství cizinců žijících tu za války (viz výše). Takto lze konstatovat pouze celkový úbytek německého obyvatelstva. Při pohledu na jednotlivé obce a početní změny v národním rozložení populace, je vidět minimální přírůstek, v některých případech i úbytek Čechů (více v kapitolách o osidlování). Uvedené informace zobrazuje následující tabulka.

tabulka 1: stav obyvatelstva leden a červen 1945⁶³

obce	obyvatelstvo k 1. lednu 1945		obyvatelstvo na počátku června 1945		
	Němci	Češi	Němci	Češi	cizinci
Hostinné	4482	117	3632	91	78
Arnultovice	538	14	450	10	0
Prosečné	782	35	860	30	3
Klásterská Lhota	348	13	365	12	0
Horní Olešnice	452	39	449	39	3
Dolní Olešnice	866	22	757	47	10
Chotěvice	1633	22	1500	22	0
Čermná	827	1	869	0	0
Débrné	87	18	181	2	0
Mostek	983	11	996	3	4
Horní Brusnice	968	55	905	72	7
Dolní Brusnice	501	39	398	39	51
Borovnička	1011	38	664	35	3
Souvraty	559	8	692	7	0
Heřmanovy Sejfy	2320	56	2098	71	0
Javorník	727	10	483	22	0
Bolkov	209	1	185	0	0
celkem	17293	499	15484	502	159

⁶¹ Část populace vedená v seznamech jako „cizinci“ (občané jiné národnosti než československé a německé) nejsou tématem této práce. Proto se dále v práci nezmiňují a v jednotlivých propočtech se s nimi nepočítá.

⁶² SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603. Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

⁶³ Tamtéž.

Němci, kteří byli postiženi touto první vlnou odsunu, pravděpodobně odcházeli z československého území z valné části přes Krkonoše. Dokazuje to zápis z jednání OSK Vrchlabí, která 6. června 1945 konstatovala nutnost změnit stávající odsunovou trasu přes Špindlerův Mlýn a realizovat novou přes Liberec do Žitavy.⁶⁴ Druhou trasou zmiňovanou v pramenech, kudy Němci odcházeli, byla cesta přes Trutnov a Žaclěb do dnes polské Lubawky.⁶⁵ Důvodem pro změnu zmiňovaných tras směrem na Liberec bylo postupné obsazování území na druhé straně hranice polskými vojenskými jednotkami v úseku od Ratiboře po Žitavu. Ty znemožňovaly odsun v tom smyslu, že vracely skupiny vysídlenců zpět do Československa.⁶⁶ Představu o tom, koho se tento odsun dotknul nejvíce, si můžeme udělat na základě rozhodnutí komise z 31. května. Ta se shodla na nutnosti vystěhovat nejdříve říšské Němce společně se členy NSDAP a SdP. Pro urychlení akce vystěhování říšských Němců byl zřízen internační tábor s působností pro celý politický okres Vrchlabí v Herlíkovicích.⁶⁷ Tito první vysídlenci si směli s sebou vzít pouze to nejnnutnější. Doslova bylo uvedeno co unesou na zádech a v rukou, společně s potravinami na jeden týden. Cenné věci, kromě snubních prstýnků, a vojenský materiál se měl zabavit a uskladnit na vojenském velitelství v Hostinném.⁶⁸ Bohužel se nedochoval žádný seznam osob, kterých by se tato akce konkrétně týkala. Do dnešních dnů se dochovalo pouze několik jakýchsi vyhošťovacích listin určených pro několik obyvatel města Hostinného. Celkem se jedná o 19 dokumentů pocházejících z 2. června 1945. Tyto osoby měly na příkaz posádkového velitelství v Hostinném opustit do 48 hodin území Československé republiky trasou do Lubawky (viz výše). Majetek, jenž zde odsunovaní ponechali propadl státu.⁶⁹

Výše uvedená opatření z června 1945 ohledně transferu Němců nastartovala skutečný organizovaný odsun. Dne 14. června vydala okresní správní komise ve Vrchlabí nařízení k sestavení seznamů německého obyvatelstva, podle nichž se mělo realizovat vystěhování. Podle tohoto nařízení byl Němcem každý, kdo se přihlásil k německé národnosti při sčítání lidí v roce 1929. Zároveň bylo určeno, kdo v takovém seznamu nebude evidován. Šlo především o osoby, které se provinily proti republice a

⁶⁴ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č.1. Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945, Zápis z 6.6.1945.

⁶⁵ SOKA Trutnov, MěNV Hostinné, karton 8, inv.č.387, Odsun Němců 1945.

⁶⁶ STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha, 2005. ISBN 80-7285-062-8. s. 24.

⁶⁷ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č.1. Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945, Zápis z 4.6.1945.

⁶⁸ SOKA Trutnov, MěNV Hostinné, karton 3, inv.č.376. Spolupráce s armádou (vyhlášky) 1945.

⁶⁹ SOKA Trutnov, MěNV Hostinné, karton 8, Inv.č.387. Odsun Němců 1945.

předpokládalo se jejich souzení před lidovým soudem, dále menší zemědělci a podnikatelé neorganizovaní v SDP nebo NSDAP, osoby navrátilí se z koncentračních táborů, antifašisté a příslušníci Rakouské republiky. Podle nařízení se mělo počítat se skupinami německého obyvatelstva, které měly zůstat a fungovat jako pracovní síly pro zemědělství a klíčový průmysl. Jednalo se o osoby svobodné, ovdovělé (v obou případech ženy starší 35 let a muže starší 40 let), bezdětné manželské páry, v případě potřeby i manželské páry s jedním až dvěma dětmi. Seznamy neměly být sestavovány nahodile, ale tak, aby mezi prvními byli uvedeni prokazatelní sympatizanti nacismu, příslušníci NSDAP, učitelé, německá inteligence atd. Obyvatelstvo, které mohlo zůstat, mělo být pokud možno spolehlivé a nemělo ohrožovat státní bezpečnost. Samotná realizace odsunu měla probíhat za pomoci vojenských čet. Velitelé jednotlivých četnických stanic byli zodpovědní za označení bytů a domů, které přešly pod národní správu. Okresní správní komise posílala četnickým stanicím v průběhu léta další instrukce týkající se transferu. Tak například rozkaz z 30. června 1945 připomínal nutnost postupovat podle výše uvedených pravidel, vystěhovávat přednostně nejenom vzdělanější lidi, ale též bohatší vrstvy jako velkostatkáře či továrníky. Nemělo se zapomínat respektovat věkové hranice a zdravotní stav odsunovaných a neporušovat tak dohody s ruskými veliteli oblastí, kam směřovaly transporty. Zvláštní přístup byl vyžadován v případě smíšených manželství. U nich se čekalo na dekret prezidenta republiky, který měl tuto problematiku řešit. Zvláštní pozornost museli četníci věnovat osobám s cennými informacemi pro zpravodajskou službu. Jednalo se především o členy Gestapa, Abwehrstelle, SS nebo vedoucí důležitých průmyslových podniků. Ti byli vyjmuti z odsunu a měl je vyslechnout nejbližší zpravodajský úřad. Jejich vysídlení mohlo povolit pouze velitelství divize nebo sboru.⁷⁰

Většina odsouvaných nebyla ihned vystěhována za hranice, ale byli předtím posíláni do sběrných táborů. Převážně byli soustředováni v táborech přímo v soudním okrese Hostinné (Hostinné, Terezientál), ale v několika málo případech byly přesunuti i mimo zkoumané území. V takovém případě se jednalo především o tábory ve Vrchlabí, Trutnově a též ve vzdáleném Liberci.⁷¹ První podrobnější zmínky a informace o

⁷⁰ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 105, inv.č. 638, Pokyny k odsunu 1945.

⁷¹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Arnultovice - Borovnička) 1945 - 1946; karton 109, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Černá - Herlíkovice) 1945 - 1946; karton 110, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Heřmanovy Sejfy - Hořejší Vrchlabí) 1945 - 1946; karton 111, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Hostinné - Chotěvice) 1945 - 1946; karton 112, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Javorník - Vrchlabí) 1945 - 1946.

konkrétním sběrném táboru máme pouze o středisku ve Vrchlabí. Tento tábor fungoval především jako sběrné středisko pro Vrchlabí a jeho blízké okolí, ale také jako přestupní stanice pro Němce z dalších lokalit definitivně odsunovaných za hranice Československé republiky. Nacházel se na tehdejší Lánovské ulici. Podle dochovaných záznamů z června a počátku července 1945 zde bylo střídavě koncentrováno od 67 (27. června) až do 862 (24. června) osob najednou včetně dětí. Za stejnou dobu bylo odsunuto za hranice, podle pramenů, 906 osob z celého politického okresu Vrchlabí. Nejvíce Němců ze zkoumaného regionu bylo v táboře umístěno 2. července a to v počtu 695 lidí. Osoby nacházející se v táboře byly využívány jako pracovní síla na třídění staré vojenské výstroje.⁷² Další informace jako podoba tábora, podmínky života v něm atd. zcela chybějí.

Podle vyhošťovacího výměru, který vydávala okresní správní komise, si s sebou mohli Němci odvézt na jednu osobu zavazadla do hmotnosti 30 kg a jídlo na 7dní, z cenností pak pouze snubní prsteny. Ostatní cenné předměty (zlaté, stříbrné předměty, drahé látky, československé peníze, nové a přepychové věci) měli odevzdat četníkům na shromaždišti. Co se týče finanční hotovosti, částka říšských marek na osobu byla doslova určena „v neomezeném množství“. Četnictvu předávali odsunovaní také klíče od domů.⁷³ Samozřejmě zavazadla odsunovaných byla kontrolována. Tímto způsobem byly zabaveny značné majetkové hodnoty. Bohužel ne pro všechny obce se zachovaly doklady o množství zabavených movitých věcí. Nejucelenější materiály jsou k obci Chotěvice. Během června a července bylo realizováno celkem sedm transferů. Při nich bylo dohromady zabaveno 118 vkladních knížek s celkovou sumou 182 892,95 říšských marek a 34 769,10 korunami. V hotovosti pak bylo zabaveno 18 579 říšských marek a 160 korun. Mimo to soupisy dohromady uvádějí několik desítek šperků (náušnice, řetízky, prsteny atd.), hodinek, stříbrných příborů, drahých látek a mincí z drahých kovů, jejichž cena není vyčíslena, ale dozajista nebyla zanedbatelná. O tom jak důkladné prohlídky byly, svědčí to, že při jednom transportu bylo zabaveno i šest plnicích per.⁷⁴ Celková suma zabavených říšských marek v hotovosti svědčí o faktu, že nebylo zcela dodržováno pravidlo neomezeného vývozu německé měny v hotovosti. Nelze vyčísřit celkovou sumu zabavených finančních částek v celém soudním okrese Hostinné, ale lze říci, že v jednotlivých obcích se jejich výše, ať už v hotovosti nebo

⁷² SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 113, inv.č. 663, Hlášení počtu osob ve sběrném táboře Vrchlabí.

⁷³ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 111, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Hostinné - Chotěvice) 1945 - 1946.

⁷⁴ Tamtéž.

vázaných na účet, pohybovala určitě v řádech několika deseti až statisíců říšských marek.

Pro sledování odsunů od června do konce července 1945 jsou k dispozici v celku rozsáhlé seznamy odsunutých Němců z jednotlivých obcí, které se dají použít společně se soupisy obyvatelstva. Přestože ani tyto seznamy s největší pravděpodobností nezachycují veškeré sledované obyvatelstvo, je možné si na jejich základě udělat představu o průběhu a velikosti jednotlivých transferů do konce července. Odsuny organizované místními správními orgány začaly ve velkém 19. června 1945, ale první transfer proběhl již o den dříve z Javorníka, kdy bylo odsunuto 101 lidí. Poslední zaznamenané odsuny proběhly 28. července 1945 z obcí Heřmanovy Sejfy a Souvraty. Podle zachovaných seznamů evakuovaných bylo od června do července 1945 přesunuto do různých sběrných středisek celkem 6748 lidí. Pochopitelně nejvíce Němců odešlo z velkých obcí, jako Hostinné a Heřmanovy Sejfy, u kterých počet odsunutých přesáhl jeden tisíc. U ostatních obcí je počet ochozích počítán na stovky, ale také se jedná o mnohem menší obce. U dvou (Debrné a Bolkov) dokonce odešlo méně jak jedno sto lidí.⁷⁵ Tyto čísla samozřejmě nemusí být k výše uvedeným skutečnostem stoprocentní. Soupisové archy vypracované okresní správní komisí ve Vrchlábí v srpnu 1945 to potvrzují. Podle nich odešlo ze soudního okresu Hostinné od konce války do počátku srpna přes osm tisíc Němců. Konkrétně se jedná o 8387 osob (viz tabulka níže).⁷⁶ Pravděpodobně měla komise v době vypracovávání komplexnější údaje, které se do dneška nedochovaly. Tuto tezi podporuje zpráva doktora Nováka, který spravoval záležitosti týkající se odsun Němců u okresní správní komise, z 24. července 1945. Podle ní bylo z celého politického okresu Vrchlábí odsunuto zhruba 23 000 Němců,⁷⁷ což se velice přibližuje součtu všech odsunutých (Němci společně s cizinci), zanesených ve výše uvedených tabulkách, za celý politický okres Vrchlábí. Z tohoto důvodu by bylo vhodné počet 8387 osob považovat za přesnější. V porovnání s počátkem června tak poklesla německá populace zhruba o 50%.

⁷⁵ SOkA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 99, inv.č. 603. Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945; karton 108, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Arnultovice - Borovnička) 1945 - 1946; karton 109, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Čermná - Herlíkovice) 1945 - 1946; karton 110, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Heřmanovy Sejfy - Hořejší Vrchlábí) 1945 - 1946; karton 111, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Hostinné - Chotěvice) 1945 - 1946; karton 112, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Javorník - Vrchlábí) 1945 - 1946.

⁷⁶ SOkA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 99, inv.č. 603. Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

⁷⁷ SOkA Trutnov, ONV Vrchlábí, kniha 2, inv.č. 2. Zápisy ze schůzí pléna 24.8. - 13.12.1945, Zápis z 25.8.1945.

tabulka 2: počet odsunutých Němců do počátku srpna 1945⁷⁸

Obec	Počet odsunutých Němců od května do počátku srpna 1945
Hostinné	2583
Arnultovice	411
Prosečné	217
Klásterská Lhota	251
Horní Olešnice	138
Dolní Olešnice	87
Chotěvice	778
Čermná	440
Débrné	98
Mostek	426
Horní Brusnice	529
Dolní Brusnice	134
Borovnička	472
Souvaty	100
Heřmanovy Sejfy	1339
Javorník	329
Bolkov	55
celkem	8387

Některé ze seznamů umožňují provést podrobnější analýzu složení odsunovaných osob, protože kromě jména a místa bydliště zachycují i věk, respektive rok narození, a v několika případech i zaměstnání odsunovaných. Z obcí se tak nejčastěji odsouvaly především celé rodiny, i když v mnoha případech jsou odsouvány jenom matky s dětmi. Pak zůstává otázkou, co se v takovém případě stalo s mužem od rodiny. Je několik možných variant - buď padl za války, byl uvězněn jako nepřítel státu nebo musel zůstat v českém pohraničí jako pracovní síla. Občas byly vysídlovány jenom jednotlivé osoby. V těchto případech se však v drtivé většině jedná o osoby ve vyšším věku. Ve skladbě odsunovaných podle pohlaví převažují ženy nad muži. Procentuální rozmezí zastoupení žen se pohybuje od 65% do 75% bez rozdílu věku. U dospělé populace je tato četnost obdobná. Muži tak tvoří zhruba asi čtvrtinu až třetinu

⁷⁸ SOkA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 99, inv.č. 603. Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945. SOkA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 108, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Arnultovice - Borovnička) 1945 - 1946; karton 109, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Čermná - Herlíkovice) 1945 - 1946; karton 110, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Heřmanovy Sejfy - Hořejší Vrchlábí) 1945 - 1946; karton 111, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Hostinné - Chotěvice) 1945 - 1946; karton 112, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Javorník - Vrchlábí) 1945 - 1946.

všech odsunovaných Němců. Děti, za něž se považovaly osoby mladší 14-ti let, tvořily asi 20 % až 25% německého obyvatelstva vysídleného v prvních letních měsících roku 1945. Jak je uvedeno výše u některých seznamů jsou k dispozici i údaje o ekonomické aktivitě (zaměstnání) konkrétních lidí. Převážná část osob, zahrnutých v takovýchto seznamech by se dala zahrnout do skupiny ekonomicky neaktivního obyvatelstva. Jedná se především o děti, ženy v domácnosti a důchodce, v menší míře pak invalidé. Jejich podíl se pohybuje od poloviny do dvou třetin z celkovém počtu. Ekonomicky aktivní složku obyvatelstva tvoří převážně manuálně pracující, jako jsou zemědělci, dělníci a řemeslníci. Jejich procentuální zastoupení se mění především podle toho z jaké obce pocházeli. Odsunovaní z velkých obcí s rozsáhlými zemědělskými pozemky jako Heřmanovy Sejfy, Chotěvice, Horní nebo Dolní Olešnice byli tvořeni osobami pracujícími spíše v zemědělství než v průmyslu. Naopak Němci z Hostinného či z Mostku a jeho okolí pracovali převážně jako řemeslníci, zámečníci nebo jako dělníci v továrně. Poslední skupinu tvořily osoby, které lze označit za inteligenci. V seznamech se jedná především o učitele, úředníky, četníky a lékaře. I když tato skupina obyvatelstva měla být podle výše uvedených skutečností vysídlována přednostně, tvořil jejich celkový počet za červen a červenec zanedbatelnou část. Necelých 5% z celkového počtu odsunutých.⁷⁹

Horší je to s údaji týkajícími se transportů Němců do samotného Německa z jednotlivých táborů. Do současnosti se zachoval pouze jediný rozkaz okresní správní komise ve Vrchlábí, který pochází ze 7. července, nařizující vypravení vlakové soupravy pro pouhých 72 Němců. Trasa vlaku vedla přes Turnov a Liberec do Žitavy a měl být doprovázen asistenčním oddílem 1 – 3 mužů.⁸⁰ Je pravděpodobné, že většina transportů mimo území republiky probíhala za podobných podmínek a především po stejné trase, která byla používána i při dřívějších odsunech (viz výše).

⁷⁹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 108, inv.č.647 - Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Arnultovice - Borovnička) 1945 - 1946; karton 109, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Čermná - Herlíkovice) 1945 - 1946; karton 110, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Heřmanovy Sejfy - Hořejší Vrchlábí) 1945 - 1946; karton 111, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Hostinné - Chotěvice) 1945 - 1946; karton 112, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Javorník - Vrchlábí) 1945 - 1946.

⁸⁰ SOkA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 105, inv.č. 644, Příkaz OSK k vypravení vlaku pro transporty Němců ve dnech 7.7 a 13.7.1945.

5. Odsuny německého obyvatelstva od srpna do konce roku 1945

Významným mezníkem v osudech sudetských Němců na území Československé republiky byla konference vítězných mocností v Postupimi ve dnech 17. července - 2. srpna 1945. Samotná otázka odsunu německého obyvatelstva z území ČSR, Polska a Maďarska byla projednávána na plenárních zasedání 21., 22. a 25. července. Při řešení této ožehavé otázky došlo mezi zástupci jednotlivých mocností k názorovým střetům. Sovětští představitelé (Sobolev) prosazovali požadavek hromadného vysídlení. Naopak představitelé USA (Cannon) a Velké Británie (G. Harrison) se s tím zcela neztotožňovali. Nakonec se ale shodli na nutnosti transferu, jenž měl proběhnout organizovaně, humánně a tak, aby okupační správa v Německu nebyla příliš zatížena nově příchozími. Dále musely vlády Československa, Polska a Maďarska další vyhošťování pozastavit, aby se později mohlo realizovat organizovaně. Vypracování plánu organizovaných odsunů a následný dozor nad nimi měla na starosti Spojenecká kontrolní rada. Všechny tyto podmínky byly formulovány v XII. kapitole Protokolu postupimské konference a XIII. článku Závěrečné zprávy o postupimské konferenci schválené 1. srpna 1945. Československá vláda sdělila Spojencům oficiální stanovisko k jejich rozhodnutí prostřednictvím nót z 16. srpna 1945. Informovala především o předpokladu odsunout asi 2,5 milionu Němců v rozmezí jednoho roku.⁸¹

Určitý právní rámec pro odsun německého obyvatelstva určil dekret prezidenta republiky ze 3. srpna 1945 (č. 33/1945 Sb.), který vešel v platnost 10. srpna 1945. Netýkal se samotného vysídlování, ale zaměřil se na občanství Němců. Podle něho všichni českoslovenští státní občané německé národnosti ztratili občanství ke dni, kdy získali občanství německé (v pohraničí 10. října 1938, u zbytku 16. března 1939). Tento dekret neopomíjel problematiku antifašistů německé národnosti. Ti si mohli podat žádost od 10. srpna 1945 do 10. února 1946 u okresního národního výboru, popřípadě u okresní správní komise, o zachování československého státního občanství. Podle recipovaného rakouského zákona č. 88 říšského zákoníku (z 27. července 1871) pak mohli být Němci, vzhledem k výše uvedenému zákonu, vyhoštěni jako cizinci, kteří se dopustili přestupku proti veřejnému pořádku a bezpečnosti státu.⁸²

⁸¹ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 90 – 93.

⁸² Tamtéž. s. 99 -102.

Přestože se mělo po rozhodnutí na postupimské konferenci upustit od vysídlování německého obyvatelstva a počkat na vyjádření Spojenecké kontrolní rady, odsuny pokračovaly i nadále. Tento jev lze sledovat i ve zkoumaném regionu. Důkazem toho jsou opět seznamy odsunutých z konkrétních obcí. Podle nich jen v srpnu 1945 mělo opustit své domovy více jak jeden tisíc Němců. Následující měsíce (září a říjen) pak asi dalších 300 lidí.⁸³ Následující tabulka zobrazuje jejich rozložení v rámci jednotlivých obcí podle dochovaných dokumentů.

tabulka 3: počty odsunutých Němců za srpen až říjen 1945⁸⁴

Obec	srpen	září	říjen
Hostinné	-	-	-
Arnultovice	-	-	11
Prosečné	-	70	-
Klásterská Lhota	-	-	-
Horní Olešnice	91	-	-
Dolní Olešnice	90	-	-
Chotěvice	89	-	-
Čermná	133	-	-
Děbrné	-	-	-
Mostek	372	-	-
Horní Brusnice	-	-	-
Dolní Brusnice	-	76	-
Borovnička	241	-	-
Souvraty	-	-	-
Heřmanovy Sejfy	43	72	57
Javorník	-	48	-
Bolkov	-	-	-
celkem	1059	266	68

Bohužel, tak jako v předchozích případech, ani zde nelze předpokládat, že dochované materiály zcela odpovídají tehdejší realitě. Lepší vypovídací hodnotu mají proto počty německých obyvatel v konkrétních obcích soudního okresu. Díky jednomu z mnoha seznamů se zachovaly údaje o početním stavu Němců k 9. říjnu 1945. Podle

⁸³ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603. Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945. SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Arnultovice - Borovnička) 1945 - 1946; karton 109, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Černá - Herlíkovice) 1945 - 1946; karton 110, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Heřmanovy Sejfy - Hořejší Vrchlabí) 1945 - 1946; karton 111, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Hostinné - Chotěvice) 1945 - 1946; karton 112, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Javorník - Vrchlabí) 1945 - 1946.

⁸⁴ Tamtéž.

něj žilo k tomuto datu v okrese celkem 6452 obyvatel německé národnosti. Oproti konci července 1945 tak jejich stav klesl o něco málo přes 600 osob. Nejvíce Němců v absolutních číslech pochopitelně zůstalo v největších obcích – Hostinné (1105 Němců), Heřmanovy Sejfy (832 Němců) a Chotěvice (825 Němců). Pro obvody dvou četnických stanic (v Hostinném a Mostku) se zachovaly údaje i o celkovém počtu obyvatel za stejného období. Na jejich základě lze vypočítat procentuální zastoupení Němců v jednotlivých obcích spadajících pod jejich pravomoc. To se pohybovalo od 22 % v Mostku do 61 % v Dolní Olešnici. S největší pravděpodobností bylo podobné zastoupení i v obcích spadající pod zbylé dvě četnické stanice, v Chotěvicích a Heřmanových Sejfech, pro něž nemáme odpovídající údaje. Průměrné tak tvořili Němci na začátku podzimu 1945 asi 43% celkové populace soudního okresu Hostinné.⁸⁵

Co se týče průběhu a realizace konkrétních odsunů, je téměř jisté, že probíhaly velice podobně, ne-li stejně jako tomu bylo v předchozích měsících (viz předchozí kapitola). Otázkou zůstává, zda-li odsuny pokračovaly i v listopadu a prosinci téhož roku. Žádné dochované písemnosti se o ničem podobném nezmiňují. Je k dispozici pouze zápis schůze rady okresního národního výboru ve Vrchlabí z 11. října 1945, v němž je zmíněno, že 15. října proběhne odsun dalších asi 3000 Němců z celého politického okresu, přičemž mělo být určeno, kolik přesně osob bude z obcí přesunuto do sběrných táborů.⁸⁶ Do dnešních dnů se tyto a ani další záznamy nedochovaly a tudíž není jisté, jestli k tomu vůbec došlo. Je možné pouze konstatovat, že odsuny dále probíhaly, i když v již omezeném rozsahu oproti dřívějšímu.

5.1. Specialisté a odborníci v roce 1945

Z druhé poloviny roku 1945 se dochovalo několik pramenů týkajících se skupiny německých obyvatel, kteří byli nepostradatelní pro zdejší hospodářství, především průmysl. Tyto specialisty a odborníky nebylo podle rozhodnutí ministerstva vnitra přípustné odsouvat, jak je zapsáno v zápise ze schůze rady okresního národního výboru

⁸⁵ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv. č. 603, Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

⁸⁶ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 14, inv.č. 14, Zápis ze schůzí rady ONV 1945, Zápis z 11.10.1945.

Vrchlabí z 20. listopadu 1945.⁸⁷ Ale již mnohem dříve žádaly jednotlivé průmyslové a zemědělské podniky o vyjmutí svých zaměstnanců z odsunů. Pravomoc vyjmout konkrétní osoby z vysídlování a vést je jako specialisty měl přímo okresní výbor ve Vrchlabí. Právě žádosti podniků o vyjmutí z odsunu umožňují nahlédnout do této problematiky.

Nejstarší žádosti o ponechání specialistů v okrese pocházejí již z počátku června 1945, což svědčí o tom, že rychlý úbytek německého obyvatelstva v pohraničí se projevil rychle i v hospodářství. Největší podíl na žádostech mají papírenské podniky Eichman a spol. a Pražský labský mlýn, tvořící podstatnou část zdejšího průmyslu. Dalšími významnými podniky, které podaly své žádosti již v létě 1945, soudního okresu Hostinné, byly strojírna Günther a Lohse z Heřmanových Sejfů nebo přádelna Jan Erich v Hostinném. S největší pravděpodobností poslaly žádosti o vyjmutí svých zaměstnanců z odsunu i jiné podniky, ale tyto doklady se nedochovaly. Na základě zkoumaných dokumentů lze konstatovat, že výše uvedené závody požádaly, aby zde mohlo zůstat celkem 179 specialistů. Převážná část, 100 lidí, pocházela z města Hostinné, ostatní pak z okolních obcí (Prosečné, Klášterská Lhota, Chotěvice, Čermná, Dolní Olešnice, Horní Olešnice a Débrné). Jejich počet se pohybuje do jedné desítky. Výjimku tvoří obec Heřmanovy Sejfy, kde firma Günther a Lohse požadovala ponechat 21 osob přímo z dané obce a obce Chotěvice, z níž mělo být 12 pracovníků vyjmuto z odsunu.⁸⁸ Skutečný počet specialistů, u nichž usilovaly podniky o setrvání v soudním okrese Hostinné, není možné zjistit, kvůli neúplnosti pramenů.

Zůstává ale několik otázek, které taktéž není možné objasnit. První je otázka, kolika takovýmto žádostem a v jakém rozsahu okresní národní výbor vyhověl. Další nejasností je, zda se vyjmutí z odsunu týkalo pouze dané osoby nebo se vztahovalo i na členy rodiny, jak tomu bylo následující roky (viz následující kapitola). Prameny bohužel ani v jednom z uvedených případů o něčem takovém neinformují.

⁸⁷ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 14., inv.č. 14, Zápis ze schůzí rady ONV 1945, Zápis z 20.11.1945.

⁸⁸ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 104, inv.č. 631, Vynětí německých pracovních sil z odsunu a ponechání v závodech 1945; SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 105, inv.č. 640, Zajištění chodu závodů a podniků s německými zaměstnanci a specialisty 1945 - 1946.

5.2. Antifašisté v roce 1945

Taky ve zkoumaném regionu se musely správní orgány vypořádat s otázkou německých antifašistů. Poprvé ji okresní správní komise ve Vrchlabí projednávala už na ustavující schůzi 31. května 1945. Tehdy jednala o německých komunistech a sociálních demokratech. Ti mohli získat osvědčení antifašisty poté, co prokázali své členství ve straně a aktivní činnost. Navíc vše měli potvrdit 4 členové konkrétních místních národních výborů, jako jediné důvěryhodné osoby. Podle členů komise nemělo být těžké tyto lidi určit, protože jich bylo málo a většinu z nich znali. Údajně byly k dispozici i jejich seznamy, ale do dnešních dnů se bohužel dochoval pouze jeden a to z obce Chotěvice. Jedná se o seznam potravinových lístků pro antifašisty, konkrétně pro německé členy komunistické strany včetně jejich rodin, potvrzený místní správní komisí Chotěvice. Dohromady zachycuje 14 dospělých osob a 5 dětí.⁸⁹ Němečtí komunisté byli dokonce na žádost jednoho člena KSČ z 11. června 1945 vyjmuti z nucených prací. Podobnou prověrkou museli projít i ostatní Němci, kteří chtěli osvědčení antifašisty získat. Němečtí obyvatelé, kteří se prokázali jako spolehliví, mohli poté získat klasické potravinové lístky pro československé obyvatele.⁹⁰ Pro dokreslení situace je nutné si uvědomit, jaké příděly byli německému obyvatelstvu vyměřeny. Vládní nařízení ze 17. května 1945 určovalo kategorii „Němec“ pro potřeby zásobování. Němci podle něho neměli nárok na příděly masa a mléka, mléčných výrobků, vajec, mouky a dalších druhů potravin. V období na přelomu července a srpna si mohli za své potravinové lístky pořídit na dobu čtyř týdnů 7 300 g chleba, 300 g poživatin (luštěniny, ovesné vločky, kroupy), 125 g kávovinové náhražky, 8 kg brambor, 140 g másla, 300 g umělých jedlých tuků a 1 200 g cukru. Děti mladší 6 let měly navíc nárok na 250 g umělého medu a 250 ml mléka denně.⁹¹ Proto se není čemu divit, že se řada Němců pokusila získat průkaz antifašisty. Zpočátku jednotlivé žádosti zkoumala přímo okresní správní komise, ale v srpnu (10. srpna 1945) bylo rozhodnuto o vytvoření 2 komisí zkoumající požadavky Němců o legitimace. Jedna pro obvod Hostinné a druhá pro

⁸⁹ SOKA Trutnov. ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č. 646, Odsun a dobrovolné vystěhování antifašistů 1945 – 1948.

⁹⁰ SOKA Trutnov. ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č. 1, Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945, Zápis z 11.6.1945.

⁹¹ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 78 – 79.

Vrchlabí.⁹² Od června do počátku srpna prozkoumávala okresní správní komise celkem 74 žádostí o československé potravinové lístky. Z nich bylo nakonec pouze 23 kladně vyřízeno, ze zkoumaného regionu pak jen žádosti 3 (z Dolní Olešnice, Borovničky a Heřmanových Sejfů).⁹³ Informace o dalším udělování antifašistických legitimací zcela chybí a proto nelze ani odhadnout celkový počet udělených osvědčení ve zkoumaném regionu.

Další zmínkou o antifašistech z konce roku 1945 je zpráva ze schůze pléna okresního národního výboru ve Vrchlabí z 13. listopadu 1945. Tehdy podalo 440 rodin antifašistů z celého politického okresu žádost o odsun, které bylo nakonec vyhověno.⁹⁴ Následně okresní výbor informoval Ministerstvo vnitra o celé záležitosti. To kladně odpovědělo 26. listopadu 1945. Informovalo o tom, že „*Ruské okupační orgány v Německu projeví ochotu k převzetí větší množství osob německé národnosti, které jsou prokazatelně antifašistického smýšlení.*“⁹⁵ Ministerstvo doporučilo, pokud možno, podpořit co nejvíce tuto akci, aby byla provedena co nejrychleji a bez problémů. Stanovilo podmínky, v kterých případech se nemá odchod povolit. To se týkalo osob provinilých proti Československé republice a odborníků/specialistů pracujících v podnicích důležitých pro hospodářství regionu, bez nichž by nebyl provoz možný. Sebou si mohli němečtí antifašisté vzít veškeré movité věci nutně potřebné k životu nebo vykonávání svého povolání (oděv, prádlo, peřiny, domácí nářadí, potraviny, nástroje, atd). Naopak cenné věci jako drahé kovy, předměty z nich zhotovené, umělecké předměty, hotovost (kromě marek), cenné papíry nebo vkladní knížky museli zanechat zde. Tento zákaz se vztahoval i na různé listiny a písemnosti historického významu či patenty. Podobně jako u ostatních odsunovaných Němců, tak i zanechaný movitý a nemovitý majetek antifašistů měl být řádně sepsán a zajištěn před rozkradením. Podle zprávy okresního národního výboru ve Vrchlabí z 6. prosince 1945 se němečtí antifašisté (převážně komunisté) zapojili do odsunu společně s ostatními Němci již v prosinci 1945 a do konce roku se očekával odchod celkem 273 rodin v 5 transpotech z celého politického okresu. V prvních dvou se měly nacházet osoby ze zkoumaného území. Dohromady se jednalo o 112 rodin. V prvním transportu odjížděli

⁹² SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č. 1, Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945, Zápis z 10.7.1945.

⁹³ Tamtéž, Zápis z 20.7.1945.

⁹⁴ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 2, inv.č. 2, Zápisy ze schůzí pléna 24.8. - 13.12.1945, Zápis z 13.11.1945.

⁹⁵ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karta 108, inv.č. 646, Odsun a dobrovolné vystěhování antifašistů 1945 – 1948.

lidé z obcí Hostinné, Heřmanovy Sejfy, Arnultovice, Čermná a Chotěvice (55 rodin). V druhém pak osoby z Prosečné a Olešnice (57 rodin). Jediné přesnější informace o těchto transportech se dochovaly z obvodu stanice SNB v Hostinném, odkud bylo 19. prosince 1945 odsunuto 250 osob včetně dětí. Němečtí sociální demokraté nestihli svůj odsun realizovat tak rychle jako komunisté a proto se jejich odsun očekával v pozdější době. Okresní národní výbor též apeloval na všechny příslušné činitele, aby odsun antifašistů probíhal velmi slušně, protože vládní představitelé u nich nechtěli vyvolávat pocit křivdy a nenávisti. Například pokud jim byl dříve neoprávněně zabaven majetek, měla jim být poskytnuta odpovídající náhrada.⁹⁶ Důvody k těmto dobrovolným odsunům lze nejpravděpodobněji hledat ve velmi silném nepřátelském postoji českého obyvatelstva vůči všemu německému a tudíž i k německým antifašistům, kteří nemuseli mít s předchozí nacistickou diktaturou nic společného. O silných antipatiích vůči německým antifašistům svědčí i novinový článek z regionálního týdeníku Jednota z počátku roku 1946. V něm se píše následující: „*Němečtí antifašisté z okresu Vrchlabí rozhodli se dobrovolně odstěhovat do Německa. – Kdy se rozhodnou i antifašisté z Trutnova a Broumova?*“.⁹⁷

5.3. Sběrné tábory

Z druhé poloviny roku 1945 se zachovalo více informací, i když dosti útržkovitých, o táborech, v nichž byli odsouvaní shromažďováni a následně transportováni mimo území ČSR. Podle zápisu ze schůze okresního národního výboru z 20. září 1945 existovalo na území celého politického okresu Vrchlabí celkem 7 táborů⁹⁸ s celkovým počtem 2419 osob včetně dětí,⁹⁹ z toho dva se nacházely ve zkoumaném regionu. Prvním byl tábor v Hostinném, do něhož se soustřeďovala většina odsouvaných ze soudního okresu. Druhým pak tábor v Terezientálu (Terezín), který sloužil jako sběrné středisko pro spádovou oblast Heřmanových Sejfů, Bolkova a

⁹⁶ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č. 646, Odsun a dobrovolné vystěhování antifašistů 1945 – 1948.

⁹⁷ IN: *Jednota: list krkonošského kraje* 2, 1946, č. 1, s. 3.

⁹⁸ Tento počet v sobě zahrnuje sběrné tábory ve Vrchlabí, Herlíkovicích, Fořtu, Lánově, Hostinném, Terezientálu (Terezíně) a navíc jeden internační tábor ve Vrchlabí.

⁹⁹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 14, inv.č. 14, Zápis ze schůzí rady ONV 1945, Zápis z 20.9.1945.

Javorníka.¹⁰⁰ Informace o jejich přesnější poloze a podobě však písemné prameny nepřinášejí. Ale tyto chybějící údaje o hostinském i terezínském sběrném středisku se dozvídáme prostřednictvím pamětníků. Tábor v Hostinném se nalézal poblíž vlakového nádraží a byl tvořen dřevěnými baráky. Poloha tohoto tábora je vcelku pochopitelná, neboť z logistického hlediska bylo nejjednodušší Němce shromažďovat poblíž místa, odkud budou následně odsouváni přímo z republiky. Tábor v Terezintálu se nacházel v těsné blízkosti továrny na umělé hedvábí při silnici směrem na obec Fořt. Tak jako předchozí tábor, i on byl tvořen převážně dřevěnými domy.¹⁰¹ Bohužel bližší informace nejsou dostupné.

Těmito tábory prošla většina Němců odsunutých v prvních poválečných měsících (květen až července). Dochované materiály z této doby však nedovolují zmapovat počty lidí, jenž zde byli internováni, jak dlouho a za jakých podmínek. S pozastavením odsunu vyvstala otázka, co s Němci, kteří byli již vystěhováni ze svých domovů, ale čekali na transfer do Německa. Proto 6. září rozhodlo plénum okresního národního výboru ve Vrchlabí o vytvoření komise s úkolem přezkoumat stav jednotlivých táborů a navrhnout plán na ubytování Němců přes zimu. Už 11. září byla s prací hotova a konstatovala, že tábory jsou schopny přezimování i s internovanými osobami. Jediným opravdu velkým problémem byl otop. V důsledku hrozící uhelné krize bylo rozhodnuto na zimu vytvořit zásoby dřeva z lesních polomů. Podle této zprávy bylo v táborech k 11. září 1945 celkem 2 683 osob včetně dětí.¹⁰² Ale tento plán nebyl v podstatě realizován. Už podle výše uvedené schůze okresního výboru z 20. září 1945 se měly všechny tábory do zimy vyprázdnit, Němce přesunout do vnitrozemí s celými rodinami na práci, ale do okresu se už vrátit neměli. Jejich odsun se tak stal záležitostí míst, které je přijala.¹⁰³ Svědectví o těchto transportech uvnitř republiky, a s nimi spojenými problémy, přinášejí některé dochované dokumenty. Jedním z nich je i dopis Úřadu ochrany práce Trutnově, pobočka Vrchlabí, z 16. listopadu 1945 ve věci

¹⁰⁰ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Arnultovice - Borovnička) 1945 - 1946; karton 109, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Černá - Herlíkovice) 1945 - 1946; karton 110, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Heřmanovy Sejfy - Hořejší Vrchlabí) 1945 - 1946; karton 111, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Hostinné - Chotěvice) 1945 - 1946; karton 112, inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Javorník - Vrchlabí) 1945 - 1946.

¹⁰¹ Vzpomínky Štěpánky Baškové, 5. března 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška; Vzpomínky Jindřišky Mikulášové, 7. dubna 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.

¹⁰² SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 2, inv.č. 2, Zápisy ze schůzí pléna 24.8. - 13.12.1945, Zápis z 11.9.1945.

¹⁰³ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 14, inv.č. 14, Zápisy ze schůzí rady ONV 1945, Zápis z 20.9.1945.

transportu Němců z okresu Vrchlabí do okresu Nový Bydžov. Část německých pracovních sil, není však určeno kolik, byla přesunuta z vrchlabského sběrného tábora do okresu Nový Bydžov. Odsud bylo ale vráceno zpět šest žen se čtyřmi dětmi, které nebyly schopny práce. Představitelé vrchlabského úřadu toto odmítali a odvolávali se na fakt, že se zástupcem Okresního úřadu práce v Novém Bydžově panem Václavem Líkařem byl dohodnut přesun pracovníků i s celými rodinami. Výše uvedené osoby se měli vrátit zpět do Bydžova na náklady tamějších úřadů.¹⁰⁴ Na zasedání okresního národního výboru z 2. října pak byl upřesněn osud internovaných a i samotných táborů. Tábory se měly všechny zrušit a místo nich vystavět nový internační tábor. Práceschopní lidé měli být přesunuti do vnitrozemí. Staří, nemocní, těhotné, rodičky i matky v šestinedělí mohli zůstat, jen se pro ně muselo najít vhodné ubytování. Pro tento účel bylo vybráno několik objektů. V úvahu připadala vrchlabská Střelnice, zadní trakt nemocnice, jenž nevyhovoval zdravotnickým účelům, nebo baráky za vrchlabským klášterem. Bohužel prameny neinformují, která z uvedených lokalit byla vybrána jako provizorní ubytovna a ani na jejich základě není možné zjistit počet osob, jenž byli přesunuty do vnitrozemí a kolik jich zůstalo přes zimu. Následně 30. října přednesl dr. Novák referát o nově budovaném internačním táboře ve Vrchlabí,¹⁰⁵ což potvrzuje předchozí plány okresního národního výboru ve Vrchlabí. Podobně jako v předchozím případě zcela chybí jakékoliv podrobnosti informující nás o přesnější poloze a podobě nového tábora, který se v následujícím období stal sběrným střediskem pro velkou část Podkrkonoší. Definitivně byl dostavěn 8. listopadu. Po jeho dokončení přišlo na řadu vyprazdňování a likvidace ostatních táborů v politickém okrese. Tak byl k 3. prosinci zrušen tábor v Hostinném, z kterého bylo tehdy přesunuto do Vrchlabí celkem 40 osob.¹⁰⁶ Pro tábor v Terezientálu podobné informace chybějí. S největší pravděpodobností došlo k jeho likvidaci v dřívější nebo stejné době jako u předchozího střediska.

Bližší představu o podobě sběrných středisek si lze udělat na základě zprávy internačního tábora v Partyzánské ulici ve Vrchlabí z 21. září 1945. Podle ní se jednalo o barákový tábor uzpůsobený pouze k letnímu užívání. Nenacházela se v něm žádná lůžka a vybavení bylo popisováno jako primitivní. Hygienické podmínky označili

¹⁰⁴ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 104, inv.č.630, Transport německých pracovních sil ze sběrného tábora Vrchlabí do Nového Bydžova 1945.

¹⁰⁵ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 14, inv.č. 14, Zápisy ze schůzí rady ONV 1945, Zápis z 30.10.1945.

¹⁰⁶ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 91, inv.č. 568, Kontrola internačního tábora Vrchlabí a zrušení internačního tábora Hostinné 1945.

referenti za naprosto nedostačující. Hlavním problémem byl různý obtížný hmyz, kterého tu bylo „dosti“.¹⁰⁷ Navíc jeho celková kapacita pojmul 350 lidí, ale tehdy zde bylo internováno 380 osob. Strava, podobně jako v celé republice, byla na přiděl. Nad táborem měl dozor okresní lékař a stráž SNB v síle 1 až 7 mužů.¹⁰⁸ Podobná situace mohla být i v táborech ve zkoumaném regionu.

¹⁰⁷ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603, Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

¹⁰⁸ Tamtéž.

6. Odsuny německého obyvatelstva v roce 1946

Rok 1946 byl ve znamení organizovaného odsunu. Českoslovenští představitelé předpokládali už na začátku podzimu 1945, že Spojenci odsouhlasí zahájení organizovaného odsunu v co nejbližší době. Tyto domněnky potvrzovala i činnost Spojenecké kontrolní rady v Berlíně. 10. září byl předložen návrh maršála G. K. Žukova, podle něhož měl být zahájen transfer Němců do sovětské okupační zóny od 15. října 1945 v celkovém počtu 4,5 miliónu osob z Polska, Maďarska a ČSR. Ale fakt, že sovětské okupační pásmo bylo přeplněno uprchlíky a americká společně s britskou zónou je odmítala přijímat, způsobil odsunutí zahájení transferů. Navíc západní mocnosti trápily hospodářské a zásobovací potíže v Německu. Teprve až 20. listopadu 1945 schválila Spojenecká kontrolní rada novou variantu plánu pro odsun Němců ze střední Evropy. Byl určen celkový počet obyvatelstva určený k vysídlení, jeho rozdělení do konkrétních zón, časové rozvržení apod. Zahájení odsunů mělo proběhnout již v prosinci 1945, ale hlavní fáze měla proběhnout v průběhu roku 1946, přičemž vrcholu se mělo dosáhnout někdy v květnu až červnu. S ukončením celé operace se počítalo již k 1. srpnu 1946. Podle tohoto plánu mělo z ČSR odejít celkem 2,5 milionu osob německé národnosti (750 000 do sovětské a 1 750 000 do americké zóny). Na základě jednání 8. – 9. ledna 1946 v Praze s představiteli americké administrativy v Německu bylo umožněno zahájit organizované odsuny německého obyvatelstva.¹⁰⁹

Na realizaci transferu se podílely kromě Spojenecké kontrolní rady i československé úřady. K nejdůležitějším patřil Fond národní obnovy a jednotlivé Osidlovací úřady a jejich pobočky, jenž byly zřízeny 17. června 1945 dekretem č. 27/1945 Sb. a které byly mimo jiné pověřeny i vypracováním odsunových plánů pro jednotlivé oblasti. Tato činnost probíhala ve spolupráci s regionálními a centrálními úřady podle ústřední směrnice o odsunu Němců z Československa z 14. prosince 1945.¹¹⁰ Zkoumaná oblast spadala pod Osidlovací úřad v Pardubicích, konkrétně pod jeho pobočku v Trutnově. Ta byla zřízena v říjnu 1945.¹¹¹ Řízení odsunu mělo na starosti ministerstvo vnitra společně s jednotlivými národními výbory či správními komisemi. Vojenské správě bylo svěřeno technické zajištění celé akce, tak jako v předchozím období. Odsunovou jednotkou měla být celá rodina. Jedna osoba si sebou

¹⁰⁹ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 107 – 111.

¹¹⁰ Tamtéž. s. 107, 112.

¹¹¹ SOKA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 91, inv.č. 563, Organizační záležitosti odsunu 1946.

mohla vzít v hotovosti 1000 říšských marek, zavazadla o hmotnosti 30 - 50 kg na osobu a potraviny na 7 dní. Odsunovaní nesměli, s výjimkou snubních prstýnků a drobných upomínkových předmětů, vyvážet žádné cenné předměty, cenné papíry apod. Novinkou mezi podmínkami pro odsunované byla zdravotní prohlídka. Navíc každá osoba měla být řádně obuta, oblečena a vybavena potřebnými náležitostmi včetně dokumentů.¹¹²

Pro události z posledním měsíců roku 1945 se sice žádné prameny nedochovaly, ale pro první dva měsíce následujícího roku je situace opačná. Mezi nejdůležitější patří zprávy bezpečnostního oddělení z ledna a února 1946 přednesené na plenárních schůzích okresního národního výboru ve Vrchlabí. Pomocí nich lze sledovat situaci a chování německého obyvatelstva v této době a také počátek organizovaných odsunů. Bezpečnostní referent v lednu 1946 konstatoval, že bezpečnost v celém okrese je od konce války neklidnější, především díky zatčení a internaci většiny nacistických zločinců. Na druhou stranu však poukazuje na zdánlivou loajalitu německého obyvatelstva, která je ale pouze přetvářkou a většina jich stále smýšlí protičeskoslovensky. Podle něj tak nedošlo oproti minulým měsícům k žádné změně v německém postoji. Jako důkaz je zmíněn jeden konkrétní případ, kdy byl pro pokus o žhářství a sabotáž hospodářské usedlosti zadržen teprve patnáctiletý Němec Helmut Kraus, jenž „provedl čin ze msty za to, že měl býti jako Němec odsunut z ČSR“.¹¹³ Obě zprávy bezpečnostního oddělení nás dále informují i o několika sebevraždách Němců ve vrchlabském okrese. Ale není blíže určeno, až na poslední případ z Krausových Bud, kde k sebevraždám došlo. Přičemž poslední sebevrah předtím než se oběsil, zabil ve spánku i svou ženu, provdanou dceru a vnuka. Tento důkaz svědčí o silném psychickém tlaku na tuto skupinu obyvatelstva, z níž někteří raději zvolili smrt, než aby dále snášeli svou situaci. V neposlední řadě se z těchto zpráv dozvídáme o stále přetrvávajících nálezech zbraní na území celého politického okresu Vrchlabí.¹¹⁴

Přípravy na organizované odsuny se začaly ve zkoumaném regionu realizovat již na konci roku 1945. Koncem listopadu (29. listopadu 1945) 1945 vydal okresní národní výbor ve Vrchlabí oběžník všem místním národním výborům (místním správním komisím), velitelstvím SNB a okresnímu velitelství SNB ve Vrchlabí, v němž byly shrnuty základní body, jejichž splnění mělo umožnit klidný a ničím nerušený odsun

¹¹² STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 112 - 113.

¹¹³ SOkA Trutnov. ONV Vrchlabí, kniha 3. inv.č. 3. Zápis z schůzí pléna 1946, Zpráva bezpečnostního referenta za měsíc leden 1946.

¹¹⁴ Tamtéž, Zpráva bezpečnostního referenta za měsíc únor 1946.

Němců. Následně tyto pokyny 12. prosince 1945 doplnila o řadu podrobností pobočka osidlovacího úřadu v Trutnově. Celé akce se na úrovni okresů účastnily kromě jednotlivých národních výborů i stanice SNB, jako pomocné orgány. Podle výše uvedeného oběžníku a rozhodnutí osidlovací úřadovny se měli přednostně odsouvat členové nacistických organizací, pokud nejsou věznění, společně s bývalými státními a veřejnými zaměstnanci, tedy tzv. neproduktivní osoby, jejichž odchodem nevznikne žádná hospodářská ztráta, a jako poslední řemeslníci, dělníci a zemědělci, kteří nebyli nezbytně nutní na zachování chodu hospodářství v okrese. Důležitým kritériem pro transfer byl zdravotní stav odsunovaných. Osoby přestárlé, nemocné a ženy od šestého měsíce těhotenství se zařazovaly do nemocničních vozů a na jejich stav dohlížel Československý Červený kříž. Na druhou stranu specialisté a předem vybrané síly v průmyslu nebo zemědělství, osoby žádající o československé státní občanství a vážně nemocné, především s nakažlivými nemocemi, se do odsunů zatím zařazovat neměly. Jako vybavení si odsunovaní měli vzít řádný oděv, obuv, prádlo, přikrývky a potřeby ke konzumaci potravin. Dále trvanlivé jídlo na dobu 7 dní (do sovětské okupační zóny jen na 4 dny), jenž si měli obstarat sami na vlastní náklady. Pouze v případě, že byli již internováni, měly jim být tyto potraviny poskytnuty na náklady tábora, v němž byli umístěni. Nařízení ohledně vybavení musela být striktně dodržována, protože jinak by nemusely orgány v Německu odsunované lidi přijmout. Rodina, jako základní odsunová jednotka, nesměla být za žádných okolností rozdělena. Stanice SNB byly pověřeny prostřednictvím jednotlivých obcí osobně doručit hlavě rodiny odsunový výměr nejméně 24 hodin před samotným odsunem z obce. Proto měly být vyplněny raději dopředu, aby se zamezilo zbytečným průtahům.¹¹⁵ Výměr, kromě jména, obsahoval kdy a kde se má daná rodina dostavit k odsunu, kam budou odsunuti, co vše s sebou mají mít a navíc přikazoval sepsat podrobný seznam movitého majetku, jenž zanechávají v domě či bytě, a odevzdat ho společně s klíči na shromaždišti pověřené osobě. Za shromaždiště byla většinou vybírány místa, která svou polohou vyhovovala potřebným technickým parametrům. Podle několika dochovaných odsunových výměrů to byly prostory poblíž národních výborů.¹¹⁶ Ale například v Hostinném byl jako shromaždiště využit park poblíž tehdejší sokolovny.¹¹⁷ Před odjezdem z obce měla proběhnout kontrola zavazadel a osobní prohlídka. Hmotnost zavazadla na osobu byla sice určena

¹¹⁵ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 91., inv.č. 563, Organizační záležitosti odsunu 1945 - 1946.

¹¹⁶ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 110., inv.č. 647, Seznamy osob evakuovaných z jednotlivých obcí (Hěrmanovy Sejfy - Hořejší Vrchlabí) 1945 - 1946.

¹¹⁷ Vzpomínky Štěpánky Baškové, 5. března 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.

na 30 kg, později 50 kg, ale pokud to dovolily dopravní podmínky, mohla být jejich hmotnost posuzována dosti volně. Ale jestli tomu tak skutečně někdy bylo, není jisté. V hotovosti si směli Němci s sebou vzít 1000 říšských marek.¹¹⁸ Tato částka byla později (14. května 1946) na příkaz ministerstva vnitra snížena na 500 marek, podle dohody se sovětskými okupačními orgány.¹¹⁹ Co se týče vývozu cenností podrobná pravidla stanovila směrnice Zemského finančního ředitelství v Praze z 6. února 1946. Podle ní se nesmělo v žádném případě vyvážet předměty vložené do vázané úschovy u peněžních ústavů (cenné papíry, drahé kovy a předměty z nich vyrobené), vkladní knížky, vkladní listy, drahé hodinky, fotoaparáty, rádia, psací a rozmnožovací stroje, cenné koberce či jiné textilie, kožešiny, motorová vozidla, lékařské přístroje (pokud neslouží k výkonu povolání odsunovaného), léky (kromě obvyklých v přiměřeném množství), domácí užitkové zvířectvo, osivo, sadba, krmiva, vojenská výzbroj (zbraně, střelivo a třaskaviny), písemnosti historického významu a předměty, listiny a patenty, jejichž prozrazení v cizině by mělo za následek snížení konkurence schopnosti domácí výroby.¹²⁰ V porovnání s předchozím rokem nedošlo k žádným podstatným změnám ohledně vývozu cenností odsunovaných osob za hranice Československa. Němci určení k transferu byli následně svezeni do sběrného tábora ve Vrchlabí. Jejich dopravu opět zajišťovaly konkrétní stanice SNB.¹²¹ Jaké dopravní prostředky byly použity prameny nezmiňují, ale podle očitých svědků se němečtí obyvatelé z Hostinného odváželi do sběrného tábora pomocí autobusů.¹²² V táboře se měl okresní národní výbor postarat o přiměřené ubytování, stravování a zdravotní péči.¹²³ Ve sběrném táboře Němci čekali přibližně jeden týden, jak dokládá zápis ze zasedání rady okresního výboru ve Vrchlabí z poloviny února 1946. Podle ní měl sběr Němců na další odsun uskutečněný 6. března začít již 26. února.¹²⁴ Předtím než se transport vypravil, měl okresní národní výbor sestavit seznam konkrétních osob v něm zařazených. Právě tyto seznamy jsou nejdůležitějším pramenem pro jejich podrobné sledování a vnitřní analýzu. Před samotným odsunem došlo ve sběrném táboře ještě k celní prohlídce zavazadel členy finanční stráže. Zabavené předměty následně přebírala komise pověřená okresním

¹¹⁸ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 91, inv.č. 563, Organizační záležitosti odsunu 1945 - 1946.

¹¹⁹ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 91, inv.č. 578, Snížení vyplacené částky v říšských markách odsunutým Němcům 1946.

¹²⁰ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 91, inv.č. 563, Organizační záležitosti odsunu 1945 - 1946.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Vzpomínky Štěpánky Baškové, 5. března 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.

¹²³ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 91, inv.č. 563, Organizační záležitosti odsunu 1945 - 1946.

¹²⁴ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 15, Inv.č. 15, Zápis ze zasedání rady 1946, Zápis z 19.2.1946.

výborem. Vlakový transport byl vypraven vždy až se naplnila jeho kapacita.¹²⁵ To trvalo maximálně jeden týden.¹²⁶

Odpovědné orgány musely také provést zabezpečení majetku, který zde odsunovaní němečtí obyvatelé zanechali včetně majetku zabaveného při prohlídkách před samotnými transporty. Sami Němci museli zapečetit byt či dům, aby nedošlo k následnému rabování. Klíče od nemovitosti předali pověřeným osobám na shromaždišti před transportem do sběrného tábora. Poté musely odpovědné komise sepsat živý i mrtvý inventář a zabezpečit ho pomocí armády nebo SNB. Bylo striktně zakázáno pod přísnými tresty majetek po Němcích ničit, krást nebo jakýmkoliv jiným způsobem znehodnocovat.¹²⁷

Od února 1946 se pak začaly uskutečňovat organizované odsuny mimo území ČSR. Původně se počítalo s 1000 osobami na jeden transport¹²⁸, ale nakonec se počet odsunovaných ustálil na 1200 až 1227 lidech, podle počtu osob v nemocničních vagónech. Jedna vlaková souprava byla složena ze 40 vagónů, přičemž v každém bylo po 30 lidech. Od června 1946 byl na konec vlaku připojován jeden až dva nemocniční vozy pro přestárlé a těžce nemocné. V takovémto vagonu byli Němci umisťováni maximálně po 12 lidech. Navíc každý vagón, s výjimkou nemocničních, a i celý transport měl svého vedoucího z řad Němců. Nad celou vlakovou soupravou velel vojenský velitel transportu, vybraný pochopitelně z československé armády. Seznamy odsunovaných sestavené okresním národním výborem ve Vrchlabí představují výborný zdroj informací. Kromě jmen, věku a adresy uvádějí i zaměstnání odsunovaných a více či méně místo kam jejich transport směřoval. Je tedy možné provést demografickou analýzu, ale také sociologickou. Podle dochovaných dokumentů bylo ze sběrného tábora ve Vrchlabí během roku 1946 odsunuto 19 925 lidí. Ne všichni však pocházeli z politického okresu Vrchlabí. Vrchlabský tábor fungoval jako sběrné středisko částečně i pro okolní politické okresy. Nejčastěji se jednalo o okres Trutnov, Dvůr Králové, Nová Paka a Jilemnice. V několika případech se objevují Němci i z vnitrozemských okresů jako Hradec Králové nebo Nový Bydžov. Ze zkoumaného regionu bylo podle téhož pramene odsunuto celkem 6014 osob.¹²⁹ Tento počet ale nemusí být zcela přesný,

¹²⁵ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 91, inv.č. 563, Organizační záležitosti odsunu 1945 - 1946.

¹²⁶ Vzpomínky Štěpánky Baškové, 5. března 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.

¹²⁷ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 91, inv.č. 563, Organizační záležitosti odsunu 1945 - 1946. SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 15, inv.č. 15, Zápisy ze zasedání rady 1946, Zápis z 5.2.1946.

¹²⁸ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 91, inv.č. 563, Organizační záležitosti odsunu 1945 - 1946.

¹²⁹ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 105, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 1 - 5; karton 106, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 6 - 10; karton 107, inv.č. 645, Seznamy

protože seznam posledního transportu se nedochoval celý. Není ale pravděpodobné, že by se jejich skutečný počet nějak výrazně lišil od výše uvedeného množství, neboť podle sčítání Němců z října 1945 bylo v hostinském okrese necelých 6 500 osob německé národnosti (viz předchozí kapitola). V tomto počtu jsou pravděpodobně zahrnuti i antifašisté, kteří byli odsunováni zvláštními transporty. Proto se reálný počet normálně odsunutých Němců bude spíše blížit počtu zjištěnému z výše uvedených seznamů.

První transport Němců ze soudního okresu Hostinné se uskutečnil 18. února 1946. Patřil k nejpočetnějším, co se týče počtu odsunutých osob ze sledovaného regionu. Celkem tehdy bylo vystěhováno 538 lidí. Stejně jako následujících pět transportů (6. března, 10. a 24. dubna, 6. a 20. května 1946) směřoval do americké okupační zóny v Bavorsku. Dohromady tyto vlaky z Vrchlabí odvezly na 7 200 osob. Seznamy neuvádějí, kam přesně byli Němci odvázeni. Pouze v několika málo případech je zmíněn Mnichov nebo Würzburg. Dohromady se odsunulo na 2549 osob z hostinského okresu.¹³⁰ Přelomem v organizovaných odsunech nejenom ve zkoumaném regionu, ale v celé republice byl květen 1946. Nejenom že se zvýšil počet vypravených transportů, ale nově mohli být Němci odsouváni do sovětské okupační zóny. Sověti obnovili přijímání Němců po vzájemných konzultacích s československými představiteli, jenž proběhly 3. – 4. května v Berlíně a 30. května – 1. června 1946 v Praze. Od 10. června tak došlo k obnovení transportů do sovětské zóny. Cílovými stanicemi byla města Bad Schandau, Gera a Altenburg. Vlaky měly být vybaveny zásobou potravin pro všechny odsouvané na dobu 4 dnů.¹³¹ Tato zásoba se skládala z 2 448 kg chleba, 196 kg cukru, 74 kg tuků, 180 kg poživatin (luštěniny, ovesné vločky, kroupy atd), 49 kg kávy, 1 832 kg brambor, 147 kg mouky, 25 kg soli, 30 kg sušené zeleniny a 160 litrech mléka. V druhé polovině léta 1946 se tato skladba proviantu změnila. Došlo především ke snížení dávky brambor na 1 635 kg, ale na druhou stranu byla zásoba mléka navýšena na 1 224 litrů a navíc každý transport dostal 1,5 litru octa a 12 kg koření. Množství ostatní potravin zůstalo téměř nezměněno.¹³²

osob určených do transportů č. 11 – 16; karton 108, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 17 – 18.

¹³⁰ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 105, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 1 – 5; karton 106, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 6 – 10.

¹³¹ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 204.

¹³² SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 106, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 6 – 10; karton 107, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 11 – 16.

Mimo to se realizovaly odsuny pomocí lodí po Labi do Saska a Meklenburska.¹³³ Ty se však zkoumaného regionu netýkaly. Od počátku června do září 1946, kdy transporty směřovaly do sovětské okupační zóny, bylo přesunuto dohromady 12 217 lidí z tábora ve Vrchlabí. Z tohoto počtu pak 3 367 obyvatel německé národnosti ze soudního okresu Hostinné. Celkem bylo vypraveno deset transportů a to 21. a 27. června, 5., 12., 20. a 30. července, 7. a 20. srpna, 5. a 16. září 1946. Jak je patrné, frekvence odsunů se přes léto radikálně zvýšila a časové prodlevy mezi jednotlivými termíny činily sedm až deset dnů. V 13. transportu bylo odsunuto nejvíce osob ze zkoumaného regionu za celý rok 1946. Bylo to konkrétně 565 lidí. Celkově se po celou dobu odsunů do sovětské zóny udržoval počet námi sledovaných osob nad hranicí 300 lidí. Pouze v posledních třech transportech poklesl jejich stav pod tuto hranici (295, 207 a 231 lidí).¹³⁴ Poslední dva transporty se realizovaly 20. října a 16. listopadu 1946 a směřovaly do amerického pásma v Německu. Celkem odvezly už pouze 508 osob. Podle dochovaných částí seznamů odsunutých bylo v těchto posledních transportech zařazeno celkem 98 lidí ze soudního okresu Hostinné.¹³⁵ Jak je uvedeno již výše, toto číslo ale nemusí být zcela přesné.

Rozložení odsunovaných osob podle obcí se v jednotlivých transportech neřídí žádným předem daným systémem. Nelze konstatovat, že by se nejprve vysidlovaly vesnice více ve vnitrozemí, větší či více průmyslové. Jediným přetrvávajícím znakem je přítomnost obyvatel dvou nejpočetnějších obcí, Hostinného a Heřmanových Sejfů, ve všech realizovaných odsunech.¹³⁶ To je vcelku pochopitelné vzhledem k potřebě odsunout vysoký počet jejich německých obyvatel.

¹³³ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 204.

¹³⁴ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 106, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 6 – 10; karton 107, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 11 – 16.

¹³⁵ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č. 645, Seznam osob určených do transportů č. 17 – 18.

¹³⁶ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 105, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 1 – 5; karton 106, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 6 – 10; karton 107, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 11 – 16; karton 108, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 17 – 18.

tabulka 4: transporty německého obyvatelstva 1946¹³⁷

datum transportu	Hostinné	Arnultovice	Prosečné	Klásterská Lhota	Horní Olešnice	Dolní Olešnice	Chotěvice	Černá	Děbrné	Mostek	Horní Brusnice	Dolní Brusnice	Borovnička	Souvatry	Heřmanovy Sejfy	Javorník	Bolkov	součet v transportu
18.2.1946	133	2	26	16	9	40	53	49	0	55	20	7	42	19	54	11	2	538
6.3.1946	150	0	0	0	1	97	0	0	49	67	0	0	0	36	67	37	9	513
10.4.1946	101	0	51	0	49	0	15	0	0	8	97	0	0	0	9	4	0	334
24.4.1946	75	0	0	0	0	59	69	4	0	2	0	0	0	87	56	18	1	371
6.5.1946	84	0	0	0	0	32	51	55	0	3	36	6	26	0	71	8	11	383
20.5.1946	5	19	44	7	32	11	18	3	17	58	8	2	17	25	77	62	5	410
21.6.1946	5	0	81	48	0	6	11	0	0	1	44	1	42	0	29	35	0	303
27.6.1946	114	1	4	3	0	0	40	1	0	34	13	19	3	19	37	43	14	345
5.7.1946	45	11	11	0	3	19	2	0	0	8	10	1	9	8	117	82	56	382
12.7.1946	86	9	32	11	1	0	0	0	0	19	6	30	12	33	81	6	5	331
20.7.1946	48	0	0	3	0	0	0	48	0	99	112	8	0	8	44	5	0	375
30.7.1946	85	0	2	0	0	26	106	37	0	11	17	6	26	0	8	9	0	333
7.8.1946	3	3	33	4	9	19	52	1	0	59	64	31	144	52	31	17	43	565
20.8.1946	103	0	3	1	0	21	18	8	0	6	0	0	0	0	92	31	12	295
5.9.1946	15	0	7	1	0	0	12	1	0	117	4	7	4	0	30	7	2	207
16.9.1946	35	18	2	0	16	30	23	2	0	15	20	0	6	0	7	56	1	231
20.10.1946	30	0	13	0	0	3	0	3	0	0	17	0	0	0	7	6	0	79
16.11.1946	15	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	19
Součet za obec	1132	63	310	94	120	363	471	212	66	562	468	118	331	287	819	437	161	6014

Seznamy odsunovaných umožňují provést demografickou a sociologickou analýzu odsunovaného obyvatelstva. Z demografického hlediska je možno sledovat především rozdělení podle věku a pohlaví. Seznamy rozlišují obyvatelstvo na dospělé obyvatelstvo, dále dělené na muže, ženy a děti, což jsou osoby mladší 14 let. Od 18. února do 16. listopadu 1946 bylo odsunuto celkem 1703 mužů, 3069 žen a 1242 dětí mladších 14 let. Dospělé ženy tak tvoří slabou nadpoloviční většinu (51 %) v celkovém počtu odsunutých. Toto procentuální zastoupení žen se udržuje i v rámci jednotlivých transportů. Pouze u posledních odsunů se zastoupení žen snižuje.¹³⁸ To, že celkový počet osob ženského pohlaví převažuje, je vcelku pochopitelné. V běžné populaci je dospělých žen vždy více než dospělých mužů. Navíc mužská populace citelně utrpěla válečnými ztrátami. Seznamy také obsahují i údaje o ekonomickém statutu jednotlivých

¹³⁷ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 105., inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 1 – 5; karton 106, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 6 – 10; karton 107, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 11 – 16; karton 108, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 17 – 18.

¹³⁸ Tamtéž.

odsunovaných Němců. Pro účely této studie jsou rozděleni do čtyřech skupin – inteligence (úředníci, učitelé, kněží, vysokoškolsky vzdělaní lidé), manuálně pracující (řemeslníci, živnostníci, dělníci), lidé pracující v zemědělství a jako poslední osoby (děti, důchodci, invalidé a ženy v domácnosti). Celých 58 % ze všech odsunutých ze zkoumaného regionu tvoří osoby pracovně neaktivní. Nejvíce zaměstnaných je mezi manuálně pracujícími a to 28 %. Pouhých 9 % a 5 % pak tvoří zemědělci a inteligence. Rozložení pracujících v rámci konkrétních transportů se opět neřídil žádným systémem. Je pouze možné sledovat jejich specializaci podle toho, z kterých obcí se obyvatelstvo odsouvalo. Například v 13. transportu je 180 lidí právě ze skupiny manuálně pracujících. Při bližším zkoumání vychází najevo, že více jak polovina lidí z tohoto počtu, pocházela buď přímo z obce Mostek nebo z vesnic v nejbližším okolí (Borovnička, Dolní a Horní Brusnice), v němž byl soustředěn textilní průmysl, a jsou vedeni převážně jako tkalci. Naopak osoby z Hostinného přilehlého okolí jsou vedeni ponejvíce jako mechanici či zámečníci.¹³⁹ Na první pohled se zdá divné, že by většinu německé populace v pohraničí tvořily osoby nepracující, ale je nutné si uvědomit, že řada pracujících osob, především řemeslníků a průmyslových dělníků, byla označena za nezbytně nutné (specialisté a odborníci) pro chod zdejších podniků a proto zde mohli zůstat (viz níže). Zbavení se ekonomicky neaktivních obyvatel také pochopitelně odlehčilo ekonomice a uvolnilo místo pro novoosídlence. Nízké zastoupení zemědělců a inteligence je možné vysvětlit politikou předchozích odsunů, kdy přednostně docházelo k vystěhovávání inteligence a velkostatkářů jako osob nejméně důvěryhodných.

Jak je již uvedeno výše, zavazadla i samotní Němci byli podrobena pečlivým prohlídkám. Kolik a jaký druh věcí bývaly zabavovány při odsunech z jednotlivých obcí není v dostupných pramenech zaneseno, ale záznamy z prohlídek ve sběrném táboře ve Vrchlabí jsou v současnosti k dispozici. Tyto seznamy v celku podrobně uvádějí, kolik finanční hotovosti a movitých předmětů bylo během jednotlivých transportů v roce 1946 zabaveno. Jenom v penězích bylo od Němců sebráno v jednotlivých transportech desetitisíce až statisíce československých korun (viz tabulka níže). Pouze u prvních pěti transportů jsou zabavené částky vedeny v říšských markách. V případě movitého majetku se jednalo především o dražší látky a kožešiny, nádobí, elektrické přístroje

¹³⁹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 105, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 1 – 5; karton 106, inv.č. 645. Seznamy osob určených do transportů č. 6 – 10; karton 107, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 11 – 16; karton 108, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 17 – 18.

nebo drobné cennosti počítané na desítku až stovky kusů.¹⁴⁰ Názorným příkladem, kolik věcí bylo zkonfiskováno, je hlášení bezpečnostního oddělení okresního národního výboru z února 1946, týkající se prvního z organizovaných transportů. Tehdy příslušníci SNB a finanční stráž zabavili odsouvaným ve sběrném táboře „celkem 353 685 Kč, 20 zlatých mincí, 19 kg stříbrných mincí, 203 zlatých a stříbrných řetízků, 26 kusů různých stříbrných příborů, 150 kusů zlatých a stříbrných náušnic, 142 kusů stříbrných a zlatých prstenů, 200 kusů stříbrných a zlatých kapesních a náramkových hodinek a 85 kusů různých stříbrných a zlatých předmětů. Kromě toho bylo zabaveno značné množství domácích předmětů, jako skleněné a porcelánové nádobí, lůžkoviny, látky, koberce, kožešiny, šatstvo apod.“¹⁴¹

tabulka 5: zabavená finanční hotovost při odsunech v roce 1946¹⁴²

číslo a datum transportu		celková částka zabavené hotovosti
1.	18.2.1946	516552 RM
2.	6.3.1946	82840 RM
3.	10.4.1946	5233 RM
4.	24.4.1946	143071 RM
5.	6.5.1946	157871 RM
6.	20.5.1946	46340 KCS
7.	21.6.1946	155153 KCS
8.	27.6.1946	38816,5 KCS
9.	5.7.1946	29081 KCS
10.	12.7.1946	39528,8 KCS
11.	20.7.1946	49310,5 KCS
12.	30.7.1946	43087,8 KCS
13.	7.8.1946	66989,1 KCS
14.	20.8.1946	46095,7 KCS
15.	5.9.1946	33742,4 KCS
16.	16.9.1946	7065 KCS
17.	20.10.1946	-
18.	16.11.1946	5638,8 KCS

¹⁴⁰ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 105, inv.č. 645. Seznamy osob určených do transportů č. 1 – 5; karton 106, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 6 – 10; karton 107, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 11 – 16; karton 108, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 17 – 18.

¹⁴¹ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 3, inv.č. 3, Zápis ze schůzí pléna 1946, Zpráva bezpečnostního referenta za měsíc únor 1946.

¹⁴² SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 105, inv.č. 645. Seznamy osob určených do transportů č. 1 – 5; karton 106, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 6 – 10; karton 107, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 11 – 16; karton 108, inv.č. 645, Seznamy osob určených do transportů č. 17 – 18.

6.1.Specialisté a odborníci v roce 1946

Se zahájením organizovaných odsunů hrozilo nebezpečí velice rychlého poklesu kvalifikovaných pracovních sil. Tomu se mělo zabránit jak v průmyslu, tak i v zemědělství. V polovině roku 1946 se rozšířily žádosti jednotlivých podniků a národních správců o vyjmutí Němců z odsunu. Velký nedostatek sil byl hlavně v zemědělství, kde byla ohrožena sklizeň.¹⁴³

Tuto problematiku řešily jednotlivé podniky již v roce 1945. Tehdy musely žádat pro některé ze svých zaměstnanců výjimky přímo u okresního národního výboru ve Vrchlabí, ale v roce 1946 bylo postavení německých specialistů vyřešeno sestavením jejich seznamů, na jejichž základě byly uvedené osoby, společně i se svými rodinami, dočasně vyjmuty z odsunu. Seznamy odborníků měly na základě rozhodnutí pobočky osidlovacího úřadu v Trutnově vyhotovovat konkrétní okresní národní výbory, v tomto případě ve Vrchlabí, ve spolupráci se závodními radami a inspektoráty práce.¹⁴⁴ Bohužel oproti předchozímu roku se do současnosti nedochovalo tolik dokumentů, ale pouze dva. První a největší seznam odborníků je pro nejvýznamnější podnik v regionu, kterým byly, a dodnes jsou, Krkonošské papírny v Hostinném. Dokument pochází z 10. srpna 1946. V tehdejší době byly papírny rozděleny na dva závody, přičemž první závod tvořil většinu hostinského průmyslu. Osoby v něm uvedené pocházely z nejbližšího okolí. Konkrétně se jednalo, kromě Hostinného, o obce Chotěvice, Čermná, Dolní Olešnice, Horní Olešnice, Débrné, Prosečné a Klášterská Lhota. Celkem je uvedeno 81 specialistů společně se svými rodinnými příslušníky. Dohromady tak mělo být z odsunu vyjmuta na 224 lidí. Nejvíce zaměstnanců pocházelo z Hostinného (39 specialistů s 54 rodinnými příslušníky) a z Chotěvic (20 specialistů se 49 rodinnými příslušníky), tedy více jak polovina celkového počtu. Na jednotlivé zbylé obce potom připadá řádově několik málo specialistů. Druhým dochovaným seznamem je soupis lesních dělníků vyhotovený Správou státních lesů ve Vrchlabí z 28. června 1946. Na jeho základě bylo vyjmuta z odsunů dohromady 28 lesních dělníků bydlících v obcích soudního okresu Hostinné. Není ale uvedeno, kolik rodinných příslušníků k nim celkem náleželo. Nejvíce dělníků pocházelo ze severní části zkoumaného regionu (Hostinné, Heřmanovy Sejfy, Chotěvice). Naopak obce ležící zcela na jeho jižní hranici (Mostek,

¹⁴³ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Praha, 1990. ISBN 80-7038-193-0. s. 151 – 152.

¹⁴⁴ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, katron 91, inv.č. 563, Organizační záležitosti odsunu 1945 – 1946.

Horní Brusnice, Dolní Brusnice, Borovička) naopak žádné zastoupení nemají.¹⁴⁵ Pro další průmyslové podniky v okrese nejsou sice seznamy dochovány, ale je možné předpokládat, že i ony se snažily podržet si s největší pravděpodobností část svých německých zaměstnanců, alespoň do doby než se zaučí noví čeští dělníci. Ale celkový počet německých specialistů ve zkoumaném regionu není možné přesně zachytit, vzhledem k výše uvedeným skutečnostem. Je možné pouze konstatovat, že jejich počet byl s největší pravděpodobností vyšší než jak je uvedeno výše.

Ještě na konci roku 1946 žádala řada podniků o konkrétní výjimky z odsunů pro některé své německé zaměstnance.¹⁴⁶ To svědčí na jedné straně o tlaku na všeobecný odsun Němců z pohraničí, na stranu druhou také o tom, že zde nebylo buď dost pracovní síly nebo že zde přítomné pracovní síly nebyly dostatečně kvalifikované. Aby se tato otázka definitivně vyřešila, rozhodl okresní výbor 23. prosince o provedení revizního šetření u německých specialistů a rozhodnout, kdo z nich zůstane.¹⁴⁷ Jaký byl jeho výsledek však nikde není zaznamenáno.

6.2. Antifašisté v roce 1946

Důkazem o stále přetrvávajícím odsouvání německého obyvatelstva mimo rámec plánovaných odsunů je zmínka ze zprávy bezpečnostního oddělení z ledna 1946. Podle ní měl celkový počet Němců v politickém okrese Vrchlabí klesnout do konce ledna o 280 osob.¹⁴⁸ Bohužel tento dokument ani další prameny neuvádí o jaké lidi se jednalo a jak byli odsunuti. S největší pravděpodobností se jednalo o antifašisty, kteří už na sklonku předchozího roku projevili ochotu dobrovolně odejít a jejich odchody byly i uskutečňovány. Důkazem o realizaci jejich odsunů je zpráva pocházející z 10. ledna 1946 přednesená na plenární schůzi okresního národního výboru Vrchlabí. K výše uvedenému datu se uskutečnily celkem již tři odsuny. Osoby z prvních dvou se již nacházely v Německu, ale třetí transport uvázl na území Československa.¹⁴⁹ Z jakého důvodu se tak stalo bohužel není možné zjistit. Taktéž chybí i jakékoliv další údaje o

¹⁴⁵ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 105, inv.č. 640. Zajištění chodu závodů a podniků s německými zaměstnanci a specialisty 1945 - 1946.

¹⁴⁶ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 3, inv.č. 3, Zápisy ze schůzí pléna 1946, Zápis z 15.6.1946.

¹⁴⁷ Tamtéž, Zápis z 23.12.1946.

¹⁴⁸ Tamtéž, Zpráva bezpečnostního referenta za měsíc únor 1946.

¹⁴⁹ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 3, inv.č. 3, Zápisy ze schůzí pléna 1946, Zápis 10.1.1946.

samotných transportech, jako je počet, místo bydliště, věk nebo pohlaví takto odsunutých osob. Důkazem o odchodu německých antifašistů z republiky je i zpráva okresního národního výboru z 1. března 1946 směřovaná všem místním národním výborům a stanicím SNB. Podle ní se má při uskutečňování transferů dbát na to, aby akce probíhala urychleně a byla jí věnována náležitá pozornost.¹⁵⁰ Další zmínkou o odsunech antifašistů z politického okresu Vrchlabí je zápis ze zasedání rady okresního národního výboru z 19. března. Tehdy byl na žádost antifašistického výboru povolen zvláštní odsun. Odsunovaní si směli vzít majetek, který měli právě ve svém vlastnictví. Žádné zabavené movité věci se neměly vracet.¹⁵¹ Tak jako u předchozích případů i zde chybí jakékoliv další údaje či pozdější zmínky k tomuto transportu.

Pro téma této práce je však zajímavější o několik dnů mladší (20. února 1946) seznam německých antifašistů a bývalých sociálních demokratů přímo ze zkoumaného regionu, kterým bylo umožněno taktéž opustit republiku. Celkem se jednalo o 271 osob, převážně z Hostinného. Pouze 5 osob pocházelo z Olešnice, bohužel není přesněji určeno zda z Horní či Dolní Olešnice. Konkrétně se jednalo o 78 mužů, 133 žen a 60 dětí mladších 14ti let. Při pohledu na profesní složení odsouvaných zjistíme, že většina osob byla počátkem roku 1946 aktivně zaměstnanými. Z 271 lidí pracovalo dohromady 150 osob. Při bližším zkoumání je patrné, že většinu ekonomicky aktivních antifašistů tvoří lidé manuálně pracující (145 osob) a jen 5 osob lze zařadit mezi inteligenci (úředníci, učitelé, doktoři apod.). Je celkem pochopitelné, že největší podíl tvoří právě dělníci či drobní řemeslníci, neboť Hostinné bylo se svými papírenskými závody největším centrem průmyslu v regionu. Na nepracující (děti do 14 let, ženy v domácnosti a důchodci) pak připadá méně než polovina (121 osob) z celkového počtu odsouvaných.¹⁵² Jak a kdy byl uskutečněn jejich transfer z republiky žádné prameny neuvádějí. Při srovnání se seznamy řádně odsunutých Němců v průběhu února a i března, lze pouze konstatovat, že se v nich tito lidé nenacházeli a museli být odsunuty jinak a to ve zvláštních transportech. Podle pamětníků se přímo z Hostinného v roce 1946 vypravily asi čtyři vlaky s antifašisty. Oproti ostatním německým obyvatelům údajně nebyli tolik limitováni předpisy o vývozu věcí (viz výše). Například si s sebou mohli vzít i některé kusy nábytku.¹⁵³ Důkazy o dalších transportech německých

¹⁵⁰ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č.646 - Odsun a dobrovolné vystěhování antifašistů 1945 – 1948.

¹⁵¹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 3, inv.č. 3, Zápisy ze schůzí pléna 1946, Zápis 19.3.1946.

¹⁵² SOkA Trutnov, MěNV Hostinné, karton 8, inv.č. 387, Odsun Němců 1945.

¹⁵³ Vzpomínky Štěpánky Baškové, 5. března 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.

antifašistů přinášejí i písemné prameny. Na celý rok 1946 připadlo, podle dochovaných dokumentů a zpráv, celkem šest transportů včetně výše uvedeného, jen ze soudního okresu Hostinné. Další odsuny byly uskutečněny i z Vrchlabí, ale pro téma práce nejsou důležité, zahrnovaly osoby především z Vrchlabska. Pouze v prvním z nich se nalézalo i několik osob z Hostinného (7 lidí) a Bolkova (3 lidé). U ostatních tomu tak již nebylo. Bohužel jeden transport z Hostinného není datován. Je pouze možné konstatovat, že v něm bylo odsunuto 50 antifašistů, jejichž jména se neopakují v jiných uvedených seznamech odsunovaných.¹⁵⁴ Další transport antifašistů, zmiňovaný v zápisech okresního výboru je ze 4. srpna 1946, přímo z Hostinného, o němž taktéž chybí podrobnější údaje, uvázl v Domažlicích. Důvodem byla nevybavenost německými markami. Proto se mělo každému odsunutému vyplatit po 500 říšských markách.¹⁵⁵ Zbylé tři odsuny, vyjma obou výše uvedených, se realizovaly 24. září, 6. října a 14. listopadu 1946. Nejpočetnějším transportem byl odsun provedený v září, ve kterém odjelo celkem 307 lidí. Převážná část antifašistů, asi 42% (296 osob), pochází z Hostinného. Na druhém místě s necelými 20% (134 osob), co se počtu lidí týče, je překvapivě vesnice Čermná. Dalo by se předpokládat, že větší zastoupení budou mít obce s vyšším počtem obyvatel, jako Heřmanovy Sejfy nebo Chotěvice, ale zde tomu tak není. Na zbylé obce (Dolní Olěšnice, Horní Olešnice, Chotěvice, Prosečné, Arnultovice, Mostek, Klášterská Lhota, Heřmanovy Sejfy a Bolkov) pak připadá několik desítek nebo dokonce pouze několik osob. Vesnice podléhající pod stanicí SNB v Mostku (Horní Brusnice, Dolní Brusnice, Borovičky, Souvraty) nemají v těchto transportech žádné zastoupení.¹⁵⁶ Proč tomu tak je, není z dostupných materiálů možné vysvětlit. Pokud dochované doklady odpovídají tehdejší skutečnosti, je patrné, že odsun antifašistů byl přes jaro a léto pozastaven a následně obnoven až na podzim téhož roku. Příčinu je možné vidět v uskutečňování transportů ostatních Němců, které byly pravděpodobně natolik náročné, že další odsuny již nemohly být provedeny.

Porovnáme-li poměr mezi počtem mužů, žen a dětí do 14 let, dojdeme k podobným výsledkům jako u ostatních odsunovaných Němců v tomtéž roce. Opět nadpoloviční většinu tvoří ženy v celkovém počtu 398 osob (téměř 57% z celkového množství). Jinak však dopadne porovnání podle ekonomického statutu. Mezi antifašisty

¹⁵⁴ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č. 646, Odsun a dobrovolné vystěhování antifašistů 1945 – 1948.

¹⁵⁵ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 3, inv.č. 3. Zápisy ze schůzí pléna 1946, Zápis z 9.2.1946.

¹⁵⁶ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č. 646, Odsun a dobrovolné vystěhování antifašistů 1945 – 1948.

převažují osoby pracující, hlavně manuálně pracující, nad osobami ekonomicky neaktivními.¹⁵⁷ Příčinu ve vyšším zastoupení pracujících v transportech antifašistů, je možno vidět především v tom, že tyto konkrétní odsuny byly prováděny již na podzim roku 1946, kdy se v českém pohraničí již nacházelo přeci jen více Čechů než v dřívější době a proto zde začínali být tito pracovníci nadbyteční.

Co se týče vnitřní vybavenosti jednotlivých transportů přímo z Hostinného, prameny neuvádějí bohužel žádné podrobnosti. Pouze u transportu z Vrchlabí z 24.září 1946, ve kterém bylo přítomno několik osob z Hostinného, se dochovaly písemnosti dokumentující i tuto stránku odsunů. Celý vlak měl zásobu potravin na čtyři dny skládající se z 1 700 kg chleba, 1 131 kg brambor, 102 kg mouky, 136 kg cukru, 51 kg umělých tuků, 34 kg kávy, 113 kg těstovin (makarony), 17 kg soli, 17 kg sušené zeleniny, 0,85 kg koření a 2 litry octa. Navíc pro děti do 6 let bylo přidáno 35 konzerv sušeného mléka. U odsunovaných proběhla taktéž lékařská prohlídka, aby nikdo z odsunovaných netrpěl infekčními nemocemi, odvšivení a zaprášení DDT pudrem, které bylo provedeno dva dny před odjezdem.¹⁵⁸ S největší pravděpodobností stejná nebo alespoň podobná výbava a opatření se týkala i transportů vypravených přímo z Hostinného.

Společenské postavení německých antifašistů v tehdy již převážně české společnosti bylo dosti rozporuplné. Na jednu stranu si ověření antifašisté měli možnost opatrovat jídlo za české potravinové lístky a ne jako ostatní Němci žít s omezenými přiděly (viz předchozí kapitoly). Tuto výsadu jim umožnilo rozhodnutí okresního národního výboru ve Vrchlabí z 16. prosince 1946, podle něhož měl na české potravinové lístky nárok každý dospělý člen rodiny německého antifašisty i pracovního specialisty.¹⁵⁹ Na druhou stranu musela tato skupina lidí společně i s ostatními zbylými Němci snášet ústrky a bezpráví od Čechů a jimi řízenými úřady. Například na konci roku 1946 se místní národní výbor v Horní Olešnici potýkal s problematickou bytovou otázkou. S tímto problémem se obrátil na okresní národní výbor a ten mu umožnil od 9. prosince vystěhovávat němečtí obyvatelé z jejich dosavadních bytů, jenž byly označeny za nepřiměřeně velké, a místo nich ubytovat nově příchozí osídlence. Němci se měli přesunout do „odpovídajících“ bytů.¹⁶⁰ S největší pravděpodobností se jednalo o byty

¹⁵⁷ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č.646, Odsun a dobrovolné vystěhování antifašistů 1945 – 1948.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 3, inv.č. 3, Zápisy ze schůzí pléna 1946, Zápis z 16.12.1946.

¹⁶⁰ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 15, inv.č. 15, Zápisy ze zasedání rady 1946, Zápis 9.12.1946.

nesrovnatelně horší než byly ony původní. Podobný případ se stal i v Hostinném. Zde byla na nátlak národního výboru vystěhována rodina německých antifašistů ze svého rodinného domu a přestěhováni do bytu. Důvodem byla jejich nemovitost, o níž byl podle pamětníků veliký zájem.¹⁶¹

Koncem listopadu roku 1946 bylo provedeno další sčítání obyvatel v jednotlivých obcích, jenž může poskytnout obraz o početním stavu německého obyvatelstva soudního okresu Hostinné. Do současnosti se dochovala pouze část, necelá polovina, těchto statistických údajů. Konkrétně se jedná o počty týkající se obcí Prosečné, Horní Olešnice, Dolní Olešnice, Čermná, Dolní Brusnice, Heřmanovy Sejfy, Javorník a Bolkov. Seznamy přinášejí informace o množství starousedlíků, novousedlíků, národních správců a také Němců. Procentuální zastoupení německého obyvatelstva v jednotlivých obcích kolísá od necelých 3 % v Heřmanových Sejfech až po nezvykle vysokých 45,5 % v Bolkově. To však neznamená, že v absolutních číslech je jejich počet nejvyšší právě v obci Bolkov. Paradoxně je jich zde nejméně, podobně jako Čechů. Celkové počty Němců se pohybují řádově v několika desítkách lidí, ale právě u již zmiňovaného Bolkova společně s Dolní Brusnicí klesl jejich počet pod deset osob.¹⁶² Důvod téměř úplného vysídlení obce je možné vidět v její poloze a charakteru. Jedná se o území s minimem velkých hospodářských usedlostí a též živností a proto o něj nebyl takový zájem jako například o Heřmanovy Sejfy, kde byla situace zcela opačná. V porovnání s početním stavem obyvatel na podzim roku 1945 u obcí (Prosečné, Horní Olešnice, Dolní Olešnice, Dolní Brusnice), k nimž jsou potřebné údaje dochovány, je vidět radikální úbytek Němců, zapříčiněný organizovanými odsuny. Bohužel zastoupení německého obyvatelstva podle dochovaných údajů nelze vztáhnout i na ostatní obce, protože mezi nimi jsou velké rozdíly a nelze tudíž vyloučit, že by výše uvedené procentuální rozmezí mohlo být překročeno v obou směrech. Lze tedy pouze konstatovat, že na konci roku 1946 byla drtivá většina původního německého obyvatelstva ze sledovaného regionu vystěhována za hranice Československa a v obcích zůstali převážně antifašisté a specialisté.

¹⁶¹ Vzpomínky Štěpánky Baškové, 5. března 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.

¹⁶² SOKA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1946.

7. Odsuny německého obyvatelstva v roce 1947

I přes veškerou snahu organizované transporty do podzimu roku 1946 neodsunuly dostatečné množství německého obyvatelstva (podle hlášení ministerstva obrany pro Spojeneckou kontrolní radu bylo v tzv. řádných transferech za rok 1946 odsunuto celkem 1 931 912 osob). Proto se o dalších transferech jednalo s Američany na přelomu října a listopadu 1946. Sovětské okupační orgány se jednání neúčastnily, neboť do jejich okupačního pásma bylo přesunuto z našeho území předem plánované množství Němců (celkem 750 000 lidí). V očekávání tuhé zimy a také v důsledku špatných zásobovacích a ubytovacích poměrů v americké okupační zóně navrhla americká delegace dvě možné varianty. První varianta počítala se zrychlením odsunů, aby byly uskutečněny v celém rozsahu do konce roku 1946. Druhou možností bylo přerušování odsunů přes zimu a jejich obnovení na jaře 1947. Českoslovenští představitelé dali přednost druhé variantě. Důvodů k tomuto rozhodnutí bylo několik. Mezi nejpádňější patřila obava z možného zastavení transportů ze strany Američanů z humanitárních důvodů. Dále též možnost podržet v republice německé pracovní síly, neboť v pohraničním hospodářství stále chyběly, více času na řádné vyšetření a případné odsouzení zadržovaných osob a v neposlední řadě také k přešetření ochranných legitimací pro specialisty a antifašisty. Na jednání v Praze, které se konalo 12. prosince 1946, bylo se zástupci americké vojenské vlády definitivně rozhodnuto o pozastavení transportů až do dubna 1947. Do té doby Američané umožnili přechod hranic pouze osobám zdravým, práce schopným, které mají v jejich pásmu rodinné příslušníky, ubytování nebo zajištěné pracovní místo.¹⁶³

Na počátku roku 1947 usilovaly československé orgány o zajištění podmínek pro obnovení transportů. Postoj západních spojenců byl však odmítavý. Především Američané se odvolávali na vnitřní problémy ve své zóně a bránili se tak dalšímu přijímání Němců. I přesto docházelo k dalším odsunům, jak do sovětské tak i americké okupační zóny, ale v již výrazně v menším množství. Celkový počet takto vystěhovaných Němců dosahoval necelých 5 000 osob za celý rok 1947.¹⁶⁴

Jak je zmíněno na konci předchozí kapitoly, početní stav německého obyvatelstva se v jednotlivých obcích pohyboval řádově v desítkách osob. Výjimkou by

¹⁶³ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 228 -229, 236.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 240 – 248.

mohlo být město Hostinné, neboť se jednalo o správní centrum s největší populací, kde mohl celkový počet Němců překročit i hranici jednoho sta lidí, ale konkrétní počty z daného období se pro něj nedochovaly. Vzhledem k tomu, že většina německého obyvatelstva byla již vystěhována, problematice dalších odsunů již nebyla věnována taková pozornost jako v předchozích letech. Obecnější zmínky se nacházejí v zápisech ze schůzí pléna a rady okresního národního výboru ve Vrchlabí. Podle zápisu z 19. dubna 1947 je již zjištěno, kolik Němců z celého politického okresu Vrchlabí se má ještě odsunout do zahraničí. Samotný transfer byl již připraven a bylo otázkou jediného příslušného pokynu a bude proveden. Dále je také zmíněno, že v okrese mají zůstat pouze osoby německé národnosti žijící ve smíšených manželstvích. Kolika lidí se tato zpráva týkala, ale není uvedeno.¹⁶⁵ O něco mladší je zpráva ze srpna 1947. Ta uvádí, že převážná část Němců žijících stále v pohraničí je tvořena převážně antifašisty, specialisty a osobami ve smíšených manželstvích. Mimo jiné byl předložen návrh na odsun antifašistů do vnitrozemí, tzv. rozptyl.¹⁶⁶

Přesnější obraz o rozsahu transferů, které byly realizovány v roce 1947 si lze udělat na základě soupisu a evidence osob německé národnosti pořízeného pro potřeby pobočky okresního úřadu práce v Hostinném na přelomu února a března 1947. Ale podobně jako v předchozích případech, ani tyto seznamy nejsou úplné. Pro obce Hostinné, Arnultovice, Horní Olešnice, Dolní Olešnice, Horní Brusnice a Javorník se dané seznamy nedochovaly. Soupisy evidují dospělé osoby německé národnosti ve třech základních skupinách. Prvními jsou specialisté, následně osoby s příslibem československého občanství, antifašisté a ve smíšených manželstvích. Tato skupina německého obyvatelstva je v práci vedena dohromady protože i prameny často nerozlišují mezi antifašisty nebo lidmi ze smíšených manželství. Poslední jsou uvedeni Němci určeni k odsunu. V tabulce níže jsou uvedeny počty Němců včetně jejich rodinných příslušníků. Výjimku tvoří osoby ze smíšených manželství, kde se počítá pouze s konkrétními německými osobami. Proto může dojít k určitému zkreslení oproti tehdejší skutečnosti. Podle dochovaných údajů se počátkem března počítalo s odsunem minimálně 53 lidí.¹⁶⁷ Skutečný stav se ale může lišit, neboť u obcí Chotěvice a Souvraty nebyli Němci roztrženi do odpovídajících skupin, s výjimkou

¹⁶⁵ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 4, inv.č. 4., Zápisy ze schůzí pléna 1947 – 1950, Zápis z 19.4.1947.

¹⁶⁶ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 16, inv.č. 16, Zápisy ze zasedání rady 1947, Zápis z 15.8.1947.

¹⁶⁷ SOkA Trutnov, MěNV Hostinné, karton 7, inv.č. 383, Soupis a evidence osob německé národnosti 1947.

specialistů v Chotěvicích. Navíc celkový počet plánovaných odsouvaných by byl určitě výrazně jiný, kdyby se dochovaly údaje i ke zbývajícím obcím.

tabulka 6: stav německého obyvatelstva počátkem března 1947¹⁶⁸

obec	specialisté	s příslibem čl.občanství + smíšená manželství + antifašisté	určení k odsunu	nerozlišeno	celkem něm.obyv.
Hostinné	-	-	-	-	-
Arnultovice	-	-	-	-	-
Prosečné	7	55	2	0	64
Klásterská Lhota	0	18	13	0	31
Horní Olešnice	-	-	-	-	-
Dolní Olešnice	-	-	-	-	-
Chotěvice	19	0	0	83	102
Čermná	5	128	5	0	138
Débrné	5	4	4	0	13
Mostek	6	0	15	0	21
Horní Brusnice	-	-	-	-	-
Dolní Brusnice	0	20	3	0	23
Borovnička	0	10	0	0	10
Souvraty	0	0	0	7	7
Heřmanovy Sejfy	11	47	8	0	66
Javorník	-	-	-	-	-
Bolkov	0	5	3	0	8
součet	53	287	53	90	483

O tom, jak transfery probíhaly a kolika lidí se skutečně týkaly, se nezmiňují žádné do současnosti dochované záznamy. S největší pravděpodobností lze předpokládat velice podobné podmínky, jaké měli odsouvaní v roce 1946 (viz předchozí kapitola). Celkový počet odsouvaných lze odhadovat řádově na několik desítek osob. Je ale možné, že mohl přesáhnout i hranici jednoho sta lidí.

Ze soupisů je v několika případech možné sledovat, že i počet německých specialistů v porovnání s jejich seznamy z roku 1946 poklesl. Je to s největší pravděpodobností důsledek revizí, které nařídil okresní národní výbor Vrchlabí již koncem roku 1946 (viz předchozí kapitola). Podle zprávy z 27. ledna 1947 tyto kontroly ještě stále probíhaly¹⁶⁹, ale doklady o jejich výsledcích nejsou k dispozici. Vzhledem k neúplnosti pramenů je srovnání možné provést jen u tří obcí. Konkrétně v Klásterské

¹⁶⁸ SOkA Trutnov, MěNV Hostinné, karton 7, inv.č. 383. Soupis a evidence osob německé národnosti 1947.

¹⁶⁹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 16, inv.č. 16. Zápisy ze zasedání rady 1947, Zápis z 27.1.1947.

Lhotě, Chotěvicích a Čermné. V roce 1946 bylo v daných obcích evidováno dohromady 36 specialistů (1 v Klášterské Lhotě, 24 v Chotěvicích a 8 v Čermné).¹⁷⁰ Ale na počátku března 1947 se tento celkový počet snížil na 24 lidí (viz tabulka výše). To je důkazem, že revize německých specialistů snižovaly jejich stavy a umožňovaly tak i jejich odsuny za hranice. Důvody pro odsun specialistů nejsou známy.

7.1. Antifašisté v roce 1947

Dostupné materiály umožňují také téměř úplnou rekonstrukci dobrovolných odchodů německých antifašistů. Nejdůležitějším pramenem je seznam antifašistů, kteří se rozhodli odejít v průběhu roku 1947. Bohužel podobně jako předchozí seznamy ani tento není úplný. Zcela chybějí údaje pro obce Horní Brusnice, Dolní Brusnice, Borovička, Souvraty, Javorník a Bolkov. Je možné, že v těchto obcích již žádní antifašisté nežili či neměli zájem o odchod do zahraničí nebo se jejich seznamy jednoduše nedochovaly. Ze zbylých obcí se podle daného seznamu mělo odsunout 353 osob. Třetinu tvořili lidé z Hostinného a druhou dohromady antifašisté z Horní Olešnice a Čermné. Dále jsou pro bádání k dispozici ještě další dva seznamy antifašistů. Oba dva zachycují celkem 7 odsunů, jenž byly realizovány 21. a 31. května, 8., 19. a 29. června, 7. července a 6. listopadu 1947. První ze soupisů zaznamenal prvních šest transportů a zachycuje pouze spádovou oblast pro stanici SNB v Hostinném. Celkem odsud dobrovolně odešlo na 43 rodin v celkovém počtu 112 osob, přičemž nejvíce jich pochopitelně pocházelo z Hostinného. Z ostatních obcí odešlo podstatně méně lidí. Poslední seznam přináší údaje o posledním zaznamenaném transferu (viz tabulka níže).¹⁷¹ Lze s největší pravděpodobností předpokládat, že seznamy konkrétních odsunů, nezachytily všechny skutečně realizované transfery. V případě, že by tomu tak ale bylo, znamenalo by to fakt, že asi 55% německých antifašistů z obvodu stanice SNB v Hostinném, kteří chtěli odejít, by zůstalo v Československu a to není příliš pravděpodobné. Určitou výjimkou jsou antifašisté z Arnultovic. Podle celkového souhrnu se mělo odsunout 9 lidí, ale následující seznamy přinášejí údaje celkem o 16

¹⁷⁰ SOKA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 105, inv.č. 640, Zajištění chodu závodů a podniků s německými zaměstnanci a specialisty 1945 - 1946.

¹⁷¹ SOKA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 108, inv.č. 646, Odsun a dobrovolné vystěhování antifašistů 1945 – 1948.

osobách vystěhovaných v rámci těchto odsunů. To lze považovat za důkaz, že celkový soupis odsunutých antifašistů byl vyhotoven dříve, než k samotným transferům došlo.

Pokud lze považovat celkový soupis německých antifašistů rozhodnutých opustit republiku v roce 1947 za nejpřesnější pramen, pak odešlo nejméně 121 rodin ze sledovaného regionu. Dospělé osoby tvořily z celkového počtu 83% (293 osob). Děti, tedy osoby do 14 let, tak tvořily velice podobný podíl z celkového počtu, podobně jako tomu bylo v dřívějších obdobích. Seznamy sice nedovolují analyzovat ekonomický statut odsunovaných, neboť potřebné údaje chybí, ale naopak umožňují sledovat, kam němečtí antifašisté směřovali. Ve všech případech odjízděli do míst, kde žil někdo z blízkých příbuzných. Nejčastěji se jedná o sourozence, manžela/manželku či o potomky. Cílovou oblastí byla ve všech případech americká okupační zóna. Více jak polovina rodin směřovala do Bavorska, především do blízkosti Mnichova. Dalšími cílovými oblastmi bylo Hesensko a Bádensko-Württembersko.¹⁷²

tabulka 7: transporty německých antifašistů rok 1947¹⁷³

obec	celkový počet antifašistů	realizované odsuny						
		21.5.1947	31.5.1947	8.6.1947	19.6.1947	29.6.1947	7.7.1947	6.11.1947
Hostinné	117	7	20	14	19	11	6	18
Arnultovice	9	5	-	-	-	-	1	10
Prosečné	31	-	2	10	1	-	4	-
Klásterská Lhota	3	-	-	-	-	-	-	-
Horní Olešnice	58	-	-	-	-	-	-	-
Dolní Olešnice	38	-	4	-	-	-	8	-
Chotěvice	30	-	-	-	-	-	-	-
Čermná	52	-	-	-	-	-	-	7
Débrné	3	-	-	-	-	-	-	-
Mostek	6	-	-	-	-	-	-	-
Horní Brusnice	-	-	-	-	-	-	-	-
Dolní Brusnice	-	-	-	-	-	-	-	-
Borovnička	-	-	-	-	-	-	-	-
Souvraty	-	-	-	-	-	-	-	-
Heřmanovy Sejfy	6	-	-	-	-	-	-	-
Javorník	-	-	-	-	-	-	-	-
Bolkov	-	-	-	-	-	-	-	-
celkem	353	12	26	24	20	11	19	35

¹⁷² SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 108, inv.č. 646, Odsun a dobrovolné vystěhování antifašistů 1945 – 1948.

¹⁷³ Tamtéž.

Poslední informace o antifašistech ze zkoumaného regionu přináší zápis ze zasedání rady okresního národního výboru Vrchlabí z počátku listopadu 1947. Rada národního výboru se usnesla na přezkoumání statutu jednotlivých antifašistů, aby je bylo možno vystěhovat do vnitrozemí. Tato varianta byla zmíněna již v srpnu téhož roku, ale teprve na jeho konci se dojednaly podrobnosti. Odsunování měly být vybaveni jen tím nejnnutnějším nábytkem a dalšími movitými věcmi. Majetek, který zde zanechali, společně s adresou nového bydliště se měl ohlásit Fondu národní obnovy.¹⁷⁴ K realizaci těchto rozptylů však nedošlo do konce roku 1947 a byly v plné míře realizovány až v roce 1948.

¹⁷⁴ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 16, inv.č. 16, Zápisy ze zasedání rady 1947, Zápis 23.11.1947.

8. Odsuny německého obyvatelstva po roce 1947

Poslední souhrnné zprávy o německých obyvatelích z hostinského soudního okresu pocházejí z roku 1948. Jak je uvedeno v předchozí kapitole, rozhodli se představitelé okresního národního výboru ve Vrchlabí na odsunu německých antifašistů do vnitrozemí neboli tzv. rozptylu již na konci roku 1947.¹⁷⁵ Tyto rozptyly však byly realizovány v menší míře v jiných regionech již od léta 1947.¹⁷⁶ Hlavním cílem bylo rozptýlit německé obyvatelstvo a co nejvíce urychlit jejich asimilaci mezi Čechoslováky. Mimo jiné byla tato akce realizována proto, aby byly využity německé pracovní síly v oborech, kde byl nedostatek českých zaměstnanců. Původně se počítalo, že do těchto transferů budou zařazeni jen Němci určení pro odsun za hranice, což bylo asi 70 000 lidí. Přesnější pokyny k odsunu do vnitrozemí vydalo ministerstvo vnitra společně s ministerstvem ochrany práce a sociální péče 13. a 25. února 1948. Akci řídili pověřeni referenti okresního národního výboru pod dohledem oblastních zmocněnců ministerstva vnitra. V zásadě se neměly rozdělovat rodiny a některé skupiny německého obyvatelstva měly být z odsunu vyjmuty. Jednalo se o antifašisty, lidi ze smíšených manželství a specialisty s ochrannými legitimacemi. Přesuny do vnitrozemí nepřerušil ani komunistický únorový puč. Ústřední akční výbor Národní fronty potvrdil platnost všech dřívějších předpisů týkajících se Němců. Celá akce pokračovala až do roku 1949, ale nepřinesla očekávané výsledky. Rozsáhlejší odsuny byly směrnicemi ministerstva vnitra z 10. ledna 1949 omezeny a postupně zastaveny.¹⁷⁷

O transferech německého obyvatelstva do vnitrozemí informuje několik pramenů. Jedná se o seznamy osob, kterých se tato akce týkala. Z celého soudního okresu Hostinné bylo naplánováno odsunout do vnitrozemí celkem 659 osob. Soupis, který musel být vytvořen někdy v prvních měsících roku 1948, uvádí nejenom jména přednostů domácností, ale i všechny členy rodiny. Nejvíce Němců, dohromady 218, se mělo vystěhovat z Hostinného. Ostatní obce jsou zastoupeny řádově několika desítkami lidí. Ve třech případech (Débrné, Javorník, Bolkov) dokonce jen několika osobami (viz tabulka níže).¹⁷⁸ Co se týče obce Horní Brusnice, žádné dostupné prameny neinformují,

¹⁷⁵ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 16, inv.č. 16, Zápisy ze zasedání rady 1947, Zápis 23.11.1947.

¹⁷⁶ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 239.

¹⁷⁷ Tamtéž. s. 358 – 362.

¹⁷⁸ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 113, inv.č. 655, Odsun německého obyvatelstva do vnitrozemí (tzv. rozptyl) 1948.

že by se z obce měl někdo odsouvat. Je tedy možné, že zde ani takové osoby již v roce 1948 nežily.

Ve skutečnosti však takovéto množství německého obyvatelstva, jaké je uvedeno výše, odsunuto nebylo. Podle pramenů bylo realizováno celkem 18 transportů za celý rok 1948. Devět jich bylo provedeno v dubnu (7., 12., 14., 15., 19., 20., 21., 26. a 28. dubna), jeden v květnu (10. května), čtyři v červnu (2., 9., 11., 28. června), jeden v červenci (12. července) a poslední tři v srpnu (9., 12., a 30. srpna).¹⁷⁹ Dokumenty o dalších odsunech neexistují. Je možné předpokládat, že ani k dalším odsunům nedocházelo. V rámci těchto transferů bylo nakonec odsunuto ze svých domovů na 399 lidí, tedy necelé dvě třetiny plánovaného počtu. Nejpočetnějším odsunem byl první transfer uskutečněný 7. dubna 1948. Tehdy bylo odsunuto 183 Němců, tedy bezmála poloviny z celkového počtu. V ostatních odsunech se počet lidí pohyboval mezi jednou až dvěma desítkami osob, někdy i méně.¹⁸⁰ Podrobnější přehled o množství odsunutých z jednotlivých lokalit podává tabulka níže. Jak je patrné, u několika obcí (Dolní Brusnice, Borovnička, Souvraty a Bolkov) nakonec nebyla dokonce odsunuta žádná z plánovaných osob. Bližší informace, proč tomu tak bylo, opět chybějí. Na druhou stranu se vyskytlo i několik případů (obce Horní Olešnice, Čermná, Javorník), kdy počet odsunutých Němců přesáhl plánovaný počet. Podobně jako u předchozího případu, příčiny tohoto jevu není možné v důsledku nedostatku informací odůvodnit. Při bližším zkoumání je patrné, že bylo dodrženo pravidlo nerozdělovat rodiny. Ty rodiny, kterých se tento odsun týkal, byly skutečně odsouvány v tomtéž transportu a na stejné místo. Dohromady tak bylo odsunuto 157 rodin.¹⁸¹ Jak byly transfery realizovány a co si s sebou odsouvaní mohli vzít prameny neuvádějí.

Soupisy umožňují sledovat kam byli němečtí obyvatelé přesouváni. Cílovými oblastmi se staly nejbližší okresy, které následně spadaly pod královéhradecký kraj¹⁸². Výjimkou je okres Jilemnice, jenž spadal pod kraj liberecký. Paradoxem je, že nejvíce Němců bylo přesunuto jen v rámci vrchlabského politického okresu. Přesněji řečeno přímo ve sledovaném soudním okrese Hostinné a nikoliv za jeho hranice. Těchto 103 osob se přesunulo pouze do dvou sousedících obcí. Jednalo se o obec Mostek a Dolní

¹⁷⁹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 113, inv.č. 655, Odsun německého obyvatelstva do vnitrozemí (tzv. rozptyl) 1948.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² V práci jsou použity pro větší přehlednost kraje zřízené k 1.1.1949 zákonem o krajském zřízení č. 280/1948 Sb. Citováno z: SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie českých zemí*. Praha, 2002. ISBN 80-7286-042-9. s. 139.

Brusnice.¹⁸³ Vysvětlení tohoto jevu je jednoduché. V obci Mostek fungovaly textilní závody, pro něž nebyl pravděpodobně dostatek českých pracovních sil. Ty mohly být snadno nahrazeny právě německými obyvateli z daných obcí. Navíc tyto obce mají i svou polohou blíže do vnitrozemí, kde mohli být odsunutí nově zaměstnání. Především v Nové Pace a ve Dvoře Králové nad Labem, do jejichž obvodů bylo mimo jiné odsunuto celkem 96 Němců. Správní okresy, kromě již zmiňovaného hostinského - de facto vrchlabského, s nejvyšším počtem prisunutého německého obyvatelstva byly Jaroměř a Nová Paka. Do zbylých okresů se přestěhovaly jen relativně malé skupiny lidí.¹⁸⁴ Především v okrese Jaroměř byli Němci využiti v textilním průmyslu. Konkrétně se jednalo o národní podnik Přádělny a tkalcovny se sídlem přímo v Jaroměři a také v několika jeho pobočkách nacházejících se v sousedních obcích Česká Skalice, Josefov a Černožice nad Labem.¹⁸⁵ O tom, jak a kde byli zaměstnání Němci v jiných okresech, neříkají dostupné prameny bohužel nic.

Není ale správné tvrdit, že by zbytek německých obyvatel, tedy 260 lidí, zůstal ve zkoumaném regionu. Podle soupisu plánovaného rozptylu se rozhodlo 151 Němců odejít z republiky do Německa (Hostinné – 55 osob, Čermná – 26 osob, Dolní Olešnice – 18 osob, Prosečné – 15 osob, Chotěvice – 13 osob, Dolní Brusnice – 7 osob, Mostek – 6 osob, Heřmanovy Sejfy – 6 osob, Borovička – 3 osoby, Horní Olešnice – 2 osoby).¹⁸⁶ Kdy, jak a kam se vystěhovali však dostupné materiály neuvádějí. O zbylých 109 osobách lze s největší pravděpodobností předpokládat, že setrvaly ve svých domovech, protože v jiných dokumentech se jejich jména již neobjevují.

¹⁸³ SOkA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 113, inv.č. 655, Odsun německého obyvatelstva do vnitrozemí (tzv. rozptyl) 1948.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

tabulka 8: odsun Němců do vnitrozemí 1948¹⁸⁷

obec	plánováno	celkem realizováno k 30.8.1948	okres									
			Vrchlabí	Jaroměř	Hradec Králové	Nová Paka	Náchod	Hořice	Nový Bydžov	Jičín	Dvůr Králové n. L.	Jilemnice
Hostinné	218	134	23	24	17	34	21	4	4	4	3	0
Arnultovice	19	3	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0
Prosečné	20	19	15	2	1	1	0	0	0	0	0	0
Klásterská Lhota	13	9	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0
Horní Olešnice	30	40	6	6	0	13	4	0	0	0	8	3
Dolní Olešnice	60	26	4	0	3	13	0	0	6	0	0	0
Chotěvice	53	53	4	8	4	8	3	17	4	0	5	0
Čermná	69	80	46	28	0	6	0	0	0	0	0	0
Děbrné	7	4	0	0	3	1	0	0	0	0	0	0
Mostek	30	4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Horní Brusnice	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolní Brusnice	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Borovnička	53	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Souvraty	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Heřmanovy Sejfy	23	10	1	5	0	4	0	0	0	0	0	0
Javorník	5	17	4	8	5	0	0	0	0	0	0	0
Bolkov	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
celkem	659	399	103	86	35	80	37	21	14	4	16	3

Dochované prameny přinášejí informace, že část Němců, především antifašistů, se rozhodla odejít do Německa ještě dříve, než mohli být zařazeni do tzv. rozptylu. Byli to lidé mající v Německu žijící příbuzné. Aby mohli být do těchto dodatečných odsunů zařazeni, museli prokázat věrohodným dokladem (dopis, telegram apod.), že v Německu mají skutečně příbuzné, kteří jsou ochotni se o ně po příjezdu postarat. Celkem se jednalo o 78 osob. Nejvíce antifašistů mělo nasměrováno do americké okupační zóny. Ne z každé obce ale někdo odcházel. Obce jako Klásterská Lhota, Čermná, Debrné, Mostek a Javorník nemají mezi těmito lidmi žádné zastoupení. S výjimkou Hostinného z daných vesnic však odcházelo jen několik málo osob.¹⁸⁸ Jestli odešly všechny a kdy, bohužel není možné zcela zjistit. Jedině u transportu do sovětské zóny, jenž se týkal čtyř osob, lze říci, že tyto Němci se měli odsunout z okresu Hostinné nejpozději do 15. prosince 1948. Co se týče jejich vybavení na cestu, měli mít

¹⁸⁷ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 113, inv.č. 655, Odsun německého obyvatelstva do vnitrozemí (tzv. rozptyl) 1948.

¹⁸⁸ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 113, inv.č. 656, Odsun do amerického, britského a ruského pásma 1948.

odsouvaní Němci jídlo na 3 – 4 dny, potravinové lístky a finanční hotovost 500 říšských marek. Před samotným odsunem museli, tak jako dříve, podstoupit lékařskou prohlídku. Transfery neprobíhaly přímo z vrchlabského okresu, jako v roce 1946, ale osoby, kterých se to týkalo byly shromažďovány v jiných sběrných střediscích. Podle dochovaných dokumentů se jednalo o tábor v Domažlicích, pro lidi směřující do americké zóny a nebo v Liberci, který byl vyčleněn pro sovětskou okupační zónu.¹⁸⁹

tabulka 9: dodatečné odsuny 1948¹⁹⁰

obec	americká zóna	britská zóna	sovětská zóna	součet
Hostinné	41	1	0	42
Arnultovice	7	0	0	7
Prosečné	1	0	0	1
Klásterská Lhota	0	0	0	0
Horní Olešnice	1	0	0	1
Dolní Olešnice	4	0	0	4
Chotěvice	2	0	2	4
Čermná	0	0	0	0
Débrné	0	0	0	0
Mostek	0	0	0	0
Horní Brusnice	2	0	0	2
Dolní Brusnice	3	0	0	3
Borovnička	3	0	0	3
Souvaty	2	0	0	2
Heřmanovy Sejfy	1	0	2	3
Javorník	0	5	0	5
Bolkov	1	0	0	1
celkem	68	6	4	78

Posledním, ne ale časově, zaznamenaným odsunem německého obyvatelstva za hranice soudního okresu Hostinné po roce 1947 je tzv. Transport J.¹⁹¹ Jednalo se o odsun pracovních sil pro potřeby jáchymovských dolů. Tyto transfery probíhaly i v jiných regionech. Pro zajištění chodu dolů se do prostoru mezi Nejdkem a Vejprty soustředilo větší množství německého obyvatelstva. Mezi ně patřili i tzv. retribuční Němci neboli Němci odsouzeni lidovým soudem a také němečtí zajatci, které sem

¹⁸⁹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 113, inv.č. 656, Odsun do amerického, britského a ruského pásma 1948.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 113, inv.č. 567, Transport J - odsun Němců pro Jáchymovské doly 1948.

poslala Rudá armáda.¹⁹² Celou operaci zastřešovalo ministerstvo vnitra. To 9. září 1948 rozeslalo všem okresním národním výborům, v jejichž obvodech žili němečtí obyvatelé, tajný spis o realizaci celé akce. Podle něj bylo nezbytně nutné zajistit pro Jáchymov nové pracovní síly. Na základě dekretu prezidenta republiky č. 71/1945 Sb. se jimi měli stát Němci. O důležitosti svědčí to, že ministerstvo požadovalo okamžitou odpověď daných okresních výborů a neprodlené provedení transferu německých obyvatel. Okresní národní výbor musel ihned nechat provést zdravotní prohlídku všech německých mužů podléhajících odsunu ve stáří od 16 do 55 let. Zproštěni byli ti, jenž pracovali v dolech, v exportním průmyslu, antifašisté, specialisté nebo osoby žijící ve smíšených manželstvích. Vyhotovený seznam osob, které byly uznány práceschopnosti v dolech, měl být poslán zpět ministerstvu. Samotný přesun do jáchymovského okresu provedly na vlastní náklady a zařídily jáchymovské doly. I zde platila zásada nerozlučitelnosti rodinných svazků.¹⁹³

Podle dochovaného seznamu se lékařské prohlídce podrobilo celkem 26 mužů z okresu Vrchlabí, z toho 19 přímo ze zkoumaného regionu. Z těchto 19 nakonec bylo pouhých sedm mužů shledáno schopných práce v dolech. Počátkem října 1948 bylo odsunuto dohromady 22 Němců. Tři rodiny v počtu 13 osob z Hostinného, jedna o pěti lidech z Arnultovic a další o dvou lidech z Mostku. Jeden ze zbylých dvou pracovníků pocházel z obce Harta a druhý byl propuštěn z vrchlabské věznice. Jednalo se tedy o tzv. retribučního Němce. Oba ale nepatří mezi sledované lidi. Dva muži z Chotěvic, kteří byli dříve shledáni jako práceschopní, odsunuti nebyli, protože se jednalo o říšské Němce, jenž byli odsunuti do sovětské německé okupační zóny (viz výše). Nakonec tedy z okresu Hostinné odjelo 20 německých obyvatel. Samotný transport byl připraven na 4. října 1948 s odjezdem z hostinského nádraží v sestavě jeden osobní vůz a pět nákladních. Odjížděl v 10:39 a do jáchymovského okresu přijel v 7:30 ráno. Odsunovaní měli s sebou potraviny na sedm dní a potřebné svršky.¹⁹⁴

Žádné další prameny již nepřinášejí informace k osudům německého obyvatelstva v bývalém soudním okrese Hostinné. Je tedy vysoce pravděpodobné, že odsuny, které proběhly v roce 1948 byly posledními a další se již nerealizovaly.

¹⁹² STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 359.

¹⁹³ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 113, inv.č. 567, Transport J - odsun Němců pro Jáchymovské doly 1948.

¹⁹⁴ Tamtéž.

9. Vývoj myšlenky osídlování českého pohraničí a vznik jeho právního a institucionálního rámec

Tento proces představuje největší vnitřní migraci v novodobých dějinách českých zemí a přirozeně vyvolal hluboké sociální, hospodářské a etnické změny. Plány na znovuosídlení sudetských oblastí byly vypracovávány už během války v souvislosti s vývojem plánovaného odsunu německého obyvatelstva z českého pohraničí. Londýnský i moskevský exil vypracoval několik možných variant poválečné pozemkové reformy a podoby domácího průmyslu. Představitelé londýnského exilu vypracovali první návrhy už v roce 1941. Ale teprve návrh z konce roku 1942 poprvé zmiňoval přidělení znárodněné půdy a dalšího majetku nepřátel státu do soukromého držení. V průmyslu jako takovém se počítalo nanejvýš s modernizací a drobnými reformami. Moskevské exilové vedení připravovalo vlastní návrhy budoucích právních norem. Komunisté počítali s přeměnou poválečné československé ekonomiky, především chtěli zbavit moci síly finančního, průmyslového a zemědělského kapitálu. Nakonec se obě strany dohodly na kompromisu a včlenily své plány do Košického vládního programu přijatého 5. dubna 1945.¹⁹⁵ Zemědělství i průmyslu se dotýkaly kapitoly IX., X. a XII. Podle druhého odstavce X. článku měl být: *Ve smyslu dekretu prezidenta republiky o zabezpečení nerušeného chodu hospodářského života v době přechodné budou zajištěny a pod národní správu dány ihned majetky všeho druhu, pokud jsou v držbě, ve vlastnictví anebo ve správě: občanů nepřátelských států, zejména Německa a Maďarska; německých a maďarských občanů Československé republiky, kteří aktivně napomáhali rozbití a okupaci Československa; ostatních občanů Československé republiky, kteří zradili národ a aktivně podporovali německé a maďarské okupanty; akciových a jiných společností, v jejichž správě se nacházely osoby patřící do výše uvedených tří kategorií.* V první etapě pozemkové reformy mělo dojít ke konfiskaci a rozdělení půdy Němců, Maďarů a kolaborantů a následně pak půda pozemkových vlastníků nad danou hranici. Obdobný postup měl proběhnout i v průmyslu.¹⁹⁶

Právní základnu pro tzv. zemědělské i nezemědělské osídlování tvořily tři dekrety prezidenta republiky – dekret č. 5/1945 Sb. (tzv. dekret o národní správě),

¹⁹⁵ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2. s. 33 – 36, 110 – 112.

¹⁹⁶ *Košický vládní program*. [cit. 23.5.2010]. URL <http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm>

dekret č. 12/1945 Sb. (tzv. dekret konfiskační) a nakonec dekret č. 28/1945 Sb. (tzv. dekret osidlovací). Nezemědělskému osidlování se věnoval ještě dekret č. 108/1945 Sb. o konfiskaci movitého i nemovitého majetku, včetně majetkových práv.¹⁹⁷

Podle dekretu z 19. května 1945 (celým názvem *Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů*) měl být zabaven majetek osobám státně nespolehlivým a nadále veden pod národní správou. Toto opatření se mělo týkat především podniků a závodů zajišťujících plynulý chod výroby a hospodářství. Národním správcem měla být osoba bezúhonná, státně spolehlivá a s odpovídajícími odbornými znalostmi. Správce měl hospodařit se svěřeným majetkem v souladu s ekonomickými a národními zájmy. Za dobře vedenou správu mu náležela odměna. V případě, že pominuly důvody, pro které byla národní správa zavedena nebo pro závažné nedostatky, mohl být správy zbaven.¹⁹⁸

Konfiskačním dekretem (celým názvem *Dekret presidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa*) se okamžitě a bez náhrady zabavoval zemědělský a průmyslový majetek Němců, Maďarů a zrádců. Zároveň bylo konkrétně uvedeno, kdo má právo tyto konfiskáty nově získat: konkrétně stát, okresy, obce, výrobní družstva a soukromé osoby a v případě půdy také v jakém rozsahu. Pozemky o výměře 8–12 ha mohli získat deputátníci, zemědělství dělníci a malozemědělci. Více početným zemědělským rodinám přiděloval dekret pozemky o výměře 10–13 ha. Dělníkům, zaměstnancům a živnostníkům vyměřil pozemky o velikosti 0,5 ha. Tento dekret zřizoval i Národní pozemkový fond při ministerstvu zemědělství a také stanovil, že uchazeči o přidělení půdy si zvolí při příslušném národním výboru místní rolnickou komisi o maximálním počtu 10 osob. Zástupci těchto rolnických komisí volili okresní osidlovací komisy složenou opět nanejvýš z 10 lidí. Místní a okresní rolnické komise měly společně vypracovat přidělový plán a návrh na

¹⁹⁷ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2. s. 36,132.

¹⁹⁸ *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945: Dokumenty*. 2. vydání. K tisku připravili Karel Jech a Karel Kaplan. Brno, 2002. ISBN 80-7239-115-1. s. 216 – 222.

úhradu, který musel být před vlastní realizací schválen ministerstvem zemědělství a zemským národním výborem.¹⁹⁹

Prezidentský dekret s číslem 28 (celým názvem *Dekret presidenta republiky ze dne 20. července 1945 o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci*) již pouze upravoval to, kdo může žádat o přiděl půdy v pohraničí. Vedle výše uvedených osob se o půdu mohli nově ucházet i zemědělci již vlastníci zemědělskou půdu a to do výměry 13 hektarů. Pozemky v pohraničí směli spravovat pouze v případě, že svoji dosavadní držbu odevzdají Národnímu pozemkovému fondu.²⁰⁰

V průběhu léta 1945 byly postupně zřizovány v Praze a Bratislavě úřady, které měly na starost provedení vnitřní kolonizace. Vznikla tak Ústřední komise pro vnitřní osídlení jako zastřešující instituce, v níž zasedali zástupci různých ministerstev a předsedou byl ministr vnitra Václav Nosek. Dále pak Osidlovací úřad, zřízený dekret presidenta republiky ze dne 17. července 1945 o jednotném řízení vnitřního osídlení (27/1945 Sb.), Fond národní obnovy a Osidlovací komise ÚV KSČ. Orgánem zabývajícím se výhradně zemědělským osidlováním byl Národní pozemkový fond, jenž se staral o zkonfiskovaný majetek do doby, než byl předán přidělcům, a další agendu. Prvořadou roli však hrálo ministerstvo zemědělství. Osidlovací úřad nebyl zodpovědný za osidlovací proces, spíše to byl nejvyšší koordinační orgán. Společně s ministerstvem zemědělství rozhodovaly o tom, jak hustě mají být konkrétní oblasti osídleny apod. Vedle spolupůsobení při vytváření základních plánů byl Osidlovací úřad od roku 1946 společně s Fondem národní obnovy pověřen vypracováním tzv. rámcových plánů pro rozdělení, likvidaci nebo přesun konfiskovaného majetku. Od března 1946 se mělo začít s přidělováním majetku novoosídlencům, nejprve půda a zemědělské objekty, a teprve od jara 1948 obchody, živnostenské podniky a rodinné domky. Kromě výše uvedených institucí se na znovuosídlování také podílelo ministerstvo vnitra a další ústřední resorty.

Také orgány na okresní a místní úrovni se podílely na osidlování pohraničí. Jednalo se především o 13 oblastních osidlovacích úřadoven. Pro zkoumaný region se jednalo o úřadovnu v Trutnově. Dalším orgánem působícím na okresní úrovni byly osidlovací komise ministerstva zemědělství. U místních národních výborů v obcích nad 5000 obyvatel bylo zřízení osidlovacích komisí povinné, v menších obcích fakultativní.

¹⁹⁹ *Dekrety presidenta republiky 1940 – 1945: Dokumenty*. 2. vydání. K tisku připravili Karel Jech a Karel Kaplan. Brno, 2002. ISBN 80-7239-115-1. s. 276 – 281.

²⁰⁰ Tamtéž. s. 331 – 334.

Osídlovací komise měly sloužit k zajištění technického provedení a administraci osídlování, po dokončení úkolu se počítalo s jejich zrušením.²⁰¹

Nedílnou součástí osídlovacího procesu českého pohraničí byla reemigrace Čechů a Slováků žijících mimo hranice poválečné republiky. O tomto procesu uvažovali českoslovenští představitelé již za války. Oficiálně vyzvala vláda zahraniční krajany k návratu do vlasti 31. července 1945. Realizací přesídlení bylo pověřeno ministerstvo ochrany práce a sociálních péče. Dále se podílelo ministerstvo zemědělství prostřednictvím svých osídlovacích komisí společně s Osídlovacím úřadem, který k této činnosti využíval úřadoven a úřadů ochrany práce. Československo uzavřelo celkem pět reemigračních dohod a jednu dohodu o výměně obyvatelstva. Dvě dohody uzavřelo Československo se Sovětským svazem, první z 29. června 1945 se týkala Čechoslováků ze Zakarpatské Ukrajiny a druhá z 10. července 1946 umožnila reemigraci volyňských Čechů. Stejného data je i dohoda s Rumunskem. Vzhledem k faktu, že se nepodařilo s Rumunskem vyřešit majetkové záležitosti, vraceli se do vlasti pouze nemajetní reemigranti. Smlouva s Jugoslávií se podepsala 13. listopadu 1948, ale v důsledku zhoršení vztahu Jugoslávie s ostatními zeměmi východního bloku nedošlo k její realizaci. Dohoda o výměně obyvatelstva s Maďarskem byla podepsána 27. února 1946. Uskutečnění této výměny probíhalo v letech 1946 – 1948, ale byla pouze částečně úspěšná.²⁰² Poslední smlouva byla podepsána Bulharskem, a to dne 6. května 1949.

²⁰¹ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2. s. 38 – 39, 60.

²⁰² Tamtéž. s. 159, 163.

10. Osidlování do podzimu 1945

Počátky osidlovacího procesu českého pohraničí jsou úzce spjaty s osvobozením tohoto teritoria. Jak je uvedeno v kapitole o odsunu německého obyvatelstva v období od května do srpna 1945, probíhalo osvobození zkoumaného regionu, a také přilehlých oblastí, velice rychle a o něco dříve, než dorazila vojska protihitlerovské koalice. V tomto případě vojáci Rudé armády. Jak uvádí autor kroniky města Hostinného: *Bylo asi 9 hodin dopoledne dne 9. května 1945, kdy jsme se vlastně první minuty stali pány města, nýbrž i okresu Hostinného.*²⁰³ Sovětští vojáci dorazili do města teprve až o tři dny později, 12. května.²⁰⁴

První etapu osidlovacího procesu lze časově vymezit od dubna zhruba do října 1945. Obecně tato fáze osidlování nebyla regulovaná žádnými úředními zásahy a byla spontánní. Ihned po osvobození tak do pohraničních obcí přicházeli zájemci o národní správu především zemědělských podniků, s postupem času přibývalo i zájemců o správu živností a průmyslových podniků.²⁰⁵

Jak se vlastně Češi z vnitrozemí dozvěděli, že v pohraničí je volná půda nebo živnosti, co je čeká a jaká budou jejich práva? První informace se lidé dovídali ještě před koncem války z rozhlasového vysílání londýnského a moskevského exilu. První pokyny adresované osídlencům, pocházejí z února 1945 a nesou název *Hospodářský život v přechodném období*. Jednalo se o dokument vypracovaný ministerstvem pro hospodářskou obnovu v Londýně. Bylo v něm vysvětleno eventuelním osídlencům, jak mají postupovat při obsazování konfiskované půdy, kdo má na příděl nárok, úloha národních výborů atd. Všeobecná informovanost vzrostla až po osvobození republiky. Již 10. května vydalo ministerstvo zemědělství *Směrnice pro národní výbory o nejn nutnějších opatřeních v zemědělství*. Ty obsahovaly výzvu k zakládání rolnických komisí pro obsazování zkonfiskované půdy. Velice důležitou úlohu v prvních poválečných týdnech sehrály dekrety prezidenta republiky, především dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb (viz předchozí kapitola). Další informace získávali lidé z různých směrnic, vyhlášek a výnosů různých správních orgánů, ať už se jednalo o

²⁰³ SOkA Trutnov, MěNV Hostinné, kniha 334, inv.č. 334, Pamětní kniha města Hostinné 1945 – 1964, s 15.

²⁰⁴ Tamtéž, s 17.

²⁰⁵ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2. s. 49, 122.

ministerstva, národní výbory či správní komise. Nezanedbatelnou úlohu měl i tisk, který apeloval na české zemědělcce a dělníky, že je jich zapotřebí v pohraničí.²⁰⁶

První fáze osidlování proběhla především přes léto 1945. Příchod těchto novoosídlenců v první vlně byl neorganizovaný a živelný. Odborná literatura se vesměs shoduje, že první osídlenci se do pohraničí vydávali záhy po osvobození. Tuto skutečnost potvrzují především záznamy z obecních kronik. Například kronika obce Rudník (dřívější Heřmanovy Sejfy) informuje o příchodu 12 osob, mužů, krátce po ukončení války (doslova: *v prvních porevolučních dnech*). Jednalo se o zájemce o hospodářské usedlosti pocházející z vnitrozemí, kde pracovali jako deputátníci.²⁰⁷ Také pamětníci potvrzují tento fakt. Podle nich přicházeli první novoosídlenci do hostinského soudního okresu velice brzy po 9. květnu, a to především z vesnic ležících u dřívějších protektorátních hranic a sousedících tak přímo se zkoumaným regionem.²⁰⁸ Na druhou stranu byli i obce, do nichž začali první novoosídlenci přicházet až v pozdějších měsících (více v následující kapitole). Například do Horní Olešnice přišli první tři noví Češi až v červnu 1945.²⁰⁹

Přibližný rozsah osidlování v období od května do počátku října 1945 lze sledovat prostřednictvím seznamů a soupisů obyvatelstva, které byly vypracovány pro potřeby okresního národního výboru ve Vrchlabí. I když materiály z této doby jsou primárně zaměřeny na německé obyvatelstvo a jejich odsun, některé z nich zachytily i populaci Čechů ve zkoumaném regionu. V důsledku zmatků poválečného období neexistují žádné údaje o počtu obyvatelstva v hostinském okrese na konci 2. světové války. Proto je nutné využít soupisy obyvatel vyhotovené v pozdější době. Jedním z nich je i seznam obyvatel v konkrétních obcích z konce července 1945, jenž obsahuje i údaje o početních stavech Němců a Čechů k 1. lednu 1945. Tehdy žilo ve zkoumaném regionu celkem 17792 obyvatel. Z tohoto množství bylo 499 Čechů. Pochopitelně nejvíc Čechů v absolutních číslech bylo ve velkých obcích jako Hostinné nebo Heřmanovy Sejfy, ale také ve vsích přiléhajících k dřívější protektorátní hranici a zároveň zasahujících relativně hluboko do vnitrozemí, jako tomu bylo u Borovičky, Horní a Dolní Brusnice. Procentuální zastoupení českého obyvatelstva v konkrétních

²⁰⁶ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2. s. 46 - 47. BIMAN, Stanislav – CÍLEK, Roman. *Poslední mrtví, první živi*. Ústí nad Labem, 1989. ISBN 80-7047-002-X. s. 133.

²⁰⁷ SOKA Trutnov, MNV Rudník, Kronika obce 1946–1957, neinventarizováno, s. 62.

²⁰⁸ Vzpomínky Štěpánky Baškové, 5. března 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška. Vzpomínky Zdeňky Kučerové, 18. února 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška

²⁰⁹ SOKA Trutnov, MNV Horní Olešnice, Obecní kronika 1970–1989, neinventarizováno, s. 20.

obcích se průměrně pohybovalo od jednoho do tří procent. Celkový průměr činil 2,8 %.²¹⁰ Je vysoce pravděpodobné, že do konce války se situace nijak výrazně nezměnila, a proto lze předpokládat stejný nebo alespoň podobný počet Čechů v daném regionu na počátku května 1945. Pomocí dalšího z mnoha seznamů obyvatel je možné zrekonstruovat situaci české populace na počátku června 1945. Podle něho žilo v soudním okrese celkem 502 osob české národnosti. Oproti předchozímu stavu je tak vidět minimální nárůst. Rozložení sledované skupiny v absolutních číslech nejeví žádné velké změny. Opět se nejvíce Čechů nalézají ve velkých obcích (Hostinné, Heřmanovy Sejfy) a v obcích nejnižších (Borovička, Horní a Dolní Brusnice). Procentuální zastoupení se především díky již probíhajícímu odsouvání německého obyvatelstva v některých obcích zvýšilo a to v některých případech až o 3 %. Celkový průměr však stoupl pouze na 3,1 %. Při bližším pohledu je vidět, že totiž v některých obcích došlo dokonce i k úbytku českého obyvatelstva.²¹¹

tabulka 10: stav německé a české populace v lednu a červnu 1945²¹²

obec	obyvatelstvo k 1. lednu 1945			obyvatelstvo počátkem června 1945		
	Němci	Češi	% Čechů	Němci	Češi	% Čechů
Hostinné	4482	117	2,5	3632	91	2,4
Arnultovice	538	14	2,5	450	10	2,2
Prosečné	782	35	4,3	860	30	3,4
Klásterská Lhota	348	13	3,6	365	12	3,2
Horní Olešnice	452	39	7,9	449	39	8,0
Dolní Olešnice	866	22	2,5	757	47	5,8
Chotěvice	1633	22	1,3	1500	22	1,4
Čermná	827	1	0,1	869	0	0
Děbrné	87	18	17,1	181	2	1,1
Mostek	983	11	1,1	996	3	0,3
Horní Brusnice	968	55	5,4	905	72	7,4
Dolní Brusnice	501	39	7,2	398	39	8,9
Borovička	1011	38	3,6	664	35	5,0
Souvraty	559	8	1,4	692	7	1,0
Heřmanovy Sejfy	2320	56	2,4	2098	71	3,3
Javorník	727	10	1,4	483	22	4,4
Bolkov	209	1	0	185	0	0
celkem	17293	499	2,8	15484	502	3,1

²¹⁰ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603, Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž.

Úbytek českého obyvatelstva je možné vysvětlit staršími údaji z 1. ledna 1945. Do konce války mohlo dojít k úmrtím či odchodům. Další možností, která může tento pokles vysvětlit, je odchod jednotlivých českých rodin za lepším životem do okolních vesnic, kde se postupně uvolňovaly jednotlivé německé zemědělské usedlosti. To, že příliv Čechů z vnitrozemí v prvním měsíci po válce nebyl nijak masivní, je vcelku pochopitelné. Situace v pohraničí byla dosti nepřehledná a otázka, v jakém rozsahu bude odsun a následné osídlování realizováno, nebyla dosud uspokojivě zodpovězena. Proto se novoosídlenci ve zkoumaném regionu na počátku června mohli počítat maximálně na několik málo osob a ty lze bez nadsázky označit za dobrodruhy. I přesto v některých obcích došlo k celkovému navýšení české populace (Dolní Olešnice, Horní Brusnice, Heřmanovy Sejfy a Javorník).

Při pohledu na údaje z následujících měsíců je patrné, že proces osídlování se rozběhl již naplno. Podle statistiky z přelomu července a srpna 1945 žilo v hostinském okrese celkem 11838 lidí, z toho 3576 osob označovaných v pramenech jako Češi.²¹³ Oproti počátku června je vidět celkový nárůst českého obyvatelstva o 3074 osob za jediný měsíc. Jestli v tomto čísle jsou zahrnuty i osoby slovenské národnosti materiály neuvádějí. S největší pravděpodobností by bylo jejich zastoupení minimální ne-li žádné, neboť první osídlenci přicházeli zpravidla z blízkých či sousedních oblastí. Pochopitelně největší nárůst populace byl v obcích, které mohly novoosídlencům něco nabídnout, ať už se jednalo o živnost nebo zemědělskou usedlost. Největším lákadlem bylo samozřejmě město Hostinné. Jeho celková populace se sice v důsledku odsunu Němců zmenšila, ale počet Čechů vzrostl o celých 579 lidí, tady více jak o 600 %. Dalšími obcemi s vysokým nárůstem doosídlenců v absolutních číslech byly Chotěvice, Čermná nebo Heřmanovy Sejfy. Ale obcí s největším procentuálním nárůstem české populace do konce července 1945 byl Mostek. Zde došlo k nárůstu o neuvěřitelných 5133,3 % v porovnání s červnem téhož roku.²¹⁴ Toto číslo je však snadno vysvětlitelné, neboť v červnu zde žily pouze tři osoby s českou národností a o měsíc později to bylo už 157 lidí. Údaje k dalším obcím přináší tabulka níže.

Stav obyvatelstva na počátku podzimu 1945 již není možno, v důsledku chybějících pramenů, zrekonstruovat pro všechny sledované obce. Do současnosti se nedochovaly materiály pro obvody dvou stanic SNB, a to v Chotěvicích a Heřmanových

²¹³ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603, Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

²¹⁴ Tamtéž.

Sejfech. Díky zbývajícím pramenům však můžeme zachytit průběh osídlovacího procesu i dále. Při pohledu na čísla je patné, že Hostinné bylo stále hlavní cílovou destinací, kde bylo možno získat národní správu nebo lepší živobytí než ve vnitrozemí. Na počátku října 1945 zde již žilo 2688 Čechů. Početně tak přesáhli dřívější majoritní německou populaci. Další obcí s vysokým přírůstkem od poloviny léta 1945 byl Mostek (581 osob) následovaný sousední Borovičkou (250 osob). U ostatních obcích nepřesáhl přírůstek obyvatelstva 200 lidí. Například u Horní Brusnice je viditelný velký pokles přílivu novoosídlenců v porovnání s červencem téhož roku.²¹⁵ Nejpravděpodobnějším vysvětlením je fakt, že obec byla v této době téměř plně obydlena. Na konci války v ní žilo něco málo přes jeden tisíc obyvatel a počátkem října byl tento stav velice podobný (980 osob). Do vesnice se tedy nemohli nastěhovat noví osídlenci, dokud nebude proveden transfer zbývajících Němců, kteří v této době tvořili stále nadpoloviční většinu obyvatelstva obce. Co se týče obcí, k nimž se potřebné údaje nedochovaly, je možné předpokládat, že u vesnic jako Heřmanovy Sejfy nebo Chotěvice byl příliv novoosídlenců stále dostatečně velký a asi ani nijak výrazně nepoklesla jeho intenzita, neboť tyto vesnice byly dostatečně velké na to, aby nově příchozím poskytly dobré životní podmínky. U malých obcí jako Débrné nebo Bolkov není možné takovéto odhady realizovat vzhledem k jejich velikosti.

²¹⁵ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603, Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

tabulka 11: stav obyvatelstva od počátku srpna do počátku října 1945²¹⁶

obec	obyvatelstvo červenec/srpen 1945			obyvatelstvo poč. října 1945		
	Češi	Němci	celkem	Němci	Češi	celkem
Hostinné	670	1626	2296	1105	2688	3793
Arnultovice	145	125	270	119	320	439
Prosečné	119	555	674	440	310	750
Klásterská Lhota	158	121	279	122	242	364
Horní Olešnice	143	286	429	207	271	478
Dolní Olešnice	153	565	718	448	291	739
Chotěvice	520	765	1285	825	-	-
Čermná	338	400	738	328	-	-
Débrné	43	84	127	86	-	-
Mostek	157	571	728	210	738	948
Horní Brusnice	370	490	860	511	469	980
Dolní Brusnice	137	265	402	188	214	402
Borovnička	108	539	647	251	358	609
Souvatry	46	454	500	283	223	506
Heřmanovy Sejfy	408	893	1301	832	-	-
Javorník	61	394	455	365	-	-
Bolkov	0	129	129	132	-	-
celkem	3576	8262	11838	6452	-	-

Podrobnější představu o rychlosti, jakou se do pohraničí stěhovali noví lidé, a také z části o jejich skladbě, si lze udělat na základě týdenních hlášení o stavu Čechů, která se zachovala pro vesnici Borovnička. Pro ostatní obce nejsou tato hlášení vůbec k dispozici. Hlášení mají časový rozsah od poloviny srpna do počátku října 1945. Obecně lze říci, že každý týden se do obce přistěhovalo více jak 20, ve dvou případech dokonce více jak 30 osob. Výjimkou je hlášení z 18. srpna, kdy v obci přibylo pouze 11 nových lidí. Příliv Čechů tak byl téměř stabilní, bez nějakých výrazných výkyvů. Co se týče složení nově příchozích, nelze tvrdit, že by zde převládali jednotlivci, ale jednalo se již o celé rodiny z velké části i s dětmi. Důkazem je opakování stejných příjmení v soupisech, u nichž se shoduje také číslo popisné nového bydliště. Další analýzy nově příchozích ale nejsou možné, protože kromě jmen a místa, kam se novoosídlenci nastěhovali, nejsou uvedeny žádné další údaje. Stejně dokumenty se dochovaly i pro obec Kunčice. Ta sice nespadá do zkoumaného regionu, ale leží u jeho západních hranic a sousedí tak s obcí Klásterská Lhota. Je tedy možné použít data, která se jí týkají, jako pomocný srovnávací pramen. Pro Kunčice se týdenní soupisy Čechů dochovaly už od

²¹⁶ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603, Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

poloviny července. Při jejich sledování je patrné, že intenzita osidlování je přibližně podobná jako u výše uvedené vsi Borovnička, i když množství osídlenců nikdy nepřesáhl hranici 30 osob za jeden týden. Jejich rozmezí je mezi 13 až 28 osobami týdně.²¹⁷ Je tedy možné předpokládat podobný průběh i u zbývajících zkoumaných obcí s přibližně stejnou velikostí. Určitými výjimkami by byly velké obce, u nichž by byly tyto počty pravděpodobně vyšší.

Co bylo největším lákadlem pro novoosidlence, kteří přicházeli v tak hojném počtu krátce po válce? Samozřejmě to byl zanechaný německý majetek, ať movitý či nemovitý. Nelze si ale dělat iluze, že by se většina nově příchozích řídila nezištnou snahou o zabezpečení materiálních hodnot po odsouvaných Němcích pro blaho Československé republiky. Vidina snadného a rychlého zbohatnutí byla velice silná a přiváděla do pohraničí jak lidi, kteří měli v plánu se zde usadit a hospodařit, tak i jedince, kteří využily dané situace k pouhému rychlému osobnímu obohacení. Touto skutečností se zabývala okresní správní komise ve Vrchlabí již na konci května 1945. Členové komise si stěžují na pronikání „*kořistnictví*“. Podle nich jsou kořistníci, později označovaní jako zlatokopové, i v místních správních komisích jednotlivých obcí. Bohužel se shodli na faktu, že na podchycení celého problému je pozdě, protože nejcennější věci jsou již rozkradeny. Dokonce byly prováděny i kontroly, ale bezvýsledně. Aby se dalšímu rozkrádání zamezilo, byl podán i návrh na trestání za tento přečin trestem smrti.²¹⁸ Záznamy o takovém případě však chybí a nelze s jistotou tvrdit, že byl někdy tento trest realizován. Bohužel další zmínky o rozkrádání německého majetku neexistují, snad se nedochovaly. Proto tudíž nelze odhadnout, jakých hospodářských sfér se tento problém dotýkal a ani v jakém rozsahu. Dalším, i když pravděpodobně méně častým stimulem pro odchod do pohraničí, byla i vize lepšího pracovního uplatnění a možný sociální vzestup.²¹⁹ Postupem času nabízely zdejší podniky více a více volných pracovních míst po Němcích. Tak přišel i do obce Bolkov na podzim roku 1945 otec jedné z pamětnic, protože ve vnitrozemí nemohl sehnat práci.²²⁰ To, že lidé odcházeli v pozdějších měsících (zejména od podzimu) do

²¹⁷ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603, Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

²¹⁸ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č. 1, Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945, Zápis z 31.5.1945.

²¹⁹ KASTNER, Quido. *Osídlování českého pohraničí od května 1945 na příkladu vybraných obcí Litoměřicka*. I. díl. Praha, 1999. ISBN 80-85950-59-6. s. 26.

²²⁰ Vzpomínky Zdeňky Kučerové, 18. února 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.

zkoumaného regionu především za prací a ne jako zájemci o národní správu, potvrzují i pozdější soupisy obyvatel jednotlivých obcí z konce podzimu 1946 (viz níže).

10.1. Samospráva

Nedílnou součástí osidlování českého pohraničí bylo i vytváření nové samosprávy založené na systému národních výborů podle pravidel daných Košickým vládním programem, který naznačil jejich vytváření a strukturu v V. článku. V jednotlivých obcích a okresech ve vnitrozemí byly ustaveny národní výbory, jenž se konstituovaly převážně z těch, které fungovaly během okupace. V pohraničí s převládajícím státně nespolehlivým obyvatelstvem vznikaly správní komise jmenované vládními orgány. Prvními úkoly nově vznikající samosprávy bylo zajištění základních služeb a zásobování pro obyvatelstvo. V pohraničí pak nejdůležitější úkol spočíval v zajištění a následné péči o majetek vyvlastněný německým obyvatelům a lidem označených za aktivní spolupracovníky okupačního režimu. Krátce po válce národní výbory a správní komise také koordinovaly hospodářskou činnost a do určité míry i osidlovací proces. Po Postupimské konferenci přibyla národním výborům ještě povinnost organizovat odsun německého obyvatelstva. Do legislativy českých zemí byl systém národních výborů podle Košického vládního programu začleněn vládním nařízením č. 4 Sb, z 5. května, tedy v době, kdy nebyla války ještě ukončena. Struktura národních výborů byla následující: na nejvyšší úrovni působil Zemský národní výbor v Praze a Zemský národní výbor v Brně, na okresní úrovni se jednalo o okresní národní výbory a na nejnižším stupni byly místní národní výbory. Na Slovensku zemské výbory nahrazovala Slovenská národní rada a Sbor pověřenců. Od roku 1949 do této struktury přibyl i krajské národní výbory. Nejdůležitějšími orgány národního výboru bylo plénum a rada. Oba tyto orgány rozhodovaly o všech důležitých věcech spadajících do kompetencí daného národního výboru. Pro řešení mimořádně závažných problémů byly sestavovány zvláštní poradní sbory neboli sbory expertů.²²¹

²²¹ ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (1945 – 2004)*. Praha, 2004. ISBN 80-86754-22-7. s. 33 – 35.

Okresní správní komise ve Vrchlabí, jako nadřízený orgán pro všechny komise v hostinském soudním okrese, se poprvé sešla 31. května 1945.²²² Základy samosprávy ve správním centru zkoumaného regionu, tedy v Hostinném, však byly položeny již v prvních poválečných dnech. Jak je uvedeno výše, místní starousedlíci převzali správu města a de facto i okresu už 9. května 1945. Tehdy byl zvolen prozatímní národní výbor, který byl později přetvořen v místní správní komisy.²²³ Ze zápisů Okresní správní komise ve Vrchlabí lze ale usuzovat, že ostatní místní správní komise se postupně vytvářely někdy na přelomu jara a léta 1945. O některých komisích informují obecní kroniky. Nejobsáhlejší záznamy obsahuje kronika Dolní Olešnice. Zde byla správní komise jmenována 18. května 1945. Jejím předsedou se stal zdejší starousedlík František Drasnar, který se tři dny předtím vrátil jako vězeň z Terezína. Ten byl pověřen sestavením šestičlenného výboru. Všechny místa v komisy v případě této obce získali čeští starousedlíci. Svou činnost začala vykonávat 20. května.²²⁴ To, že členy nově zakládané samosprávy se stávali čeští starousedlíci, nebylo výjimečné. Stejně informace přináší i kroniky obcí Klášterská Lhota, Prosečné, Heřmanovy Sejfy a Chotěvice. Určitou výjimku představuje správní komise z Prošeného, v níž zasedali zpočátku i němečtí obyvatelé.²²⁵ Bohužel ani u jedné z obcí není zmíněno, kdy začaly komise fungovat. Konkrétnější datum přináší kronika Chotěvic, která zmiňuje schůzi 11. července 1945.²²⁶ S největší pravděpodobností tedy komise nějakou dobu již existovala. Bohužel pro další zkoumané obce (Arnultovice, Horní Olešnice, Čermná, Débrné, Mostek, Dolní Brusnice, Horní Brusnice, Souvraty, Javorník a Bolkov) nejsou vůbec informace o vzniku jejich správních komisích dochovány.

Důkazem o tom, že vytváření samosprávy nebylo vždy snadné, svědčí i případy přímo z Hostinného. Zdejší komise se sice vytvořila jako jedna z prvních, ale to neznamena, že její fungování bylo bezchybné. Právě naopak. Rada okresní správní komise a po ní i národního výboru Vrchlabí musela řešit řadu stížností ze strany hostinských občanů vůči zdejší místní správní komisi. První stížnosti na neutěšený stav

²²² SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č.1, Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945, Zápis z 31.5.1945.

²²³ SOkA Trutnov, MěNV Hostinné, kniha 334, inv.č. 334. Pamětní kniha města Hostinné 1945 – 64. s. 46.

²²⁴ SOkA Trutnov, MNV Dolní Olešnice, Kronika obce 1957–1965, neinventarizováno, nestránkováno.

²²⁵ SOkA Trutnov, MNV Klášterská Lhota, Kronika obce 1955–1963, neinventarizováno, s. 39; MNV Prosečné, kronika obce 1947–1956, neinventarizováno, s. 20; MNV Rudník, kronika obce 1946–1957, neinventarizováno, s. 59; Kronika obce Chotěvice, neinventarizováno, s. 17

²²⁶ Kronika obce Chotěvice, neinventarizováno, s. 17

ve městě pocházejí z 6. června 1945.²²⁷ Asi nejobsáhleji byl tento problém řešen na schůzi nově ustaveného okresního národního výboru ve Vrchlabí 28. srpna 1945. Svědkové vypovídali, že poměry v Hostinném jsou neudržitelné. Jednalo se především o úplatky, krádeže apod. Místní tajemník se prý nechal při udělování národních správ jednotlivých živností podplácet, což mu údajně vyneslo v jednom případě 2 000 Kčs a v druhém dokonce 6 000 Kčs. Dále se prošetřoval i případ, kdy členové místní správní komise dělali soupis majetku ve firmě po odsunutém Němci, ale bez přítomnosti řádného člena SNB. Dokonce mu v tom i bránil. Přitom při zajištění německého majetku museli být členové SNB přítomni. Byli tedy právem podezříváni z rozkrádání movitého majetku po Němcích. Okresní národní výbor proto následně zbavil funkcí v místní správní komisi obviněného předsedu a tajemníka. Na jejich místo se měli dosadit důvěryhodní lidé. Určité řešení viděli představitelé okresního národního výboru ve Vrchlabí také ve volbě řádného národního výboru pro Hostinné.²²⁸ Na nestandardní postup a chování hostinské samosprávy vzpomíná i jedna z pamětnic. Například při jednáních předseda správní komise vždy položil na stůl svoji pistoli, aby tak podpořil své záměry.²²⁹ O ostatních místních správních komisích podobné zprávy nejsou dochovány. Je tedy možné, že v ostatních obcích nebyly poměry takto vyhrcoené. Ale problémy, byť ne tak závažné, provázely samosprávní orgány i dále. 10. ledna konstatovalo plénum okresního národního výboru ve Vrchlabí, že situace v některých národních výborech a správních komisích je neudržitelná a musí dojít k šetření. Konkrétně je zmíněn případ z Dolní Olešnice, kde všichni členové místního národního výboru dostali důtku.²³⁰

Složení správních komisí se měnilo i v důsledku zakládání členských organizací politických stran zastoupených v Národní frontě. Jako první vznikaly v obcích zkoumaného regionu komunistická a sociálně-demokratická strana. Na základě nového rozložení politických sil mělo docházet i k „rekonstrukcím“ jednotlivých správních komisí. Takovou reorganizací prošla 13. srpna 1945 i správní komise v Dolní Olešnici,

²²⁷ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č.1, Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945, Zápis z 6.6.1945.

²²⁸ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 2, inv.č. 2, Zápisy ze schůzí pléna 24.8. - 13.12.1945. Zápis z 28.8.1945.

²²⁹ Vzpomínky Štěpánky Baškové, 5. března 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.

²³⁰ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 3, inv.č. 3, Zápisy ze schůzí pléna 1946. 10.1.1946, Zápis z 10.1.1946.

právě v důsledku založení poboček obou výše uvedených politických stran na konci května 1945.²³¹

Vytvoření samotných národních výborů spadá ve zkoumaném regionu až do podzimu 1945. Okresní národní výbor Vrchlabí byl ustanoven 28. srpna 1945. V tentýž den také rozhodl o volbách do místních národních výborů, které měly proběhnout v obcích, jenž mají alespoň 25 % českého obyvatelstva. O tom, že se tak skutečně dělo, se dovídáme především ze zápisů okresního národního výboru ve Vrchlabí. Podle nich byly zvoleny 6. září místní národní výbory v Hostinném, Horní Olešnici, Dolní Olešnici.²³² K další volbě národního výboru došlo 29. září v Heřmanových Sejfích.²³³ Do konce roku 1945 informují dostupné prameny také o volbách do národního výboru v Prosečném, které se uskutečnily 27. srpna 1945, a v Chotěvicích. Ty konečné proběhly až 14. listopadu.²³⁴ První volby chotěvického národního výboru proběhly již dříve, bohužel ale není nikde uvedeno kdy. Důvodem pro nové volby samosprávného orgánu byla stížnost jedné občanky z 30. října 1945 na zvoleného předsedu národního výboru Leopolda Kozáka, který žil ve smíšeném manželství s Němkou. Okresní národní výbor ve Vrchlabí se rozhodl situaci řešit novou volbou.²³⁵ Podle výsledků zachycených v obecní kronice byl však za předsedu zvolen tentýž člověk.²³⁶ Tento výše popsáný případ názorně ukazuje silný odpor Čechů proti čemukoliv německému. Nelze ale tvrdit, že všechny místní národní výbory byly zvoleny do konce roku 1945. Podle kroniky obce Javorník fungovala zdejší správní komise až do září 1946 a teprve od října téhož roku byl ustaven národní výbor.²³⁷ Vzhledem k nedostatku pramenů ale není možné přesně určit, kolik takových případů v hostinském okrese bylo. V rámci každého národního výboru pak došlo k vytvoření komisí, které měly na starosti různé oblasti obecní správy. Nejčastěji se jednalo o komise finanční, bytové, stavební, bezpečnostní nebo osvětové.²³⁸ Jednalo se tedy o podobný systém jako před válkou.

²³¹ SOKA Trutnov, MNV Dolní Olešnice, Kronika obce 1957–1965, neinventarizováno, nestránkováno

²³² SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 2, inv.č. 2, Zápisy ze schůzí pléna 24.8. - 13.12.1945, Zápis z 28.8.1945.

²³³ SOKA Trutnov, MNV Rudník, Kronika obce 1946–1957, neinventarizováno, s. 63.

²³⁴ Kroniky obce Chotěvice, neinventarizováno, s. 20.

²³⁵ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 14, inv.č. 14, Zápisy ze schůzí rady ONV 1945. 30.10.1945, Zápis z 30.10.1945.

²³⁶ Kroniky obce Chotěvice, neinventarizováno, s. 20.

²³⁷ SOKA Trutnov, MNV Javorník, Kronika obce 1952–1980, neinventarizováno, s. 48.

²³⁸ SOKA Trutnov, MNV Rudník, Kronika obce 1946–1957, neinventarizováno, s. 63; MěNV Hostinné, kniha 334, inv.č. 334, Pamětní kniha města Hostinné 1945 – 1964, s. 46; Kroniky obce Chotěvice, neinventarizováno, s. 20.

Nová česká samospráva se vytvářela ve zdejších regionu relativně rychle. Podobně tomu bylo i v celých Krkonoších a sousedních Orlických horách. Naproti tomu v jiným oblastem (např. Krušnohoří) byl tento proces velice pozvolný. To potvrzuje i odborná literatura. Uvádí několik příčiny, proč by tomu tak mohlo být. Především tato území tvořila relativně malý pás odděleného pohraničí po září 1938. Navíc zde žila i za okupace početná skupina českého obyvatelstva. Ti, kteří se museli po Mnichovu vystěhovat, se většinou usadili poblíž říšsko-protektorátní hranice a často dojížděli do pohraničí za prací a tak udržovali stálý kontakt.²³⁹ Tyto vzájemné styky zachytily i některé prameny. Především hostinský kronikář píše, že velká část českých lidí, jenž přišli do města krátce po válce, pocházela z blízkých okresů a většinou se jednalo o dělníky, kteří zde již předtím pracovali.²⁴⁰

Poslední velké změny v samosprávě před komunistickým převratem v únoru 1948 souvisejí s volbami do Ústavodárného národního shromáždění, které proběhly 26. května 1946. Již 27.května bylo vydáno vládní nařízení č. 120/1946 Sb. *o obnovení národních výborů na podkladě výsledků voleb do Ústavodárného národního shromáždění*. Jeho realizací došlo k změně složení národních výborů a tím i k posílení pozice KSČ.²⁴¹ V těchto volbách se prosadila právě KSČ. Svědčí o tom i zprávy z kronik. Podle dochovaných záznamů členové komunistické strany získali většinu v nově sestavených národních výborech. Převaha komunistů byla natolik velká, že v Dolní Olešnici nebo Prosečném získali více jak 60 % hlasů ze všech platných.²⁴²

10.2. Národní správa

Hlavním úkolem novoosídlenců nebylo jenom zalidnit uvolňující se pohraničí, ale především zajistit majetkové hodnoty, movité i nemovité, zanechané zde německým obyvatelstvem. Za tímto účelem byl vytvořen institut národní správy. Právně byly

²³⁹ BIMAN, Stanislav – CÍLEK, Roman. *Poslední mrtví, první živí*. Ústí nad Labem, 1989. ISBN 80-7047-002-X. s. 46 - 47.

²⁴⁰ SOKA Trutnov, MěNV Hostinné. *Knihy 334. Inv.č. 334. Pamětní kniha města Hostinné 1945 – 64.* s. 21.

²⁴¹ ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (1945 – 2004)*. Praha, 2004. ISBN 80-86754-22-7. s. 37.

²⁴² SOKA Trutnov, MNV Rudník, *Kronika obce 1946–1957*, neinventarizováno, s. 72; MNV Dolní Olešnice, neinventarizováno, nestránkováno; MNV Prosečné, *kronika obce 1947–1956*, neinventarizováno, s. 24; MNV Borovnička, *Kronika obce 1947–1974*, neinventarizováno.

národní správy zavedeny dekretem prezidenta republiky číslo 5/1945 Sb, jenž vešel v účinnost 23. května 1945.

Aby proces nastolování národních správ byl jednotný a spořádaný, vydal 16. července 1945 Národní zemský výbor v Praze směrnice pro národní správce vytvořené podle § 22, odstavce 4 výše uvedeného zákona. Je samozřejmé, že jednotliví Češi se stávali národními správci v německých podnicích ještě před vydáním dekretu a následných směrnic. Vždyť národní správu zmiňuje již v X. článku Košický vládní program.²⁴³ Směrnice pro národní správce vcelku podrobně zachycují všechna práva a povinnosti správců, ale také úřadů majících dohled nad samotnými správci. Pokud místní samosprávní úřady vydaly nějaké jiné směrnice či vyhlášky k národní správě, které byly v rozporu s výše uvedenými předpisy z 16. července 1945, rušili se dnem vydání směrnic Zemského národního výboru.²⁴⁴ Rozhodnutí o udělení národní správy spadalo podle druhu a velikosti podniku do kompetencí různých úřadů podle § 7 dekretu číslo 5/1945 Sb. O peněžních ústavech rozhodoval zemský národní výbor v Praze. Báňské podniky spadaly do kompetencí okresních národních výborů, kromě ústředních orgánů, jenž patřily do kompetencí zemských výborů. V průmyslu a u živností do 20 zaměstnanců rozhodoval místní národní výbory, popřípadě okresní výbory, od 21 do 300 zaměstnanců pak okresní národní výbor a velké průmyslové závody s více jak 300 zaměstnanci zemský národní výbor. Zemědělský a lesní majetek byl odstupňován po 50 hektarech. Podniky nejmenší (do 50 ha) spadaly pod místní, střední velikost (50 – 100 ha) pod okresní a velké (nad 100 ha) pod zemské národní výbory. V případě domů a stavebních parcel byly rozhodovací kategorie určeny peněžní hodnotou nemovitosti. O nemovitostech do pěti milionů rozhodoval místní národní výbor, nad tuto částku pak okresní národní výbor. Veškerý ostatní majetek byl také rozdělen mezi úřady podle své ceny. Skupina do půl milionu korun spadalo pod místní, do jednoho milionu korun pod okresní a majetek s hodnotou vyšší do kompetencí zemský národní výbor. Na Slovensku fungovala místo zemských výborů Slovenská národní rada.²⁴⁵ Národní správce tak mohl být dosazen pouze do podniku, který odpovídal podmínkám stanoveným v dekretu. Jeho zvolení bylo právoplatné ode dne písemného rozhodnutí, které osobně převzal. Následně musel správce složit slib podle § 18 dekretu 5/1945 Sb.

²⁴³ *Košický vládní program*. [cit. 23.5.2010] URL: <http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm>

²⁴⁴ SOA Zámorsk, Osídlovací úřad a fond národní obnovy oblastní úřadovna Trutnov, karton 1, inv.č. 4, Předpisy pro národní správy (správce) 1945 – 1948, Směrnice pro národní správce 1945.

²⁴⁵ *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945: Dokumenty*. 2. vydání. K tisku připravili Karel Jech a Karel Kaplan. Brno, 2002. ISBN 80-7239-115-1. s. 216 – 222.

Bez něj nemohl nastoupit do úřadu národního správce. Dnem složení slibu se tak směl ujmout hospodaření na svěřeném majetku a zároveň přebíral za převzatou majetkovou podstatu plnou odpovědnost. Při nástupu do úřadu byl pořizován zápis o stavu podniku, který byl svěřován do rukou národního správce. Tento zápis, kromě jména firmy, jmen bývalých majitelů a jména národního správce, shrnoval veškerou finanční hotovost v pokladně společně s veškerými cennými papíry, vkladními knížkami nebo směnkami. Na konec zápisu byli uváděni zaměstnanci – odborníci nezbytně nutní pro další bezproblémový chod podniku. V den nástupu národního správce měla být provedena také inventura živého a mrtvého inventáře.²⁴⁶ Tyto soupisy byly pořizovány především jako ochrana proti rozkrádání movitých věcí po Němcích, které nebylo nijak výjimečným jevem. Z toho důvodu musely být sepisovány seznamy velice podrobně, aby nemohlo docházet k pozdějším záměnám a zmatkům ohledně konkrétního majetku. Největší povinností národního správce bylo pokračovat v dalším provozu svěřeného podniku a to tak, aby byl nerušený a hospodářsky prospěšný. Proto patřilo do jeho pravomoci zajistit odpovídající odborníky, i kdyby se mělo dočasně jednat o Němce, neboť hlavní prioritu měl především nerušený provoz. Dále musel hospodář pokračovat ve vedení účetních knih. V případě, že podnik nevedl žádné účetnictví, musel správce zavést alespoň jednoduché účetnictví. Jako prostředek kontroly sloužily výkazy o hospodaření sestavované jednou za tři měsíce pro potřeby dozorčích orgánů. Odevzdávat se měly vždy nejpozději do desátého dne v lednu, dubnu, červenci a říjnu. Za dobře odvedenou práci náležela národnímu správci finanční odměna, jejíž výši určoval dozorčí orgán. Směrnice samozřejmě pamatovaly i na možné odvolání národního správce a též na zrušení samotné národní správy. Odvolání národního správce bylo možné v případech, kdy se osoba správce chovala jako špatný hospodář, nebyl dostatečně kvalifikovaný, za hrubé porušení svých povinností, ale také pokud se chovala špatně jako občan. V případě odvolání správce musel konkrétní úřad vybrat náhradníka, který nastoupil okamžitě po odvolání předchozím člověka, aby se výroba nezastavila. Předpisy obsahovaly i sankce při porušení daných pravidel. Jednalo se jak o peněžní tresty až do výše deseti milionu korun, tak o tresty odnětí svobody v délce až 5 let. Národní správa mohla být zrušena pouze orgánem, který ji zavedl, a v případě, že pominuly důvody jejího zavedení. Převážně se tedy jednalo o okresní a místní národní výbory, popřípadě zemské národní výbory. Při rušení správy byl správce s předstihem

²⁴⁶ SOA Zámorsk, Osídlovací úřad a fond národní obnovy oblastní úřadovna Trutnov, karton 1, inv.č. 4, Předpisy pro národní správy (správce) 1945 – 1948, Směrnice pro národní správce 1945.

informován a vyzván k sepsání přesného soupisu majetku, konečné bilance a zprávy o výsledcích svého hospodaření. I po svém odvolání byl správce nadále zodpovědný za hospodaření podniku v době, kdy stál v jeho čele.²⁴⁷ Aby mohl uchazeč národní správu nad konkrétním podnikem získat, musel se prokázat čistým výpisem z trestního rejstříku a navíc ještě osvědčením z domovské obce, že je politicky a národně spolehlivý.²⁴⁸

O tom jak národní správci byli či nebyli úspěšní ve své práci, neexistuje jeden souhrnný doklad či pramen. Útržkovité zprávy přinášejí zápisy ze schůzí pléna a rady okresního národního výboru ve Vrchlabí. První zprávy o odejmutí národní správy pocházejí ze srpna 1945 z Chotěvic, kde byly vyměněni dva správci, z toho jeden za nedbalé vedení záznamů a různé nesrovnalosti.²⁴⁹ Od 1. října 1945 začalo ministerstvo zemědělství provádět kontrolu národních správců v zemědělských závodech a podnicích. Podle výsledků bylo přezkoušeno 1 157 národních správců za celý politický okres Vrchlabí a jen 63 z nich prověrkou neprošlo, což bylo z procentuálního hlediska jedno z nejnižších zastoupení v celé republice.²⁵⁰ Zvýšený počet rušení národních správ spadá pak do následujících roků, kde zápisy okresního národního výboru uvádějí několik desítek případů.²⁵¹ Důkazem o špatném hospodaření národních správců je třeba zmínka kronikář obce Javorník, který si na konci roku 1946 postěžoval: *Naše pohraničí přišli obsadit zemědělci a zemědělství dělníci, tu vidím, že tomu není tak. Neumějí hospodařit nebo nechtějí? Či se jim nechce dělat? Nebo spoléhají na to, že za ně budou dělat pozůstatky Němci a sami budou dělat pány a popoháněče???*²⁵²

Konkrétní počty jednotlivých národních správ v konkrétních obcích nebo v celém zkoumaném regionu není možné z důvodu necelistvosti dochovaných a přístupných pramenů přesněji zachytit. Alespoň rámcovou představu o rozsahu národních správ v zemědělství v létě 1945 si lze udělat na základě proslovu sepsaného k první schůzi okresního národního výboru ve Vrchlabí. Podle něj se podařilo v celém politickém okrese do konce srpna 1945 téměř bezezbytku obsadit veškerý německý majetek, ať už se jednalo o obchody, živnosti či průmyslové podniky. Konkrétnější

²⁴⁷ SOA Zámorsk, Osídlovací úřad a fond národní obnovy oblastní úřadovna Trutnov, karton 1, inv.č. 4, Předpisy pro národní správy (správce) 1945 – 1948. Směrnice pro národní správce 1945.

²⁴⁸ SOKA Trutnov, MěNV Hostinné, karton 38, inv.č. 405, Rušení národní správy 1947.

²⁴⁹ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č. 1, Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945. 17.8.1945, Zápis z 17.8.1945.

²⁵⁰ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2. s. 53 – 55.

²⁵¹ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 15, inv.č. 15, Zápisy ze zasedání rady 1946; kniha 16, inv.č. 16, Zápisy ze zasedání rady 1947.

²⁵² SOKA Trutnov, MNV Javorník, Kronika obce 1952–1980, neinventarizováno, s. 50.

údaje jsou zmiňovány k zemědělským usedlostem. Z celkového počtu 1 400, jich bylo k 28. srpnu obsazeno na 1 200.²⁵³ Rozsah konfiskací v průmyslu zachycuje seznam průmyslových podniků zabavených podle dekretu 108/1945 Sb. (o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy) z 30. června 1948. Podle něj bylo konfiskováno rovných 20 průmyslových podniků v okrese Hostinné. Nejvýznamnějšími odvětvími byl papírenský a dřevozpracující průmysl, do nějž náležel i největší podnik – hostinské papírny přetvořené v národní podnik s názvem Krkonošské papírny (KRPA). Odvětvím s nejvyšším zastoupením byl textilní průmysl. Celkem bylo ve zkoumaném regionu šest takových závodů, přičemž z třetiny se jednalo o pobočky národního podniku Přádely a tkalcovny bavlny Jaroměř v Mostku a Horní Brusnici.²⁵⁴ Bohužel seznamy národních správ živností apod. se nedochovaly.

²⁵³ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 2, inv.č. 2, Zápisy ze schůzí pléna 24.8. - 13.12.1945, Zápis z 28.8.1945.

²⁵⁴ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 197, inv.č. 1195, Seznam průmyslových podniků v okrese 1948.

11. Osidlování od podzimu 1945 do podzimu 1946

Jak je uvedeno v předchozí kapitole, první vlna osidlování do podzimu 1945 byla neorganizovaná. Ale i v tomto období se snažily centrální úřady a ministerstva o určitou regulaci. Jednalo se o již zmiňované různé směrnice či vyhlášky. Teprve počátkem září byl vypracován obsáhlejší program týkající se především tzv. zemědělského osidlování. Oficiální název zněl „*Plán na osídlení pohraničí*“, ale v literatuře je zmiňován jako generální plán. Nic nového však v podstatě nepřinášel a shrnoval z velké části to, co se již v praxi a v legislativě používalo. Hlavní myšlenkou bylo ukončení neorganizovaného osidlování a zavedení centrálně řízeného procesu. Novou formou přesunu do pohraničí se mělo stát skupinové přesídlení. Podle něho měly skupiny lidí z jedné obce ve vnitrozemí odejít společně do jedné obce v pohraničí. Hlavním smyslem mělo být snadnější přizpůsobení se novému prostředí. Plán také zdůrazňoval nutnost osídlit lokalitu vybranou s ohledem na podmínky z nichž se novoosídlenci stěhovali. V optimálním případě se měli lidé přestěhovat do regionů s pokud možno nejvíce podobnými podnebí, nadmořskou výškou atd. Podle těchto zásad se následně řídicí orgány snažily i postupovat. Na přelomu září a října 1945 byly zpracovávány přihlášky zájemců o osidlování. Celkem jich bylo podáno 154 572 (80 000 v Čechách a 74 572 na Moravě a ve Slezsku). Následně byly přihlášky prostřednictvím zemských národních výborů evidovány a rozdělovány do jednotlivých správních okresů v pohraničí, kde se o zájemce postarala daná osidlovací komise ministerstva zemědělství. Organizovaný proces zemědělského osidlování v podstatě dozníval na jaře 1946, kdy ministerstvo zemědělství rozhodlo o urychleném předání dekretů o vlastnictví půdy osídlencům. Dekrety předával na slavnostních shromážděních nejčastěji sám ministr Ďuriš. V první polovině roku 1946 tak bylo rozdáno přes 126 000 dekretů.²⁵⁵ Toto udělování dekretů proběhlo ve zkoumaném regionu 27. dubna 1946 v obci Pomrovice (dnešní Strážné) za přítomnosti výše uvedeného ministra Ďuriše a také poslance Smrkovského. Kolik dekretů bylo dohromady předáno není nikde uvedeno, ale podle několika kronik se jednalo o 107 dekretů v obci Chotěvice a 43 dekretů v Prosečném.²⁵⁶

²⁵⁵ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2. s. 47 – 48, 59 – 61, 64, 66.

²⁵⁶ SOKA Trutnov, MNV Prosečné, Kronika obce 1947–1956, neinventarizováno, s. 23; MNV Klášterská Lhota, Kronika obce 1955–1963, neinventarizováno, s. 51; MNV Borovička, Kronika obce 1947–1974, neinventarizováno; Kronika obce Chotěvice, neinventarizováno, s. 22.

V rámci tzv. nezemědělského osidlování byla situace odlišná. Drtivá většina průmyslových podniků a živností byla již obsazena národními správci. Problémem, se kterým se musely řídicí orgány, ale především také nově příchozí lidé vypořádat, byl relativně malý počet pracovních pozic. S přílivem nových dělníků a řemeslníků vznikala i problém s jejich ubytováním.²⁵⁷ Největší problémy byly s byty ve městech, kde často také docházelo k protiněmeckým akcím. Ty nejkrutější proběhly v Ústí nad Labem a Brně. Často tak museli novoosídlenci bydlet takřkajíc pod jednou střechou s německými starousedlíky.²⁵⁸ Poprvé byl problém bytové situace ve vrchlabském politickém okrese projednáván již 24. srpna 1945 na schůzi OSK Vrchlabí. S prosbou o pomoc přišli představitelé továrny na umělé hedvábí v Terezíně (jedna z částí Heřmanových Sejfů). Požadoval uvolnění bytů v blízkých lázních Fořt pro 140 zaměstnanců, které musí přijmout pro rozšíření provozu. OSK přenechala rozhodnutí na správní komisi z Heřmanových Sejfů, ale doporučila v tomto případě rozhodnout ve prospěch továrny.²⁵⁹ Nebyla to ojedinělá žádost tohoto podniku. Již 6. září 1945 se dalšími žádostmi této továrny zabýval nově zvolený ONV. Tentokrát již požadovala ubytování svých zaměstnanců po všech okolních vesnicích.²⁶⁰ Jak se tento případ vyřešil, dostupné prameny neinformují. S největší pravděpodobností bylo žádostem vyhověno, protože se jednalo o velký podnik navíc s velice unikátní produkcí. Bytová otázka však byla problematická i v dalších letech (viz níže).

Oproti předcházejícímu období, které bylo dosti bohaté na dochované demografické prameny, se do současnosti dochoval pouze jediný pramen, umožňující částečnou rekonstrukci populačního vývoje zkoumaného regionu v rozmezí mezi podzimem 1945 a podzimem 1946. Jedná se o soupisy obyvatelstva sestavené na přelomu října a listopadu 1946. Bohužel se soupisy dochovaly pouze pro následující obce: Prosečné, Horní Olěšnice, Dolní Olešnice, Čermná, Dolní Brusnice, Heřmanovy Sejfy, Javorník a Bolkov. Tedy méně jak pro polovinu z celého hostinského soudního okresu. Pro tuto kapitolu jsou důležité tři uváděné skupiny lidí. Jedná se o novoosídlence mající domovskou příslušnost již k jedné z výše uvedených obcí, starousedlíky českého původu a soupisy národních správců. Seznamy národních

²⁵⁷ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2. s. 122.

²⁵⁸ GLASSHEIM, Eagle. Etnické čistky, komunismus a devastace životního prostředí: Vytváření nové identity severočeského pohraničí. IN: *Soudobé dějiny* XII, 2005, č. 3-4, ISSN 1210-7050. s. 436 – 438.

²⁵⁹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 1, inv.č.1, Zápisy ze schůzí Okresní správní komise 31.5. - 24.8.1945, Zápis z 24.8.1945.

²⁶⁰ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 2, inv.č. 2, Zápisy ze schůzí pléna 24.8. - 13.12.1945, Zápis 6.9.1945.

správců se liší podle jednotlivých obcí. Někdy téměř stoprocentně uvádějí osoby, které jsou již vedeny mezi novousedlíky, jako v případě Hermanových Sejfů, Horní či Dolní Olešnice, nebo naopak obsahují jména osob zcela rozdílných. Takové případy se vyskytují u obcí Prosečné, Dolní Brusnice nebo Javorník. Na druhou stranu seznamy správců vždy obsahují pouze jméno správce, ale už neuvádějí odkud a kdy do obce přišel a s kolika rodinnými příslušníky.²⁶¹

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem je možné jen u některých obcí zachytit celkový počet obyvatelstva počátkem listopadu 1946. Takovou rekonstrukci lze provést u tří obcí. Jsou to Horní a Dolní Olešnice společně s Heřmanovými Sejfy, tedy obce u nichž jsou téměř všichni obyvatelé vedeni již jako usedlí v dané obci. Velikost jejich populace je uvedena v tabulce níže. Co se týče těch několika málo národních správců, u nichž chybí údaje o počtu jejich rodinných příslušníků, nelze předpokládat, že by nějak výrazně změnili celkový počet lidí v daných obcích. Stejnou úvahu je pak možné použít i v případě vesnice Bolkov. Ale v dalších obcích je jejich počet relativně vysoký a přesahuje minimálně hranici čtyř desítek osob. Je jasné, že prostý součet správců s usedlíky, jak je tomu v tabulce níže, nebude příliš odpovídat tehdejší skutečnosti. U těchto obcí je možné odhadnout celkový počet obyvatel prostřednictvím průměrného počtu osob na jednu rodinu. Ten se pohybuje okolo čtyř lidí v jedné rodině. Za předpokladů, že každý uvedený národní správce byl ženatý, vychází odhadovaný počet obyvatel v jednotlivých obcích zhruba takto: Prosečné 560 obyvatel, Čermná 600 obyvatel, Dolní Brusnice 420 obyvatel a Javorník 350 obyvatel.²⁶² Do jaké míry jsou tyto odhady správné, potvrzují dobové záznamy z obecních kronik. Pro obec Prosečné uvádí kronika k 1. lednu 1947 celkem 503 Čechů.²⁶³ V případě této vesnice je předchozí odhad obyvatelstva nadsazený. Ale u obce Javorník je odhadovaný počet relativně přesný, neboť kronika k 15. říjnu 1946 uvádí 340 obyvatel slovanského původu.²⁶⁴ Pro zbylé dvě obce nejsou odpovídající údaje ke kontrole odhadu k dispozici.

²⁶¹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ SOkA Trutnov, MNV Prosečné, Obecní kronika 1947–1956, neinventarizováno. s. 2.

²⁶⁴ SOkA Trutnov, MNV Javorník, Obecní kronika 1952–1980, neinventarizováno. s. 48.

tabulka 12: počet českého a slovenského obyvatelstva na podzim 1946²⁶⁵

obec	starousedlíci	novousedlíci	narodní správci	součet
Hostinné	-	-	-	-
Arnultovice	-	-	-	-
Prosečné	47	289	55	391
Klásterská Lhota	-	-	-	-
Horní Olešnice	29	304	2	335
Dolní Olešnice	7	198	1	206
Chotěvice	-	-	-	-
Čermná	0	352	64	416
Débrné	-	-	-	-
Mostek	-	-	-	-
Horní Brusnice	-	-	-	-
Dolní Brusnice	40	95	70	205
Borovnička	-	-	-	-
Souvraty	-	-	-	-
Heřmanovy Sejfy	26	1527	1	1554
Javorník	14	166	42	222
Bolkov	2	4	4	10

Soupis z přelomu října a listopadu 1946 umožňuje oproti téměř všem dřívějším pramenům sledovat v jakém množství, ale především odkud novoosídlenci a národní správci přicházeli, a to i zpětně až do května 1945.

Obecně lze konstatovat, že novoosídlenci přicházeli do soudního okresu Hostinné ze všech krajů²⁶⁶ Československé republiky. Jedinou výjimkou je karlovarský kraj, z něhož, podle dochovaných pramenů, nepřišel ani jediný člověk.²⁶⁷ Tato skutečnost je snadno vysvětlitelná. Karlovarský kraj jako jediný byl oblastí, která se musela po 2. světové válce kompletně dosídlit a lidé směřovali do něj a ne opačně. Proto odtud nepocházeli ani novoosídlenci z koumaném regionu. Na druhou stranu je ale možné předpokládat, že kdyby se dochovaly komplexnější seznamy, možná by se nějací lidé z Karlovarska našli. Seznamy zachycují dohromady 2 928 osob vedených jako novoosídlenci z celkem 18 krajů Československa. Původní domov v českých zemích mělo 2 593 lidí a na Slovensku 333 lidí. Dokonce se objevily i dva případy

²⁶⁵ SOkA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

²⁶⁶ I zde jsou použity pro větší přehlednost kraje zřízené k 1.1.1949 zákonem o krajském zřízení č. 280/1948 Sb. Citováno z: SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie českých zemí*. Praha, 2002. ISBN 80-7286-042-9. s. 139.

²⁶⁷ SOkA Trutnov, ONV Vrchlábí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

reemigrantů.²⁶⁸ Ti přišli do pohraničí až z Ukrajiny. Největší podíl lidí, a to až 45% (celkem 1316 obyvatel), tvoří osoby pocházející přímo z hradeckého kraje, jehož součástí byl i hostinský okres. To lze jednoduše vysvětlit. Jak je již uvedeno v předchozí kapitole, první a nejpočetnější vlna osídlenců pocházela ze sousedních okresů, jenž částečně spadají do hradeckého kraje. Při bližším zkoumání se ukazuje, že se jedná především o okresy Nová Paka, Dvůr Králové nad Labem a Jičín, odkud byly dvě třetiny (879 obyvatel) novoosídlenců z hradeckého kraje. Stejně lze vysvětlit i druhou nejpočetnější skupinu tvořenou 446 obyvateli, pocházejícími z kraje libereckého. Zde se jedná o sousední okresy Jilemnice a Semily, z kterých přišlo na 390 novoosídlenců. Třetím v pořadí co se absolutních čísel týče, je pardubický kraj. Z něj do hostinského okresu přišlo 378 osob. Nejpočetnější zastoupení v tomto kraji měl okres Chrudim a Pardubice (dohromady 272 obyvatel).²⁶⁹ Lidé pocházející z těchto krajů tvořily ve všech sledovaných obcích více jak polovinu nového obyvatelstva. Posledním českým krajem s relativně vysokým původem novoosídlenců je bývalý pražský kraj, odkud odešlo 270 osob. Zbylé kraje se podílejí jen malými skupinami lidí v řádu desítek osob.²⁷⁰

Do uvolňujícího se pohraničí směřovali i lidé ze Slovenska. Zkoumaný region v tomto ohledu není výjimkou. Je docela zajímavé, že leckdy početně novoosídlenci z některých slovenských krajů převážili české osadníky. Jedná se především o lidi z Žilinského a Bratislavského kraje, kteří tak zároveň představují 68 % všech Slováků, jenž se usadili ve zkoumaných obcích. Jedinými obcemi, ve kterých na podzim roku 1946 nežil ani jeden Slovák, byla Dolní Brusnice a Bolkov. Ty byly osídleny výhradně českým obyvatelstvem.²⁷¹

²⁶⁸ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ Tamtéž.

tabulka 13: počty novoosídlenců podle kraje původu²⁷²

obec	Hostinné	Arnultovice	Prosečné	Klásterská Lhota	Horní Olešnice	Dolní Olešnice	Chotěvice	Černá	Děbné	Mostek	Horní Brusnice	Dolní Brusnice	Borovnička	Souvaty	Heřmanovy Sejfy	Javorník	Bolkov	celkem
Novoosídlenci	-	-	289	-	304	198	-	345	-	-	-	95	-	-	1527	166	4	2928
České země	Pražský	-	29	-	7	13	-	12	-	-	-	0	-	-	173	36	0	270
	Českobudějovický	-	0	-	2	0	-	0	-	-	-	0	-	-	11	0	0	13
	Plzeňský	-	3	-	3	0	-	4	-	-	-	0	-	-	15	0	0	25
	Karlovarský	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	0	0	0	-
	Ústecký	-	0	-	4	0	-	7	-	-	-	0	-	-	8	0	0	19
	Liberecký	-	60	-	42	18	-	16	-	-	-	4	-	-	293	13	0	446
	Hradecký	-	109	-	225	126	-	158	-	-	-	83	-	-	565	48	2	1316
	Pardubický	-	12	-	13	10	-	97	-	-	-	8	-	-	197	39	2	378
	Jihlavský	-	9	-	4	16	-	13	-	-	-	0	-	-	33	8	0	83
	Brněnský	-	6	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	9	4	0	19
	Olomoucký	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	11	0	0	11
	Ostravský	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	2	0	0	2
Zlínský	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	4	7	0	11	
Slovensko	Bratislavský	-	41	-	0	0	-	2	-	-	-	0	-	-	40	0	0	83
	Nitrianský	-	1	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	55	0	0	56
	Žilinský	-	15	-	4	6	-	36	-	-	-	0	-	-	72	11	0	144
	Prešovský	-	4	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	13	0	0	17
	Bánskobystrický	-	0	-	0	7	-	0	-	-	-	0	-	-	1	0	0	8
	Košický	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	25	0	0	25
Ukrajina	-	0	-	0	2	-	0	-	-	-	0	-	-	0	0	0	2	

Stejně jako u novoosídlenců, lze sledovat i místo původu u národních správců, kteří se v seznamech neshodují s novousedlíky. Celkem se jedná o 239 osob. Jejich původní geografické rozložení se dá přirovnat k rozložení novoosídlenců. Nejvíce jich tedy pocházelo z hradeckého, pardubického a libereckého kraje. Celkem tito lidé tvořili tři čtvrtiny národních správců. Mezi národními správci nacházíme jednoho muže i z karlovarského kraje, jak je výše uvedeno, lidé z tohoto kraje nebyli vedeni nikde mezi novousedlíky. Je tedy možné, že se tímto případem jedná o opravdovou výjimku potvrzující pravidlo. Mezi národním správce patřilo na podzim 1946 i pět mužů ze

²⁷² SOkA Trutnov. ONV Vrchlabí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

zahraničí, tedy tzv. reemigranti. Celkem tři pocházeli z Chorvatska, jeden z Ukrajiny a poslední z Rakouska.²⁷³

tabulka 14: počty národních správců podle kraje původu²⁷⁴

obec	Hostinné	Arnultovice	Prosečné	Klásterská Lhota	Horní Olešnice	Dolní Olešnice	Chotěvice	Černá	Děbné	Mostek	Horní Brusnice	Dolní Brusnice	Borovnička	Souvaty	Heřmanovy Sejfy	Javorník	Bolkov	celkem	
národní správci	-	-	55	-	2	1	-	64	-	-	-	70	-	-	1	42	4	239	
České země	Pražský	-	-	2	-	0	0	-	1	-	-	-	2	-	-	0	8	0	13
	Českobudějovický	-	-	2	-	0	0	-	1	-	-	-	1	-	-	0	0	0	4
	Plzeňský	-	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	0	1	0	1
	Karlovarský	-	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	1	-	-	0	0	0	1
	Ústecký	-	-	0	-	0	0	-	2	-	-	-	0	-	-	0	0	1	3
	Liberecký	-	-	16	-	1	0	-	3	-	-	-	4	-	-	0	1	0	25
	Hradecký	-	-	27	-	1	1	-	18	-	-	-	47	-	-	0	10	1	105
	Pardubický	-	-	4	-	0	0	-	28	-	-	-	4	-	-	1	12	2	51
	Jihlavský	-	-	2	-	0	0	-	4	-	-	-	1	-	-	0	4	0	11
	Brněnský	-	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	0	2	0	2
	Olomoucký	-	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	1	-	-	0	0	0	1
	Ostravský	-	-	0	-	0	0	-	1	-	-	-	0	-	-	0	0	0	1
	Zlínský	-	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	0	0	0	-
Slovensko	Bratislavský	-	-	2	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	0	2	0	4
	Nitriansky	-	-	0	-	0	0	-	1	-	-	-	3	-	-	0	1	0	5
	Žilinský	-	-	0	-	0	0	-	1	-	-	-	3	-	-	0	0	0	4
	Prešovský	-	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	0	0	0	-
	Báňskobystrický	-	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	2	-	-	0	1	0	3
	Košický	-	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	0	0	0	-
Ukrajina	-	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	1	-	-	0	0	0	1	
Rakousko	-	-	0	-	0	0	-	1	-	-	-	0	-	-	0	0	0	1	
Chorvatsko	-	-	0	-	0	0	-	3	-	-	-	0	-	-	0	0	0	3	

Seznamy obyvatelstva umožňují zpětně sledovat, kdy do jednotlivých obcí začali přicházet osídlenci a jak byly jejich další příchody rozloženy od května 1945 do listopadu 1946. Analýzu je možné provést pouze u lidí vedených jako novoosídlenci, protože potřebná data u národních správců chybí. Při chronologickém sledování přílivu obyvatel do soudního okresu Hostinné (viz tabulka níže) je patrné, že v prvním

²⁷³ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

²⁷⁴ Tamtéž.

poválečném měsíci přicházeli lidé pouze do Heřmanových Sejfů.²⁷⁵ Je ale také možné, že lidé, kteří přišli do konkrétních obcí krátce po válce, do podzimu 1946 zase odešli jinam a proto je tento pramen nemohl zachytit. Bohužel žádné jiné prameny neinformují o pohybu obyvatel v této době a proto nelze tento jev zcela podchytit. Teprve až od června 1945 začal příliv novoosídlenců sílit. I v tomto období se však našly obce, které nezaznamenaly příchod nových obyvatel. Jednalo se o Dolní Olešnici, Dolní Brusnici a Bolkov.²⁷⁶ Pravděpodobně tyto obce nenabízely takové příležitosti jako jiné, a proto se nenacházely v centru pozornosti. Teprve s nástupem léta, konkrétně července a srpna, 1945 došlo k opravdovému masivnímu osidlování zkoumaného regionu. Do obcí přicházely desítky a stovky nových obyvatel. Vrchol této osidlovací vlny spadá do července 1945, kdy do daných obcí přišlo 650 obyvatel. Z toho necelá polovina jen do Heřmanových Sejfů. Postupně ale začalo novoosídlenců ubývat. Ještě na konci léta a počátku podzimu přišlo přes 400 lidí za jeden měsíc. Počty osídlenců klesaly průběžně až do února 1946, kdy se dostaly na 59 osob za měsíc. Ve zbylých měsících roku 1946 jsou vidět ještě dvě období, kdy došlo k určitému navýšení celkového počtu nově přichozích. První vzestup nastal s příchodem jara, který kulminoval v květnu celkovým počtem 96 novoosídlenců. Následně byl vystřídán rychlým poklesem v červnu 1946. Přes léto pak následovalo období, kdy se počty novoosídlenců pomalu zvyšovaly až do září 1946. Tehdy přišlo 79 osob. V posledních dvou zachycených měsících je možno opět sledovat postupný úbytek lidí.²⁷⁷

²⁷⁵ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž.

tabulka 15: příchody novoosídlenců od května 1945 do listopadu 1946²⁷⁸

obec	Hostinné	Arnultovice	Prosečné	Klásterská Lhota	Horní Olešnice	Dolní Olešnice	Chotěvice	Černná	Děbrné	Mostek	Horní Brusnice	Dolní Brusnice	Borovnička	Souvraty	Heřmanovy Sejfy	Javorník	Bolkov	celkem
novoosídlenci	-	-	289	-	304	198	-	345	-	-	-	95	-	-	1527	166	4	2928
1945	květen	-	0	-	0	0	-	0	-	-	-	0	-	-	43	0	0	43
	červen	-	5	-	27	0	-	14	-	-	-	0	-	-	50	7	0	103
	červenec	-	22	-	58	20	-	151	-	-	-	46	-	-	306	47	0	650
	srpen	-	7	-	27	8	-	77	-	-	-	9	-	-	331	7	2	468
	září	-	54	-	64	45	-	40	-	-	-	18	-	-	173	37	0	431
	říjen	-	33	-	39	12	-	11	-	-	-	11	-	-	122	22	0	250
	listopad	-	21	-	6	18	-	15	-	-	-	4	-	-	93	0	0	157
	prosinec	-	29	-	9	9	-	0	-	-	-	0	-	-	24	5	0	76
1946	leden	-	4	-	7	0	-	0	-	-	-	0	-	-	47	0	0	58
	únor	-	8	-	11	0	-	0	-	-	-	0	-	-	31	9	0	59
	březen	-	11	-	7	7	-	4	-	-	-	0	-	-	47	0	0	76
	duben	-	11	-	18	13	-	14	-	-	-	0	-	-	20	3	0	79
	květen	-	11	-	12	18	-	9	-	-	-	0	-	-	41	5	0	96
	červen	-	4	-	8	9	-	5	-	-	-	0	-	-	29	0	0	55
	červenec	-	5	-	4	4	-	3	-	-	-	4	-	-	38	9	0	67
	srpen	-	11	-	0	6	-	2	-	-	-	0	-	-	51	9	0	79
	září	-	12	-	1	16	-	0	-	-	-	3	-	-	38	0	2	72
	říjen	-	22	-	2	10	-	0	-	-	-	0	-	-	29	0	0	63
	listopad	-	19	-	4	3	-	0	-	-	-	0	-	-	14	6	0	46

Srovná-li se odkud a kdy novousedlíci do obcí přišli, je zřetelně patrné, že osoby, které přišly v první velké vlně během léta 1945, pocházely téměř bez výjimky z nejbližších okresů. Novoosídlenci, kteří se přistěhovali koncem roku 1945 a především v průběhu roku 1946, přicházeli už ze vzdálenějších krajů a ze Slovenska.²⁷⁹ Potvrzuje to tak informace z pramenů a také vzpomínky pamětníků, které jsou zmiňovány v předchozí kapitole.

Porovná-li se statistické údaje z podzimu 1945 a podzimu 1946, lze v důsledku chybějících seznamů srovnat populační změny pouze ve čtyřech obcích. Jedná se o Prosečné, Horní Olešnici, Dolní Olešnici a Dolní Brusnici. U všech kromě Dolní

²⁷⁸ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

²⁷⁹ Tamtéž.

Olešnice lze konstatovat očekávaný nárůst populace.²⁸⁰ Ale u Dolní Olešnice tomu tak není. Podle pramenů žilo v říjnu 1945 v obci 291 Čechů.²⁸¹ O rok později však uvádějí celkem 7 starousedlíků, 198 novousedlíků a jednoho národního správce. Dohromady tedy 206 osob.²⁸² Je sice možné, že národní správce měl rodinu, kterou daný soupis sice nezachytil, ale ani s ní by počet nijak dramaticky nevzrost. Jsou dvě možná vysvětlení, proč je v obci oproti předpokládatelnému nárůstu méně osob než o rok dříve. První variantou je špatná dřívější statistika, která mohla být důsledku určitých zmatků a nesrovnalostí zkreslena a zachytila tak nadsazená čísla. Druhou variantou je, že opravdu došlo k odchodu novoosídlenců z Dolní Olešnice pryč. V tomto druhém případě však chybějí potřebné materiály, jenž by tuto situaci vysvětlily.

Bohužel dostupné prameny dovolují sledovat pouze příliv novoosídlenců do zkoumaného regionu, ale již nepřinášejí informace o množství lidí, kteří sem sice přišli, ale z rozličných důvodů odešli později zpět do vnitrozemí. Obecně lze ale říci, že česko-slovenská populace zkoumaného regionu stoupala.

²⁸⁰ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

²⁸¹ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603, Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

²⁸² SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

12. Osidlování od podzimu 1946

Závěrečná etapa osidlovacího procesu v českém pohraničí probíhala od léta, respektive podzimu 1946, a pokračovala do roku 1948, kdy již více méně doznívala. Tehdy byl osidlovací procec jako takový výrazně ovlivněn únorovým komunistickým převratem.²⁸³ Z pohledu tzv. zemědělského osidlování bylo hlavním cílem splnit úkoly, které nebyly v předchozích obdobích splněny. Nejdůležitějším bylo osídlení nejvzdálenějších a nejméně ekonomicky lákavých lokalit a zemědělských usedlostí. V souvislosti s tím se rozhodlo ministerstvo zemědělství, že již není zapotřebí nutně dodržovat zásadu obsaženou v generálním plánu pro zemědělské osidlování z podzimu 1945, podle níž se z určitého vnitrozemského regionu lidé měli stěhovat do regionu se stejnými klimatickými a ekonomickými podmínkami. V důsledku toho se mohli zájemci přemístit volně tam, kam budou chtít a kde budou volná místa. Tento postup však nebyl zcela úspěšný. Jestliže pro předcházející období bylo charakteristické větší množství lidí, jenž přicházeli do pohraničí, než těch co se vraceli zpět, od podzimu 1946 se situace obrátila a stále více lidí se přesouvalo opět do vnitrozemí. Důvodů k těmto návratům mohlo být více. Odborná literatura uvádí čtyři skupiny důvodů, které mohli vést k odchodu novoosídlenců. První a nejčastější jsou důvody hospodářské-podnikatelského charakteru. Především se jednalo o málo odborných znalostí a zkušeností společně s přecenění svých fyzickým možností či možností členů rodiny. Druhou skupinu příčin tvoří osobní důvody, jako úmrtí člena rodiny, rozvod, bezdětnost atd. Třetí skupinou jsou problémy čistě finančního rázu, kdy řada osídlenců špatně hospodařila a dostala se do dluhů. Tak jako důvody v první skupině i tyto patřily k nejčtenější. Poslední skupinou jsou důvody povahy politické. Je pochopitelné, že osídlenci, zvláště po únoru 1948, měli obavy z dalšího vývoje v pohraničí, ať už se jednalo o strach z možného bezpečnostního vývoje nebo o právoplatnost nabytého vlastnictví majetku. Svou nemalou roli sehrála i neutěšená hospodářská a ekonomická situace v pohraničí.²⁸⁴ Dalším důvodem oslabení intenzity osidlování je možno spatřovat i ve vyčerpání vnitřních lidských zdrojů.²⁸⁵

²⁸³ Podle L. Slezáka již nelze ani mluvit o osidlování v původním smyslu. ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2. s. 49.

²⁸⁴ Tamtéž. s. 49, 71 - 76.

²⁸⁵ KASTNER, Quido. *Osidlování českého pohraničí od května 1945 na příkladu vybraných obcí Litoměřicka*. I. díl. Praha, 1999. ISBN 80-85950-59-6. s. 29.

Situace v nezemědělském osidlování, které probíhalo víceméně časově stejně jako zemědělské osidlování, byla odlišná. Hlavním cílem bylo zabezpečení vhodných pracovníků pro dané závody a podniky. Vzhledem k tomu, že na konci roku 1946 byla již většina německého obyvatelstva odsunuta za hranice republiky, bylo v pohraničí postrádáno na 360 000 pracovních sil. Aby bylo možno se vypořádat co nejrychleji a nejefektivněji s tímto problémem, bylo rozhodnuto o redukci pracovních sil v zemědělství a také o snížení počtu průmyslových podniků a řemeslných živností.²⁸⁶ Na rozdíl od zemědělských osídlenců se nemuseli lidé stěhující se do pohraničí pouze za práci obávat výše uvedených důvodů, které způsobovaly vracení obyvatel zpět do vnitrozemí. Jediným problémem, se kterým se museli potýkat, byl stále nedostatek bytů. Problém s ubytováním nových pracovníků byl projednáván již na konci léta 1945 na zasedání okresního národního výboru ve Vrchlabí (viz předchozí kapitola). O tom, že se řešil i v následujících letech, přestože se již uvolnily byty po odsunutých německých obyvatelích, svědčí zápisy z dalších schůzí okresního výboru. Například 15. srpna 1947 bylo konstatováno, že osidlování je téměř dokončeno, ale je nutná bytová výstavba v obcích Hostinné, kde je situace nejhorší, ve Vrchlabí, Heřmanových Sejfech a Mostku.²⁸⁷ Výstavba bytů byla natolik důležitá, že se stala i jedním z cílů dvouletky v okrese Vrchlabí. 12. prosince 1947 byla zmíněna možnost dostavění všech bytů naplánovaných ve dvouletém plánu do konce téhož roku, tedy v prvním roce dvouletky.²⁸⁸ Zda-li se tak skutečně stalo, prameny neuvádějí.

Od podzimu 1946 zcela chybí prameny přímé demografické povahy, které by informovaly o změnách v počtu či složení obyvatel v soudním okrese Hostinné. Ojedinělým zdrojem takovýchto informací jsou obecní kroniky. Jediná, která přináší potřebná data před koncem roku 1947 a počátkem roku 1948, je kronika obce Javorník. Podle ní žilo ve vsi počátkem ledna 1947 celkem 373 osídlenců.²⁸⁹ Pokud se připočte 14 starousedlíků, podle údajů z listopadu 1946²⁹⁰, vyjde celkový počet českých obyvatel 387 osob. Porovná-li se tento stav se stavem novoosídlenců z 15. září 1946 (340 osob)²⁹¹ je vidět přírůstek o 33 lidí. Příliv osídlenců tedy stále pokračoval, alespoň do

²⁸⁶ Více v: ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2. s.123 -128.

²⁸⁷ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, kniha 16, inv.č. 16, Zápisy ze zasedání rady 1947, 15.8.1947, Zápis z 15.8.1947.

²⁸⁸ Tamtéž, Zápis z 12.12.1947.

²⁸⁹ SOkA Trutnov, MNV Javorník, Obecní kronika 1952–1980. s. 53.

²⁹⁰ SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 100, inv.č. 604, Složení obyvatel jednotlivých obcí 1945 – 1946.

²⁹¹ SOkA Trutnov, MNV Javorník, Obecní kronika 1952–1980. s. 47.

této obce. Vzhledem k tomu, že se jedná o obec relativně malou, tehdy již z velké části osídlenou, nemohla nabídnout nově přichozím moc lákadel. I přesto sem však lidé přišli. Je tedy možné předpokládat, že zkoumaný region měl ještě co nabídnout a i do dalších obcí lidé stále přicházeli. Další kroniky informující o stavu obyvatel pocházejí z Hostinného a Prosečného. K 31. prosinci 1947 se v Hostinném nacházelo 4191 obyvatel (3043 Čechů, 684 Slováků, 438 Němců a 26 cizinců). Bohužel nejde srovnat tato data s jinými z roku 1946 a proto lze jen konstatovat, kolik tu žilo lidí. Naproti tomu u Prosečného máme z podzimu 1946 dochovány seznamy s jednotlivými obyvateli, vyjma Němců. Počet obyvatelstva neněmecké národnosti se rovnal 391 (viz předchozí kapitola). Kronika nás zároveň informuje o počtu obyvatelstva na počátku a i konci roku 1947. Počet obyvatel v obci byl 1. ledna 548, z toho 45 osob německé národnosti. Na konci roku zde žilo již 624 lidí.²⁹² Není však uvedeno, jaký podíl z tohoto počtu tvoří Němci. Jestli zde nějací žili, musel to být počet určitě nižší než počátkem roku 1947. I zde je vidět přírůstek obyvatelstva. To podporuje předchozí hypotézu, že region jako takový měl stále kapacitu přijímat další lidi, kteří zde zůstali i trvale usídlení. Nic tedy nenasvědčuje zvýšenému odlivu lidí zpět do vnitrozemí.

Bohužel žádné další kroniky neobsahují početní údaje o obyvatelstvu. Proto je nutné využít statistické publikace celostátního rozsahu. Na jejich základě lze získat potřebná data k počátku roku 1948 a následně i v roce 1950, kdy proběhlo první poválečné sčítání lidí. Srovnají-li se stavy obyvatel obcí Prosečné, Horní Olešnice, Dolní Olešnice, Čermná, Dolní Brusnice, Heřmanovy Sejfy a Bolkov z podzimu 1946 s čísly uváděnými v seznamu obcí z počátku roku 1948, je zde patrný přírůstek v celkové populaci a to i v případě, že se bere v potaz německé obyvatelstvo, které v daných obcích stále ještě žilo, protože statistika z roku 1948 nerozlišuje podle národnosti. Řádově se jedná o desítky až stovky nových lidí. Největší přírůstky jsou vidět u Heřmanových Sejfů a Dolní Olešnice.²⁹³ Přesná čísla ale nelze určit v důsledku ne zcela přesné evidence právě z podzimu 1946, ve které chybí konkrétnější počty osob v rodinách národních správců. Tyto údaje jsou dalším důkazem, že příliv novoosídlenců do zkoumaného regionu neslábl a stále se pohyboval v kladných číslech. Otázkou je, zda-li tento stav opravdu odráží pohyb jak zemědělských tak nezemědělských osídlenců. Je totiž možné, že zemědělských osídlenců mohlo ubývat, ale početní nárůst

²⁹² SOKA Trutnov, MNV Prosečné, Obecní kronika 1947–1956, neinventarizováno, s. 2, 34.

²⁹³ *Seznam obcí v republice Československé. Díl I: Seznam obcí v zemi České podle stavu z počátku roku 1948.* Praha, 1948. s. 150.

lidí směřujících do zdejšího pohraničí jako pracovní síly (dělníci, řemeslníci apod.) mohl převyšovat výrazně množství odcházejících zemědělců.

Sčítání lidí z roku 1950 zachycuje stav obcí zkoumaného regionu v době, kdy lze osídlování stejně jako odsun Němců označit za již ukončené. Pouze obec Bolkov není vedena samostatně v daných statistických tabulkách, protože v době, kdy byly vypracovány, byla již sloučena s Heřmanovými Sejfy neboli Rudníkem. Porovnání let 1948 a 1950 je již rozdílnější a nelze mluvit o stejném vývoji u všech obcí. Jedna část obcí během dvou let svou populaci navýšila a druhá naopak ne. Do první skupiny náleží Horní Olešnice, Dolní Olešnice, Chotěvice, Débrné, Dolní Brusnice, Borovička, Souvraty, Heřmanovy Sejfy a Javorník, tedy více jak polovina obcí z celkového počtu. Naopak lidí z Hostinného, Arnultovic, Prosečného, Klášterské Lhoty, Čermné a Mostku ubylo. Zvláštností je Horní Brusnice kde se udržel téměř stejný stav obyvatel.²⁹⁴ Úbytek celkového počtu obyvatelstva je částečně možno vysvětlit doznívajícími odsuny Němců v roce 1948 jak do vnitrozemí tak i za hranice republiky (viz předchozí kapitoly). I přesto však tento jev nepokryje celý rozdíl. Navíc z obcí jako Horní a Dolní Olešnice odešlo také relativně dost německého obyvatelstva a přesto se jejich celkový počet lidí navýšil. Pravděpodobně došlo ke zvýšenému počtu odchodů v důsledku výše uvedených důvodů v hostinském soudním okrese až v pozdější době. Druhou možností je, že nastalo rovnoměrnější rozložení obyvatelstva z průmyslového Hostinného do okolních vesnic, což by vysvětlovalo především úbytek v Hostinném a naopak přírůstky populace v obou Olešnicích, Chotěvicích i Heřmanových Sejfech. Podobné schéma lze použít v případě Mostku a sousední Borovničky a Dolní Brusnice.

I tak je nutné konstatovat celkový úbytek v rámci celého sledovaného území. Celková populace od počátku roku 1948 do sčítání lidí v roce 1950 poklesla přesně o 111 lidí. Jak je uvedeno výše, nejednalo se o jev ničím výjimečný ani v celorepublikovém měřítku. Podle některých údajů odešlo z pohraničí za rok 1948, kdy výrazně zesílil odliv osídlenců, 17 455 rodin z celkového počtu 106 619 rodin zemědělských osídlenců.²⁹⁵

Představu o tom, jak moc demograficky se změnil po válce zkoumaný region, je možné si udělat srovnáním obyvatelstva z let 1930 a 1950, tedy z dat ze sčítání osob. V roce 1930 žilo v hostinském okrese 19 218 obyvatel. Více jak jedna pětina lidí žila

²⁹⁴ RŮŽKOVÁ, Jiřina - ŠKRABAL, Josef. *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005*. Praha, 2006. ISBN 80-250-1277-8. s. 500, 502.

²⁹⁵ TOPINKA, Jiří. Zapomenutý kraj: České pohraničí 1948 – 1960 a takzvaná akce dosídlení. IN: *Soudobé dějiny* XII, 2005, č. 3 – 4. ISSN 1210-7050. s. 538.

v Hostinné a dalších pět obcí překonávalo hranici jednoho tisíce obyvatel, Heřmanovy Sejfy dokonce dva tisíce. Naproti tomu v roce 1950 žilo v okrese jen 14 342 obyvatel. V Hostinném samotném žila více jak jedna čtvrtina osob z celkového počtu populace a pouze dvě obce přesahovali hranici jednoho tisíce obyvatel. Procentuální pokles se u jednotlivých obcí pohybuje od 12,2 % (Hostinné) do 41,5 % (Děbrné) původního stavu. Zvláštností je obec Dolní Brusnice, jejíž populace klesla jen o 4,3 % oproti roku 1930. Celkově klesl počet obyvatelstva celého soudního okresu Hostinné o 25,4 %.²⁹⁶ Nelze ale tvrdit, že tento rozdíl mají na svědomí jen odsuny Němců. Je nutné si uvědomit, že do tohoto rozdílu se promítly i ztráty na životech během války. Přesnější obraz toho, o kolik klesla populace předmětného regionu během války, může poskytnout evidence počtu obyvatel sestavená krátce po válce. Podle ní žilo k 1. lednu v celém okrese 17 792 obyvatel (podrobněji v kapitole o odsunu Němců do srpna 1945).²⁹⁷ U tohoto čísla lze předpokládat, že se bez větších změn udrželo až do května 1945. Poté by vyšel procentuální úbytek populace na 19,4 %. I tak se jedná stále o dosti vysoké číslo, představující téměř pětinu původního počtu lidí žijících v daném regionu.

Takový masivní úbytek se musel nutně projevit i na podobě jednotlivých obcí. Jak je již uvedeno výše, v několika obcích musela proběhnout v poválečných letech bytová výstavba pro nové příchozí rodiny. Jedná se trochu o paradoxní jev, vzhledem k tomu, že celkový počet obyvatelstva poklesl a tudíž by se dalo předpokládat, že řada domů či bytů bude stále volných. Skutečně tomu tak bylo, ale v mnoha obcích zůstaly i přesto neobsazeny a postupně pustly. Kolik takových domů a bytů skutečně dohromady bylo, prameny neuvádějí. Zlomkovitě o tom informují dvě obecní kroniky. První z Dolní Olešnice uvádí, že ve vsi muselo být v letech 1949 – 1955 zbouráno rovných 20 domů, protože byly neobydleny a už se ani k obývání nehodily.²⁹⁸ Druhou obcí je Prošené, ve kterém bylo k roku 1947 neobývaných celkem 9 domů, tři byly určeny ke stržení a další tři již zbourány byly.²⁹⁹ Určitě se nejednalo o ojedinělé případy, ale chybějící prameny neumožňují podrobnější studium.

²⁹⁶ *Seznam obcí v republice Československé. Díl I: Seznam obcí v zemi České podle stavu z počátku roku 1948.* Praha, 1948. s. 150. RŮŽKOVÁ, Jiřina - ŠKRABAL, Josef. *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005.* Praha, 2006. ISBN 80-250-1277-8. s. 500, 502.

²⁹⁷ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 99, inv.č. 603. Seznamy a počty obyvatel v jednotlivých obcích, hlášení o počtu evakuovaných 1945.

²⁹⁸ SOKA Trutnov, MNV Dolní Olešnice, Obecní kronika 1957–1965, neinventarizováno.

²⁹⁹ SOKA Trutnov, MNV Prosečné, Obecní kronika 1947–1956, neinventarizováno, s. 6 – 12.

tabulka 16: počet obyvatelstva 1930, 1948, 1950³⁰⁰

obec	1930	1948	1950
Hostinné	4650	4671	4084
Arnultovice	539	465	425
Prosečné	907	628	587
Klásterská Lhota	386	314	288
Horní Olešnice	957	440	617
Dolní Olešnice	1023	612	638
Chotěvice	1785	1336	1395
Čermná	1038	754	632
Débrné	325	75	190
Mostek	909	808	706
Horní Brusnice	1225	776	777
Dolní Brusnice	492	392	471
Borovnička	853	449	528
Souvraty	701	403	447
Heřmanovy Sejfy	2889	1869	2132
Javorník	539	411	425
Bolkov	-	50	-
celkem	19 218	14 453	14 342

To, že se jednotlivé obce vylidnily, se projevilo i na podobě jejich extravilánu. Nově příchozí zemědělci směli obhospodařovat statky jen o určité velikosti a o zbytkové pozemky nebyl takový zájem. Proto zůstávaly často ležet ladem. Aby se tyto pozemky alespoň hospodářsky využíval, byť minimálně, bylo rozhodnuto o jejich zalesnění. Dne 5. března 1948 o tom v Praze jednali představitelé ministerstva zemědělství a lidé z osídlovací komise ministerstva zemědělství ve Vrchlabí. Nakonec se dospělo k rozhodnutí zalesnit v soudním okrese Hostinné celkem 505 hektarů zemědělské půdy. Akce proběhla na deseti katastrálních územích. Šlo o obce Arnultovice, Prosečné, Horní Olešnice, Dolní Olešnice, Chotěvice, Čermná, Horní Brusnice, Dolní Brusnice, Borovička a Bolkov.³⁰¹

³⁰⁰ *Seznam obcí v republice Československé. Díl I: Seznam obcí v zemi České podle stavu z počátku roku 1948.* Praha: Státní úřad statistický 1948. s. 150. RŮŽKOVÁ, Jiřina - ŠKRABAL, Josef. *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005.* Praha: Český statistický úřad 2006. ISBN 80-250-1277-8. s. 500, 502.

³⁰¹ SOKA Trutnov, ONV Vrchlabí, karton 186, inv.č. 1168, Částečné osídlení obcí určených k zalesnění, úprava poměrů v pohraničí 1948.

13. Závěr

Práce se zaměřuje především na zdokumentování demografického pohybu obyvatelstva v soudním okrese Hostinné od skončení druhé světové války do konce 40. let 20. století. Zachycení všech aspektů souvisejících s odsunem a následným osidlováním by výrazně přesahovalo rámec diplomové práce.

Odsun německého obyvatelstva započal záhy po osvobození pohraničí. K počátku roku 1945 žilo podle pramenů v soudním okrese 17 293 obyvatel německé národnosti. Již na počátku června jejich počet poklesl na 15 484 osob. Němci, kteří byli postiženi touto první vlnou odsunu, odcházeli z československého území z velké části přes Krkonoše (Špindlerův Mlýn a Žacléř). Tyto trasy byly od 6. června 1945 změněny na novou, jenž vedla přes Liberec do Žitavy. Jako první byli vysídlováni říšští Němci společně se členy NSDAP, SDP, velkostatkáři, průmyslníky a inteligencí. Prvotní vlna „divokého“ odsunu byla ukončena 14. června. Další odsuny se směly provádět jen se souhlasem nadřízených míst. Tentýž den vydala okresní správní komise ve Vrchlabí nařízení k sestavení seznamů německého obyvatelstva, podle nichž se mělo realizovat vystěhovávání. Podle výměrů si s sebou mohli Němci odvézt na jednu osobu zavazadla do hmotnosti 30 kg a jídlo na 7 dní, z cenností pak pouze snubní prsteny. Do srpna 1945, kdy proběhla konference v Postupimi a byl oficiálně ukončen i „divoký“ odsun, bylo z hostinského okresu odsunuto více jak 8 000 osob německé národnosti. V porovnání s počátkem června tak poklesla německá populace zhruba o 50%.

Většina odsouvaných nebyla ihned vystěhována za hranice. Před samotným transferem byli shromažďováni ve sběrných táborech. Tyto tábory se nalézaly přímo v soudním okrese Hostinné (Hostinné, Terezientál – osada Heřmanových Sejřů). Ale v několika málo případech byli Němci internováni i mimo zkoumané území. V takovém případě se jednalo především o tábory ve Vrchlabí, Trutnově a též ve vzdáleném Liberci. Do konce roku 1945 ale byly tábory ve zkoumaném regionu zrušeny a sběrným střediskem pro zkoumaný okres byl tábor ve Vrchlabí.

Podle rozhodnutí konference v Postupimi se mělo vysídlování Němců zastavit a obnovit až v roce 1946. Od konce léta měly probíhat přípravy na organizovaný odsun. Ale i na podzim a počátkem zimy 1945 odchody německého obyvatelstva stále, byť v menší míře, pokračovaly. Do počátku října 1945 se celkový stav Němců snížil o dalších 645 lidí. Kolik jich celkem odešlo do konce roku ale prameny nezachytily. V tomto období se k odchodu rozhodli i někteří němečtí antifašisté. Kolik jich

dohromady stihlo realizovat svůj odchod do konce roku 1945 bohužel nevíme. Jedinou konkrétnější informací je transport 120 lidí z obvodu hostinské četnické stanice uskutečněný 19. prosince.

Organizovaný odsun začal z politického okresu Vrchlabí 18. února 1946, kdy odjel první z vlakových transportů. Poslední odsun se uskutečnil 16. listopadu téhož roku. Dohromady odjelo 18 vlakových transportů. Každá vlaková souprava byla složena ze 40 až 42 vagonů a převážela 1200 až 1227 lidí. Odsunovaní si směli jako vybavení vzít oděv, obuv, prádlo, přikrývky a potřeby ke konzumaci potravin společně s trvanlivým jídlem na dobu 7 dní (do sovětské okupační zóny jen na 4 dny). V hotovosti si směli Němci s sebou vzít 1000 říšských marek. Později byla tato částka na příkaz ministerstva vnitra snížena na 500 marek. Ze zkoumaného regionu bylo takto odsunuto celkem 6014 osob (celkem 1703 mužů, 3069 žen a 1242 dětí mladších 14 let). Před samotným transferem byly věci Němcům prohledávány, aby neodváželi cennosti. Při těchto prohlídkách bývaly zabavovány majetkové a finanční hodnoty v řádech statisíců korun. Němci ze zkoumaného regionu odjížděli do sovětské a americké okupační zóny. I v roce 1946 pokračovaly odchody německých antifašistů. Podle dochovaných materiálů jich odešlo 703. Oproti ostatním německým obyvatelům nebyli tolik limitováni předpisy o vývozu věcí.

Odsun německého obyvatelstva způsobil akutní nedostatek pracovních sil v regionu. Proto docházelo již od roku 1945 k vyčleňování specialistů a nezbytných odborníků z odsunů. Z důvodu nekomplexnosti pramenů bohužel nelze zachytit, kolika lidí se tento jev týkal.

Transfery německého obyvatelstva probíhaly i po roce 1946, kdy byl odsun oficiálně dokončen. Tyto odsuny se týkaly již menšího počtu lidí. V roce 1947 odešlo podle pramenů nejméně 200 Němců, z toho 147 antifašistů. Následující rok se vystěhovalo z hostinského okresu dalších 394 německých obyvatel. Největší podíl tvořily osoby začleněné do tzv. rozptylu neboli vysídlení do vnitrozemí. Celkem se tato akce týkala 399 osob, ale 103 z nich se přestěhovalo jen v rámci sledovaného území. Do zahraničí odešlo 78 antifašistů a zbylých 20 lidí bylo přesunuto do jáchymovského okresu, kde měli pracovat ve zdejších dolech. Po roce 1948 se žádné prameny nezmiňují o odsunech německého obyvatelstva ze soudního okresu Hostinné. Proto lze předpokládat, že tento proces zde byl definitivně ukončen.

Osidlování soudního okresu Hostinné mělo, v porovnání s odsuny Němců, určitý časový posun. V prvním poválečném měsíci jejich počet narostl jen o několik málo lidí

(z 499 na 502 osob). Teprve s nástupem léta 1945 se rychlost osídlování zvýšila a na přelomu července a srpna zde žilo již 3576 obyvatel neněmecké národnosti. Ti přicházeli nejčastěji ze sousedních vnitrozemských okresů jako z Nové Paky, Jilemnice nebo Dvora Králové nad Labem. První vlna osídlení probíhala čistě živelně a nebyla nijak regulována. Hlavním lákadlem pro novoosídlence se stal majetek po Němcích. Pro zajištění majetku byla zřízena instituce národní správy. Národní správci tak spravovali podniky (zemědělské, průmyslové, živnosti) po německých vlastnících a později mohli požádat o udělení do osobního vlastnictví. Kvality národních správců však nebyly vždy nejlepší a řada z nich byla odvolána.

S osídlováním souvisí i vytváření nové obecní a okresní samosprávy na systému okresních národních výborů. Předchůdcem místních národních výborů byly místní správní komise, které vznikaly ve zkoumaném regionu v prvních poválečných měsících. Národní výbory se vytvářely až od podzimu 1945. V některých obcích dokonce až v roce 1946. Vytváření samosprávy nebylo vždy bezproblémové a okresní národní výbor musel řešit řadu problémů s tím spojených.

Od podzimu 1945 začal být osídlovací proces řízený. Uchazeči o zemědělské majetky byli na základě své přihlášky usídlováni do oblastí, které byly z hospodářského a klimatického hlediska nejvíce podobné jejich původnímu domovu. Dělníci stěhující se sem za práci se museli potýkat především s problematickým ubytováním, protože stále hodně Němců žilo ve svých domech a bytech. Bohužel souhrnné statistické prameny pro období od podzimu 1945 do podzimu 1946 se nedochovaly. K dispozici jsou údaje jen pro část obcí. Podle nich příliv osídlenců stále pokračoval, jen přes zimu 1945/1946 zeslábl a na jaře opět zesílil a pak pomalu opět slábl. V tomto období začali přicházet lidé i ze vzdálenějších krajů a i ze Slovenska.

Poslední etapou osídlování bylo období od podzimu 1946. Z tohoto období se nedochovaly žádné potřebné prameny ke sledování demografických změn populace. Ale na základě několika kronik lze usuzovat na pokračující růst ještě v roce 1947. Podle zpráv okresního národního výboru ve Vrchlabí bylo osídlování v podstatě dokončeno v létě 1947. Na počátku roku 1948 žilo v soudním okrese Hostinné celkem 14 453 obyvatel. Ale i hostinský okres postihl odliv osídlenců, který se začal projevovat již v roce 1946. Názorně je to vidět v poklesu obyvatel u některých obcí mezi lety 1948 a 1950. Na druhou stranu některé obce populačně rostly. Dohromady ale celková populace okresu poklesla o 111 lidí.

Dopad odsunu a neschopnost nahradit chybějící původní obyvatelstvo v jeho bývalém počtu mělo dopad na podobu jednotlivých obcí. Je sice pravda, že některé obce se potýkaly s problematickou bytovou otázkou, ale byly i takové, ve kterých muselo dojít k bourání neobsazených domů. Dokonce byl i nezájem o některé stále volné zemědělské pozemky a proto bylo rozhodnuto je zalesnit.

Svým průběhem odsun a ani osídlování nevybočují z rámce jevů, které probíhaly i v jiných částech pohraničí. Při bližším zkoumání je však patrné, že seznamy a soupisy německého obyvatelstva spolu zcela nesouhlasí a dochází tak někdy i k velkým početním rozdílům. Samozřejmě se tyto nepřesnosti mohou částečně projevit i v počtech novoosídlenců. Tento problém se týká především soupisů obyvatelstva z roku 1945. Možným vysvětlením jsou nepřesnosti ve vedení seznamů, opakování údajů nebo nedochování některého z pramenů.

Použité zdroje

Archivní materiály:

- SOkA Trutnov, ONV Vrchlabí.
- SOkA Trutnov, MěNV Hostinné.
- SOkA Trutnov, MNV Prosečné.
- SOkA Trutnov, MNV Klášterská Lhota.
- SOkA Trutnov, MNV Horní Olešnice.
- SOkA Trutnov, MNV Dolní Olešnice.
- SOkA Trutnov, MNV Borovička.
- SOkA Trutnov, MNV Rudník.
- SOkA Trutnov, MNV Javorník.
- SOA Zámorsk, Osidlovací úřad a fond národní obnovy oblastní úřadovna Trutnov.
- Kronika obce Chotěvice.

Nepublikované materiály:

- Vzpomínky Štěpánky Baškové, 5. března 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.
- Vzpomínky Zdeňky Kučerové, 18. února 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.
- Vzpomínky Jindřišky Mikulášové, 7. dubna 2010, písemný záznam, osobní archiv Ondřeje Baška.

Literatura:

- *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945: Dokumenty*. 2. vydání. K tisku připravili Karel Jech a Karel Kaplan. Brno, 2002. ISBN 80-7239-115-1.
- *Seznam obcí v republice Československé*. Díl I: *Seznam obcí v zemi České podle stavu z počátku roku 1948*. Praha, 1948.
- BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Pardubice, 2002. ISBN 80-86010-55-4.

- BIMAN, Stanislav – CÍLEK, Roman. *Poslední mrtví, první živí*. Ústí nad Labem, 1989. ISBN 80-7047-002-X.
- BRANDES, Detlev. *Cesta k vyhnání 1938 – 1945: Plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a Polska*. Praha, 2002. ISBN 80-7260-070-2.
- ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír – VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno, 2005. ISBN 80-7204-419-2.
- ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (1945 – 2004)*. Praha, 2004. ISBN 80-86754-22-7.
- GLASSHEIM, Eagle. *Etnické čistky, komunismus a devastace životního prostředí: Vytváření nové identity severočeského pohraničí*. IN: *Soudobé dějiny* XII, 2005, č. 3-4, s. 432 - 464, ISSN 1210-7050.
- HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1007-8.
- KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Praha, 1990. ISBN 80-7038-193-0.
- KASTNER, Quido. *Osídlování českého pohraničí od května 1945 na příkladu vybraných obcí Litoměřicka*. I. a II. díl. Praha, 1999. ISBN 80-85950-59-6.
- KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780 – 1918*. Praha 1990. ISBN 80-200-0337-1.
- KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*. Praha, 2002. ISBN 80-246-0360-8.
- RŮŽKOVÁ, Jiřina - ŠKRABAL, Josef. *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005*. Praha, 2006. ISBN 80-250-1277-8.
- SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie českých zemí*. Praha, 2002. ISBN 80-7286-042-9.
- SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách. Německá menšina v českých zemích a Československu 1948 – 1946*. Praha, 2002. ISBN 80-7205-901-7.
- STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha, 1991. ISBN 80-200-0328-2.
- STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha, 2005. ISBN 80-7285-062-8.

- TOPINKA, Jiří. Zapomenutý kraj: České pohraničí 1948 – 1960 a takzvaná akce dosídlení. IN: *Soudobé dějiny* XII, 2005, č. 3 – 4, s. 534 - 585. ISSN 1210-7050.

Tisk:

- *Jednota: List krkonošského kraje*, Trutnov 1945 – 1948, ročníky I. – IV.

Internet:

- *Košický vládní program*. [cit. 23.5.2010] URL:
<http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm>

Resume

Thesis is aimed to document demographic movement of population in the legal district of Hostinné from the end of World War II until the end of 1940s.

Transfer of the German population started immediately after the border regions were freed. 17 293 German inhabitants lived in the area at the beginning of 1945. The number dropped to 15 383 in June of the same year. Germans affected by the first transfer wave left Czechoslovak territory mainly through Krkonoše. New way through Žitava was used later. Reich Germans together with members of NSDAP, SDP, landowners, industrialist and intelligentsia were expelled first. Germans could take luggages up to 30 kg of weight and food for 7 days, and only wedding rings from their valuables. More than 8000 Germans were transferred from the Hostinné region until August 1945. Reception camps in Hostinné, Heřmanovy Sejfy and Vrchlabí were aimed to gather the Germans. The transfer continued even after the Postdam conference. Until October 1945 the German population decreased of another 645 people. Even German anti-fascist left the region. Unfortunately we do not know how many left until the end of 1945.

Organized expulsion began 18th February 1946 when the first train transport left. The last transfer occurred 16th November of the same year. Total number of 18 train transports left. Every train consisted of 40 - 42 wagons and transported 1200-1227 people. The expellees could take their clothes, shoes, blankets and food for 4-7 days. Germans could take 1000 and later 500 Reich marks. A total number of 6014 people (1703 men, 3069 women and 1242 children younger than 14 years) were transferred from the investigated region. Germans' property was examined before the transfer in order them not to take any valuables. Hundreds of crowns in assets and finances were confiscated during this searches. Germans from the investigated region left for Soviet and American occupation zones. The transfer of German anti-fascists continued even in 1946. According to preserved sources 703 of them left. Transfer of the German population caused an immediate lack of manpower in the region. Thus specialists and professionals were segregated from the transfers.

Transfers of the German population occurred even after 1946 when the expulsion was officially finished. These transfers were related to only small number of people. At least 200 Germans left in 1947 according to the sources. Another 394 German inhabitants left the Hostinné district in the following year. The biggest part

consists of people included in so called scatter or in other words resettlement to the inland. 394 people in total were included in this action. No sources mention transfer of the German population from the legal district Hostinné after 1948.

The settlement process started slowly in the first month after the War. However number of inhabitants increased only by a few people. The speed of settlement increased in summer 1945 and 3576 Czechoslovakians lived in the area in July and August. They usually came from neighbouring districts. First settlers came unorganized. The main attraction for the new settlers was the German property which they could later get as their own. Settlement is related to creating new municipal and regional self-government based on a system of people's committees. Those were created in May 1945.

Since Autumn 1945 the settlement process became directed by central offices. Unfortunately no relevant statistical data exists for the period since autumn 1945 to autumn 1946. Relevant data are available only for some villages. According to them the settlers arrival still continued, only decreased in winter 1945/1946, increased in spring and then decreased slowly again. People from distant regions and Slovakia arrived in this period.

The last phase of settlement was the period since autumn 1946. According to regional people's committee the settlement was in fact finished in summer 1947. Exactly 14 453 inhabitants lived in the legal district Hostinné at the beginning of 1948. However even the Hostinné region was affected by the departure of settlers which began to appear already in 1946. This can be clearly demonstrated on the population decline in several villages between 1948 and 1950. On the other hand the population in several villages increased. The total population of the region decreased by 111 inhabitants.

The impact of the transfer and inability to replace missing former inhabitants in its previous number had an impact on the of individual villages. Houses were demolished and fields were afforested in several villages. Transfer and the settlement does not differ from other parts of the border regions.